

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksesta

Kossila, Laura & Tyvi, Kiki

2017 Laurea

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Laurea-ammattikorkeakoulu

Totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksesta

Kossila, Laura & Tyvi, Kiki
Sosionomikoulutus
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2017

Kossila, Laura & Tyvi, Kiki

Totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksesta

Vuosi 2017 Sivumäärä 92

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda esiin totaalkieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa totaalkieltäytyjien sekä muiden valvontarangaistusta suorittavien parissa työskenteleville ammattilaisille. Opinnäytetyö on fenomenologisella tutkimusotteella toteutettu laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty haastattelemalla yhdeksää totaalkieltäytyjää eri rikosseuraamusalueilta. Tutkimuksen kohderyhmänä on valvontarangaistusta parhaillaan suorittavat tai sen suorittamisen noin kaksi kuukautta ennen haastatteluajankohtaa päättäneet totaalkieltäytyjät. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelumenetelmällä.

Kerätty aineisto analysoitiin käyttämällä sisällön analyysia. Aineistosta käy ilmi, että totaalkieltäytyjien kokemuksissa korostuu yksilöllisyys. Valvontarangaistus rajoittaa elämää jossain määrin kaikilla eri osa-alueilla, mutta sen merkityksellisyys koetaan eri tavoin. Valvontarangaistuksen aikana merkittävin tekijä arjessa on ennalta määritelty viikkoaikataulu. Keskeisimmiksi yhdyskuntaseuraamustoimiston tuen muodoiksi nousevat joustavuus, tavoitettavuus, tiedon kulku sekä luottamus. Totaalkieltäytyjien kokemuksista nousee esiin myös toive siitä, että valvontarangaistuksen käytäntöjä tulisi yhtenäistää, jotta valvojan rooli valvontarangaistuksen suorittamisessa ei olisi niin merkittävä. Opinnäytetyön tuloksia on mahdollista hyödyntää työskentelyssä sekä totaalkieltäytyjien että muiden valvontarangaistukseen tuomittujen parissa.

Kossila, Laura & Tyvi, Kiki

Conscientious Objectors' Experiences on The Electronic Monitoring Sanction

Year	2017	Pages	92
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis is to bring up conscientious objectors' subjective experiences on the electronic monitoring sanction. The goal of this study is to produce new information for the professionals working with conscientious objectors and others who have been sentenced to the electronic monitoring sanction. This Bachelor's thesis was conducted using qualitative and phenomenological research methods and the data was collected by interviewing nine conscientious objectors from different Criminal Sanction Regions. The study's focus group consists of conscientious objectors who are serving time on the electronic monitoring sanction at the moment or who have finished serving time in two months or less before the interview. The interviews were semi-structured with the same theme areas for each interviewee.

The transcribed data was analyzed using content analysis. The findings show that there are lots of individual differences between each of the conscientious objectors' experiences. The electronic monitoring sanction restricts every area of life, but its relevance is experienced differently. The schedule of the electronic monitoring sanction is seen as the most influential factor of everyday life. The findings show that the main forms of support from the community sanctions office are flexibility, reachability, flow of information and trust. The conscientious objectors wish that the customs concerning the electronic monitoring sanction would be standardized. This way the Criminal Sanctions Agency officer's influence on the electronic monitoring sanction wouldn't be as significant. The findings can be used in the work among conscientious objectors and others sentenced to the electronic monitoring sanction.

Keywords: Conscientious objection, the electronic monitoring sanction, research of experiences

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston toimintaympäristönä	8
3	Totaalikieltäytyjät valvontarangaistuksessa	9
3.1	Asevelvollisuusjärjestelmä ja totaalikieltäytyminen	11
3.2	Rikosprosessi	13
3.3	Valvontarangaistuksen edellytykset	14
3.4	Valvontarangaistuksen sisältö	16
3.5	Sähköinen valvonta valvontarangaistuksessa	17
4	Teoreettinen viitekehys	18
4.1	Totaalikieltäytymisen historiaa	19
4.2	Totaalikieltäytyminen Suomessa	21
4.3	Asevelvollisuus ja totaalikieltäytyminen kansainvälisesti	23
4.4	Sähköinen valvonta kansainvälisesti	25
4.5	Kontrolli, tuki ja osallisuus yhdyskuntaseuraamustyössä	29
4.6	Sosiaalisten suhteiden merkitys valvontarangaistuksessa	31
5	Tutkimusasetelma	32
5.1	Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	33
5.2	Opinnäytetyöprosessi	34
5.3	Tutkimusmenetelmä	36
5.4	Kokemuksen tutkiminen	37
5.5	Aineiston keruu	39
5.6	Aineiston analyysi	41
5.7	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	43
6	Opinnäytetyön tulokset	47
6.1	Taustatiedot	47
6.2	Kokemuksia valvontarangaistuksen merkityksestä elämän eri osa-alueilla	48
6.3	Kokemuksia valvontarangaistuksen sisällöstä	55
6.4	Kokemuksia yhdyskuntaseuraamustoimiston tuesta	61
6.5	Vapaa sana	62
7	Johtopäätökset	65
7.1	Valvontarangaistus rajoittavana mahdollisuutena	65
7.2	Velvollisuudet ja vaikutusmahdollisuudet valvontarangaistuksessa	69
7.3	Tuen tarpeet ja toiminnan käytännöt	71
8	Pohdinta	72
8.1	Opinnäytetyöprosessi	72
8.2	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	74
8.3	Jatkotutkimuskysymykset ja kehittämisideat	76

Lähteet	79
Kuviot.....	83
Liitteet.....	84

1 Johdanto

Totaalikieltäytyjillä tarkoitetaan ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomittuja henkilöitä. Totaalikieltäytymisestä tuomittu maksimirangaistus on 173 päivää, mutta rangaistuksen pituus saattaa vaihdella sen mukaan, onko tuomittu ennen kieltäytymistään ehtinyt suorittaa osan ase- tai siviilipalveluksesta tai molemmista. Totaalikieltäytymisestä tuomitaan aina ehdoton vankeusrangaistus, joka on mahdollista tuomita suoritettavaksi vankeuden sijasta myös valvontarangaistuksena. Valvontarangaistus on yhdyskuntaseuraamus, joka pannaan täytäntöön useimmiten tuomitun omassa kodissa, ja tuomitun tulee valvontarangaistuksen suorittamisen aikana noudattaa hänen kanssaan yhteistyössä laadittua rangaistusajan suunnitelmaa. Rangaistusajan suunnitelma pitää sisällään tuomitun velvollisuudet rangaistuksen aikana, joita ovat muun muassa velvoite pysyä kotona tietyinä aikoina, toimintavelvoitteeseen osallistuminen sekä sitoutuminen päihteettömyyteen.

Opinnäytetyössämme tutkitaan totaalikieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksesta. Idea aiheeseen syntyi, kun toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti opintoihin liittyvää harjoittelua vankilassa, jossa hän kohtasi vankeusrangaistustaan suorittavan totaalikieltäytyjän. Tästä syntyi kiinnostus totaalikieltäytymisen ja siitä seuraavan rangaistuksen tutkimiseen. Kohderyhmän rajaaminen vain valvontarangaistusta suorittaviin totaalikieltäytyjiin on perusteltua jo senkin vuoksi, että valvontarangaistusta suorittavien totaalikieltäytyjien määrä vuosittain on nykyisin huomattavasti suurempi kuin vankeusrangaistusta suorittavien. Vain valvontarangaistusta suorittavien totaalikieltäytyjien kokemusten tutkiminen on myös tutkimuksen kannalta selkeämpää.

Totaalikieltäytymistä ja totaalikieltäytyjien kokemuksia on tutkittu hyvin vähän. Kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta on tutkittu, mutta ei pelkästään totaalikieltäytyjien näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda kuuluviin totaalikieltäytyjien ääni ja tuottaa uutta tietoa yhteiskunnallisestikin merkittävästä asiasta. Tarkoitus ei ole tuottaa yleistettävissä olevaa tietoa, vaan nostaa esiin totaalikieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia rangaistuksen suorittamisesta. Tutkimalla valvontarangaistusta ja sen suorittajien kokemuksia tuotetaan myös hyödyllistä tietoa valvontarangaistuksen parissa työskenteleville.

Totaalikieltäytyjien kokemukset on kerätty laadulliselle tutkimukselle ominaisella tavalla eli haastatteleamalla heitä käyttämällä puolistrukturoitua teemahaastattelumenetelmää. Yhteensä yhdeksän totaalikieltäytyjän haastattelut on analysoitu käyttämällä analyysimenetelmänä sisällön analyysiä. Haastateltavia on kerätty eri rikosseuraamusalueilta.

2 Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston toimintaympäristönä

Rikosseuraamuslaitos on oikeusministeriön alaisuudessa toimiva viranomainen, jonka tehtävänä on rangaistusten täytäntöönpano ja tutkintavankeuden toimeenpano. Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoite on panna täytäntöön yhdyskuntaseuraamukset ja vankeusrangaistukset niin, että toiminnalla lisätään tuomittujen valmiuksia rikollisesta elämäntavasta luopumiseen sekä edistetään elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista. Rikosseuraamuslaitos toimii koko maan laajuisesti ja Suomi on jaettu kolmeen rikosseuraamusalueeseen: Etelä-Suomen, Itä- ja Pohjois-Suomen sekä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueisiin. Jokaisella alueella on oma aluekeskuksensa ja arviointikeskuksensa sekä vankiloita ja yhdyskuntaseuraamustoimistoja. Alueilla voi olla myös muunlaisia rangaistuksen täytäntöönpanosta tai tutkintavankeuden toimeenpanosta vastaavia yksiköitä, kuten vapauttamisyksiköitä. Valtakunnallisia yksiköitä ovat keskushallinto-, täytäntöönpano- ja terveydenhuoltoyksiköt sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. (Hartoneva, Mohell, Pajuoja & Vartia 2015, 482.)

Jokaisen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistot vastaavat yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta toimialueillaan (Rikosseuraamuslaitos 2017a). Yhdyskuntaseuraamuksia ovat valvontarangaistuksen lisäksi yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, ehdollinen vankeus, jonka lisäksi on määrätty valvonta, sekä ehdonalaisen vapauden valvonta. Niin valvontarangaistuksen kuin muidenkin yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaa rikosseuraamustyöntekijä eli valvoja, joka on Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Valvojan tehtävänä on vastata käytännössä siitä, että yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sujuu lain mukaisesti. Valvoja varmistaa rangaistuksen suorittamisen aikana, että tuomittu on tietoinen velvollisuuksistaan ja siitä, mitä niiden rikkomisesta seuraa. Valvojan tulee tukea ja opastaa tuomittua, jotta rangaistuksen suorittaminen sujuu parhaalla mahdollisella tavalla. Valvoja on yhdyskuntaseuraamustoimiston henkilökunnasta se, joka on yhteydessä tuomittuun sekä tarpeen mukaan myös toimintavelvoitepaikkaan ja varmistaa rangaistuksen oikeanlaisen suorittamisen. (Hartoneva ym. 2015, 23-25.) Valvontarangaistukseen tuomittu käy tapaamassa valvojaansa valvontakäynneillä valvontarangaistuksen suorittamisen aikana noin kaksi kertaa kuukaudessa. Näillä valvontakäynneillä varmistetaan rangaistuksen eteneminen ja valvoja myös suunnittelee ja vahvistaa valvontarangaistuksen viikkoaikataulun yhdessä valvontarangaistukseen tuomitun kanssa.

Valvojan lisäksi valvontarangaistuksen suorittajan kanssa työskentelee tukipartio. Tukipartion ohjaajien tehtävänä on nimensä mukaisesti tukea ja valvoa vapaudessa rangaistustaan suorittavia rikosseuraamusasiakkaita. Tukipartio varmistaa, että vapaudessa rangaistustaan suorittava henkilö on määrättyssä paikassa määrättyyn aikaan. Tukipartion tehtäviin kuuluu myös yhdyskuntaseuraamusten velvoittaman päihteettömyyden valvonta. (Rikosseuraamuslaitos 2017a.)

3 Totaalikieltäytyjät valvontarangaistuksessa

Valvontarangaistus on suomalaisen seuraamusjärjestelmän uusi rikosoikeudellinen seuraamus. Se otettiin käyttöön oikeusministeriön vuonna 2006 asettaman työryhmän mietinnön ja esityksen perusteella marraskuussa 2011. (Danielsson & Mäkipää 2012, 2.) Täytäntöön pantavaksi ensimmäiset valvontarangaistukset tulivat vuonna 2012. Vuonna 2016 valvontarangaistuksia tuli täytäntöön pantavaksi kaikista rikoksista yhteensä 261, joista loppuun asti suoritettuja oli 241. Keskimäärin valvontarangaistuksen suorittajia oli päivässä 47 ja rangaistuksen suorittamisen keskimääräinen pituus oli 60 päivää. (Rikosseuraamuslaitos 2017b, 21.) Kun otetaan huomioon kaikki valvontarangaistuksen suorittajat, rangaistuksen keskimääräinen pituus on huomattavasti lyhyempi kuin vain ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ja siviilipalvelusrikoksista tuomittujen valvontarangaistuksen keskimääräinen pituus. Vuonna 2016 asetettiin siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ja siviilipalvelusrikoksista tuomittujen valvontarangaistuksen keskimääräinen pituus oli 139 päivää. Tilastoista ei ole saatu eriteltyä pois siviilipalvelusrikoksista tuomittuja, mutta heidän määränsä on hyvin vähäinen. (Muiluvuori 2017.)

Valvontarangaistuksen käyttöönoton taustalla vaikutti useita tekijöitä. Suomen vankiluku kasvoi tasaisesti vuodesta 1999 lähtien saavuttaen huippunsa vuonna 2006, jolloin vankeja oli enimmillään yli 4000. Tämä aiheutti suomalaisissa vankiloissa huomattavaa yliasutusta, sillä vankipaikkoja oli vain 3500. Vankiloiden yliasutus lisäsi painetta vankiloiden laajentamiseen tai uuden vankilan rakentamiseen, mitkä nähtiin kalliina vaihtoehtoina. Yhden suljetun vankipaikan uudisrakentamisen arvioitiin kustantavan 200 000 euroa, jolloin 200 vankipaikkaa maksaisi 40 miljoonaa euroa. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on kallista sekä taloudellisesti että sosiaalisesti. Vuonna 2007 yhden vangin vankilavuoden hinta oli 45 000 euroa, jolloin sadan vankilavuoden hinnaksi tulee 4,5 miljoonaa euroa. (Oikeusministeriö 2007, 5-6.)

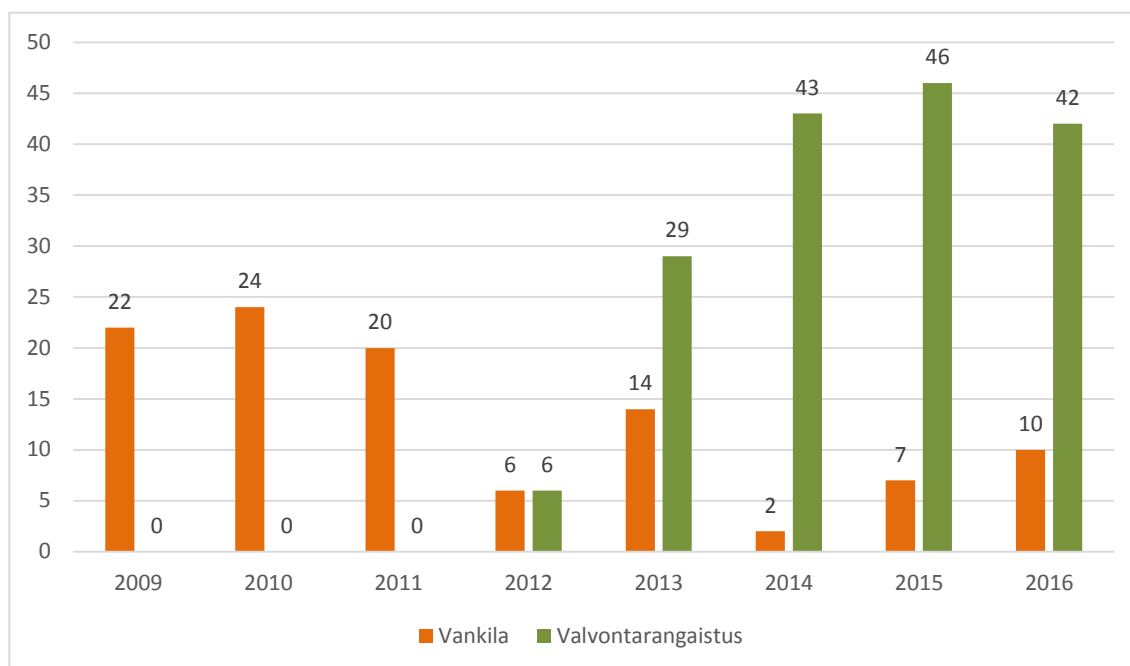
Mitattavissa olevien kustannusten lisäksi vankeudesta voi aiheutua erilaisia haittoja sekä vangille että hänen läheisilleen. Vankeusrangaistuksen seurauksena tuomittu voi menettää esimerkiksi työpaikkansa tai asuntonsa. Vankilassaolo hankaloittaa usein myös sosiaalisten suhteiden ylläpitoa perheeseen ja muihin läheisiin, jolloin vaikutukset ulottuvat tuomitun lisäksi myös tämän läheisiin. Suomessa ei ole tilastoitu vankien lasten lukumäärää, mutta Suomen vuosittaiset vankilukumäärät liikkuvat tilastojen mukaan keskimäärin noin 3000 vangissa ja heillä arvioidaan olevan yhteensä tuhansia lapsia (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016).

Oikeusministeriön vuonna 2006 asettaman työryhmän mukaan valvontarangaistus vastaa edellä mainittuihin vankeusrangaistuksen haasteisiin ja helpottaa tuomitun sopeutumista yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen päätyttyä. Valvontarangaistus myös mahdollistaa asioita, joita ehdoton vankeusrangaistus yleensä haittaa. Valvontarangaistusta suorittavan on mahdol-

lisuus säilyttää työ- tai opiskelupaikkansa sekä henkilön on helpompi pitää yllä sekä vanhemmuutta että sosiaalisia suhteita perheeseen ja muihin läheisiin. Valvontarangaistus estää myös vankilassa tapahtuvan laitostumisen ja verkostoitumisen muiden rikoksista tuomittujen kanssa. Sen lisäksi, että valvontarangaistus helpottaa huomattavasti rikoksesta tuomitun omaa elämää, se on myös kustannustehokas. Valvontarangaistus on täytäntöönpanon näkökulmasta halvempi kuin ehdoton vankeusrangaistus, sillä yhden valvontarangaistuksessa suoritettun päivän hinnaksi on arvioitu noin 50 euroa, kun yhden vankilavuorokauden hinta on noin 140 euroa. Lisäksi valvontarangaistuksen käyttö vähentää vankiloiden ylläpidosta. Tämä ohjaa myös vankiloiden henkilökuntaresurssit työskentelyyn niiden vankien kanssa, joiden on välttämättömästi suoritettava rangaistuksensa vankilassa. (Danielsson & Mäkipää 2012, 3; Oikeusministeriö 2007, 72.)

Vaikka valvontarangaistus on otettu osaksi seuraamusjärjestelmäämme vuonna 2011, ennen vuotta 2013 suurin osa ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomituista suorittivat rangaistuksensa vankilassa, sillä valvontarangaistukseen tuomitseminen ei ollut mahdollista vankeusrangaistuksen pituuden vuoksi. Siviilipalvelusaika oli vielä vuonna 2012 362 päivää, jolloin ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä määrättävä vankeusrangaistus oli pisimmillään 181 päivää, kun valvontarangaistuksen tuomitseminen edellyttää alle 180 päivän tuomioita. Vuonna 2013 tuli voimaan laki siviilipalveluslain 4 §:n muuttamisesta (717/2012), jossa säädettiin siviilipalveluajan laskemisesta 362 päivästä 347 päivään ja samalla vastaamaan pisimmän varusmiespalvelusajan pituutta. (Hallituksen esitys 128/2012, 1-2.) Edellä mainitun lain voimaantulon myötä myös kaikkien totaalikieltäytyjien on ollut mahdollista suorittaa tuomionsa valvontarangaistuksena ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta.

Vuonna 2012 osa ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytyneistä on tuomittu valvontarangaistukseen tuomion ollessa alle 180 päivää johtuen siitä, että tuomittu on ehtinyt jo suorittaa ase- tai siviilipalvelusta ennen kieltäytymistään. Alla oleva kuvio havainnollistaa sitä, miten ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä ja siviilipalvelusrikoksista tuomitut ovat jakautuneet vankilan ja valvontarangaistuksen välille. Siviilipalvelusrikoksista tuomittuja ei ole pystytty erittelemään ulos tilastoista, mutta heidän määränsä on hyvin vähäinen. Kuvioista voidaan myös päätellä, mikä on ollut valvontarangaistuksen käyttöönoton merkitys totaalikieltäytyjien määrään.

Kuvio 1: Asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä sekä siviilipalvelusrikoksesta tuomittuja saapunut vapaudesta vankilaan tai aloittanut valvontarangaistuksen (lkm) vuosina 2009-2016 (Muiluvuori 2017).

Totaalikieltäytyjiä oli ennen vuotta 2011 jo pitkään sijoitettu avovankiloihin, joista on mahdollista käydä siviilitöissä tai opiskelemaan, kun taas valvontarangaistus mahdollistaa rangaistuksen suorittamisen kotoa käsin. Ranisen (2017) kokemuksen mukaan kaikille ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomituille valvontarangaistuksen käyttöönotto ei kuitenkaan ole merkinnyt kevennystä rangaistuksen näkökulmasta. Aseistakieltäytyjäliitossa on tavattu henkilöitä, jotka ovat kokeneet valvontarangaistuksen suorittamisen erityisen raskaana. Osa edellä mainituista henkilöistä on kertonut joutuneensa muuttamaan toiseen asuntoon valvontarangaistuksen päättymisen jälkeen, sillä koti on tuntunut sekä rangaistuksen aikana että sen jälkeen ahdistavalta paikalta. Aseistakieltäytyjäliitto tuntee myös tapauksia, joissa valvontarangaistuksen sääntöjä on rikottu tahallaan, jotta tuomittu siirrettäisiin suorittamaan rangaistustaan vankilaan. Osa valvontarangaistukseen tuomituista totaalkieltäytyjistä on tuonut myös esiin, että jos saisi valita uudelleen, he suorittaisivat tuomionsa ennemmin vankilassa valvontarangaistuksen sijasta. (Raninen 2017.)

3.1 Asevelvollisuusjärjestelmä ja totaalkieltäytyminen

Jokaisella Suomen kansalaisella on maanpuolustusvelvollisuus, eli velvollisuus osallistua isänmaan puolustukseen tai avustaa sitä Suomen perustuslain (731/1999) 127 §:ssä säädetyin tavoin. Asevelvollisuus on maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä puolustusvoimissa ja asevelvollisuuslain (1438/2007) 2 §:n mukaan se koskee jokaista miespuolista 18-60-vuotiasta suo-

malaista. Asevelvollisuus sisältää varusmiespalveluksen, kertausharjoitukset, ylimääräisen palveluksen, liikekannallepanon aikaisen palveluksen sekä osallistumisen kutsuntoihin ja palveluskelpoisuuden tarkastamisen. Myös siviilipalvelusvelvollisuus perustuu maanpuolustusvelvollisuuteen. Siviilipalveluslain (1446/2007) 1 §:ssä todetaan, että siviilipalvelusta suorittamaan määrätään asevelvollinen, jota vakaumukselliset syyt estävät suorittamasta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta.

Asevelvollisuus ja sen täyttäminen alkavat kutsuntamääräyksen mukaisesti kutsuntoihin osallistumisesta. Asevelvollisuuslain (1438/2007) 12 §:n mukaan kutsuntojen tarkoituksena on selvittää ja määrittää asevelvollisen palveluskelpoisuus sekä päättää palveluksesta palveluskelpoisuuden perusteella. Asevelvollisen on edellä mainitun lain 16 §:n mukaan osallistuttava kutsuntoihin, ellei häntä ole erikseen vapautettu läsnäolovelvollisuudesta. Palvelusaika varusmiespalveluksessa on 165, 255 tai 347 päivää riippuen palvelustehtävästä (Puolustusvoimat 2017a).

Asevelvollisuuslain (1438/2007) 10 §:n mukaan henkilö voidaan vapauttaa palveluksesta rauhan aikana tiettyjen olosuhteiden seurauksena, joita ovat vamma tai sairaus, jolloin henkilö on terveydentilansa vuoksi kykenemätön palvelukseen taikka vaaraksi palvelusturvallisuudelle. Asevelvollisuus ei koske kaikkia yhdenvertaisesti, vaan poikkeuksina ovat naiset, Jehovan todistajat ja ahvenanmaalaiset. Jehovan todistajat, jotka ovat aktiivisia seurakunnan jäseniä ja pystyvät tämän osoittamaan, hakevat ensin palveluksen lykkäystä ja 28 vuotta täytettyään voivat hakea vapautusta asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana (Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain muuttamisesta 512/2013). Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 12 § oikeuttaa ahvenanmaalaiset, joilla on kotiseutuoikeus, mahdollisuuteen palvelu luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa asevelvollisuuden suorittamisen sijasta.

Perinteisen armeijan lisäksi asevelvollisuuden voi suorittaa myös vaihtoehtoisella tavalla. Aseeton palvelus vastaa muuten perinteistä varusmiespalvelusta, mutta ei sisällä aseellista koulutusta. Asevelvollisuuslain (1438/2007) 67 §:n mukaan asevelvollinen, joka vakuuttaa vakaumukseen perustuvien omantunnonsyiden estävän suorittamasta asevelvollisuutta aseellisessa palveluksessa, voidaan vapauttaa aseellisesta palveluksesta ja määrätä aseettomaan palvelukseen. Aseeton palvelus kestää 255 tai 347 päivää (Puolustusvoimat 2017b). Vaihtoehtoihin tapoihin kuuluu myös siviilipalvelus. Asevelvollinen, joka on vakaumuksensa vuoksi estynyt suorittamaan varusmiespalvelusta voi hakeutua kutsuntojen jälkeen siviilipalvelukseen. Siviilipalvelus alkaa koulutusjaksolla, joka kestää 28 vuorokautta. Koulutusjakson jälkeen siviilipalvelusmiehen suorittaa palvelusvelvollisuutensa yhteiskunnalle hyödyllisen palkattoman siviilityön muodossa. Siviilipalvelusaika on 347 päivää. (Siviilipalveluskeskus 2017.)

Totaalikieltäytyminen ei ole lain mukainen termi, mutta se on vakiintunut yleiskieleen tarkoittamaan siviili- ja asepalveluksesta kieltäytymistä. Asevelvollisuuslain (1438/2007) 118 §:ssä säädetään, että varusmies, joka kieltäytyy asevelvollisuuslain mukaisesta palveluksesta, tuomitaan asevelvollisuudesta kieltäytymisestä rangaistukseen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä säädetyllä tavalla. Siviilipalveluksesta kieltäytymisestä henkilö tuomitaan siviilipalveluslain (1446/2007) 74 §:n mukaisesti vankeuteen ajaksi, joka vastaa puolta jäljellä olevasta palvelusajasta.

Siviilipalveluslain (1446/2007) 4 §:ssä todetaan, että siviilipalvelusaika on kokonaisuudessaan 347 päivää, kun taas asevelvollisuutta suorittavalla palvelusaika on asevelvollisuuslain (1438/2007) 37 §:n mukaan koulutuksesta riippuen joko 165, 255 tai 347 päivää. Asevelvollisuudesta kieltäytyessä jäljellä oleva palvelusaika muunnetaan ensin jäljellä olevaa siviilipalvelusaikaa vastaavaksi ja vankeusrangaistus tuomitaan vastaamaan puolta tästä jäljellä olevasta palvelusajasta. Huolimatta siitä, tuomitaanko henkilö siviili- vai asepalveluksesta kieltäytymisestä, vankeusrangaistuksen pituus on enimmillään 173 päivää. Vankeusrangaistus voi olla myös lyhyempi, jos henkilö on ehtinyt suorittamaan ase- tai siviilipalvelusta ennen kieltäytymistään.

Siviilipalveluslain (1446/2007) 81 §:ssä säädetään siviilipalveluksesta kieltäytymisen erityissäännöksistä, joihin kuuluu se, että ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitaan aina ehdoton vankeusrangaistus eikä sitä voida tuomita suoritettavaksi yhdyskuntapalveluna. Ehdoton vankeusrangaistus voidaan kuitenkin tuomita suoritettavaksi valvontarangaistuksena, jos sen lain mukaiset edellytykset täyttyvät. Muita siviilipalveluslain (1446/2007) 81 §:ssä säädettyjä erityissäännöksiä ovat se, että tuomittu rangaistus tulee suorittaa päivästä päivään, eli ase- tai siviilipalveluksesta tuomitulla ei ole mahdollisuutta päästä ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan tietyn osan rangaistuksestaan, sekä se, että ase- tai siviilipalveluksesta tuomittua ei voida myöskään sijoittaa valvottuun koevapauteen.

3.2 Rikosprosessi

Ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisen prosessi ei voi käynnistyä ennen, kun henkilö on osallistunut asevelvollisuuslain (1438/2007) 3 luvun edellyttämiin kutsuntoihin. Edellä mainitun lain 3 luvun 16 §:n mukaan kutsunanalaisen on oltava henkilökohtaisesti läsnä kutsuntatilaisuudessa. Kutsuntoihin osallistumattomuuden seurauksena henkilö voi saada sakkorangaistuksen ja hänestä voidaan tehdä etsintäkuulutus. Poliisi voi etsintäkuulutetun henkilön tavatessaan toimittaa tämän kutsuntapaikalle. (Raninen 2017.) Kutsuntojen tarkoitus on asevelvollisuuslain (1438/2007) 3 luvun 12 §:n mukaan määrittää se, onko henkilö palveluskelpoinen, ja sen perusteella päättää palveluksesta. Kutsunnoissa henkilölle siis määritellään tuleva palveluspaikka. Jos asevelvollinen haluaa kieltäytyä suorittamasta palvelusta, tulee hänen

ilmoittaa kieltäytymisestään suullisesti siihen varuskuntaan, johon hänet on määrätty palvelemaan. Esitutinnan suorittavat armeijan viranomaiset paikan päällä. Asevelvollisuudesta kieltäytyvien tuomitsemista ei ole keskitetty yhteen käräjäoikeuteen, vaan asiaa käsittelevä käräjäoikeus määräytyy palvelupaikan sijainnin perusteella. Kun kyseessä on asevelvollisuudesta kieltäytyminen, käräjäoikeuskäsittely tapahtuu sotilaskokoonpanossa, mikä tarkoittaa, että käräjäoikeuden perinteisin kokoonpanon lisäksi paikalla on kaksi upseeria. (Raninen 2017.)

Siviilipalveluslain (1446/2007) 12 §:n mukaan asevelvollinen ei voi hakea siviilipalvelukseen ennen kutsuntoja, mutta siviilipalvelukseen voi hakea ennen asepalveluksen aloittamista, sen aikana tai sen jälkeen. Edellä mainitussa pykälässä todetaan myös, että kutsunnoissa siviilipalvelushakemus toimitetaan kutsuntalautakunnalle, palveluksen aikana joukko-osaston komentajalle ja muussa tapauksessa siviilipalveluskeskukselle tai puolustusvoimien aluetoimistolle. Siviilipalveluslain (1446/2007) 74 §:n mukaan siviilipalveluksesta kieltäytyminen alkaa, kun siviilipalvelusvelvollinen jättää joko saapumatta hänelle määrättyyn peruskoulutukseen tai työpalveluun, lopettaa sen tai jättää kirjallisen ilmoituksen siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Siviilipalveluspaikka toimittaa palvelusrikkomusilmoituksen siviilipalveluskeskukselle, jonka tehtävänä on edellä mainitun lain 78 §:n mukaan tehdä rikosilmoitus siviilipalveluksesta kieltäytymisestä joko siviilipalvelusvelvollisen kotipaikan tai siviilipalveluskeskuksen sijaintipaikkakunnan poliisille. Rikosilmoitukseen on sisällytettävä suoritettu siviilipalvelusaika sekä jäljellä oleva palvelusaika ja myös muut asiat, joilla on vaikutusta rikoksen tutkimiseen. Siviilipalveluskeskuksen on tehtävä rikosilmoitus, sillä ilman sitä syyttäjä ei voi nostaa syytettä siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. (Siviilipalveluslaki 1446/2007.)

Siviilipalveluskeskuksen tekemän rikosilmoituksen jälkeen poliisi suorittaa esitutkintaan kuuluvan kuulustelun. Jos kuulustelussa todetaan henkilön kieltäytyvän ja rikoksen täten tapahtuvan, asia siirtyy eteenpäin syyttäjälle. Siviilipalveluksesta kieltäytymiset käsitellään Uudenmaan käräjäoikeudessa, ja oikeudellinen menettely voidaan käydä joko kirjallisena tai suullisena. Kirjallisessa menettelyssä oikeudenkäynti tapahtuu siis ilman suullista käsittelyä oikeussalissa. (Raninen 2017.)

3.3 Valvontarangaistuksen edellytykset

Rikoslain (39/1889) 6 luvun 11a §:ssä on määritelty valvontarangaistuksen tuomitsemisen edellytykset. Sen lisäksi, että rangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden mittaisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta, laki edellyttää myös muiden ehtojen täyttymistä. Valvontarangaistuksen tuomitseminen edellyttää, että yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle tulee olla este. Tällaisen esteen voivat muodostaa rikoslain (39/1889) 6 luvun 11 §:ssä mainitut aiemmat ehdottomat vankeusrangaistukset, valvontarangaistukset ja yhdyskuntapal-

velut, rikollisen toiminnan jatkaminen tai muut painavat syyt. Siviilipalveluslain (1446/2007) 81 §:ssä todetaan, että myöskään siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tai siviilipalvelusrikoksesta tuomittua ehdotonta vankeusrangaistusta ei voida tuomita yhdyskuntapalveluna, vaikka se tuomion pituuden ja henkilön puolesta olisikin soveltuva.

Valvontarangaistuksen tuomitsemiselle ei saa muodostua estettä aiemmista tuomituista valvontarangaistuksista, aiemmista ehdottomista vankeustuomioista tai nykyisen rikoksen laadusta. Rikoksen laadun perusteella este valvontarangaistuksen tuomitsemiselle muodostuu, jos kyse on esimerkiksi huumausainerikoksista tai tieto- ja viestintärikoksista, joiden tekemisen jatkaminen olisi helppoa kotoa käsin. Myöskään pahoinpitelyistä, jotka ovat kohdistuneet asuinkumppaniin, ei tuomita valvontarangaistukseen. (Hartoneva ym. 2015, 64-65.) Vuonna 2016 valvontarangaistukseen tuomituista 55 prosenttia oli saanut tuomion liikennejuopumuksesta, 20 prosenttia muista, lähinnä siviilipalvelusrikoksista, ja 12 prosenttia omaisuusrikoksista (Rikosseuraamuslaitos 2017b, 23).

Nostettaessa syyttä rikoksesta, josta tuomiona voi olla valvontarangaistus, syyttäjän tai tuomioistuimen tulee pyytää Rikosseuraamuslaitokselta seuraamusselvitys. Lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 10 §:n mukaan selvityksen tarkoituksena on arvioida syytetyn edellytyksiä ja valmiuksia suoriutua valvontarangaistuksesta. Edellä mainitun lain mukaan seuraamusselvityksessä Rikosseuraamuslaitos arvioi syytetyn soveltuvuutta valvontarangaistuksen suorittajaksi rikoshistorian, päihteiden käytön, elämisen olosuhteiden ja sosiaalisen selviytymisen perusteella. Seuraamusselvitystä laadittaessa otetaan huomioon myös se, mikä on syytetyn tuen ja valvonnan tarve rikoksettoman elämäntavan näkökulmasta. Edellä mainittujen asioiden lisäksi valvontarangaistukseen tuomitseminen edellyttää lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 44 §:n mukaan syytetyn kirjallista suostumusta siihen, että rangaistus voidaan tuomita valvontarangaistuksena, sekä myös siihen, että Rikosseuraamuslaitos on laajasti yhteydessä täytäntöönpanoon liittyviin tahoihin, kuten määrättyyn toimintavelvoitepaikkaan.

Koska valvontarangaistus suoritetaan tuomitun omissa kodissa, tuomitseminen edellyttää rikoslain (39/1889) 6 luvun 11a §:n mukaan asunnon soveltuvuutta täytäntöönpanoon. Lisäksi, jotta tuomion voi suorittaa omissa asunnossa, vaaditaan siihen myös muiden siellä asuvien suostumus. Edellä mainitun lain mukaan tuomitun kanssa samassa asunnossa asuvilta täysi-ikäisiltä vaaditaan omasta vakaasta tahdosta annettu suostumus valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon asunnossa, sekä myös asunnossa asuvien alaikäisten mielipide tulee selvittää. Lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 44 §:ssä mainitaan myös muita valvontarangaistukseen liittyviä käytännön asioita, jotka tulee ennen tuomitsemista olla selvitettyinä, kuten se, mikä olisi tuomitun liikkumisen tarve asunnon ulkopuolella valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Lisäksi edellytyksenä valvontarangaistukseen tuomitsemiselle

on, että sen tulee edistää tuomitun rikoksetonta elämäntapaa ja sosiaalista selviytymistä. Seuraamusselvitykseen tuomioistuimelle tulee sisällyttää myös Rikosseuraamuslaitoksen arvio siitä, onko valvontarangaistukseen tuomitseminen perusteltua tästä näkökulmasta.

Valvontarangaistuksen tuomitseminen edellyttää myös rangaistusajan suunnitelmaa, joka on toimitettava tuomioistuimelle seuraamusselvityksen yhteydessä. Rangaistusajan suunnitelma tulee laatia yhdessä syytetyn kanssa ja siihen sisällytetään lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 11 §:n mukaisesti tuomitun velvollisuudet täytäntöönpanon aikana, tiedot täytäntöönpanon toimintavelvoitteesta ja valvontatapaamisista, valvontatavoista ja valvonnan yksityiskohdista sekä täytäntöönpanoon mahdollisesti liitettävistä tukitoimenpiteistä. Rangaistusajan suunnitelman tulee pitää sisällään myös edellä mainitun lain 44 §:n mukaan tieto asunnosta tai muusta määrätystä paikasta, jossa valvontarangaistus suoritetaan. Tietoihin täytäntöönpanon toimintavelvoitteesta ja valvontatapaamisista sisältyy myös viikoittainen pakollisen ja vapaaehtoisen toiminnan sekä valvontatapaamisten tuntimäärä. Sen lisäksi, että tuomitun velvollisuutena on valvontarangaistuksen aikana osallistua rangaistusajan suunnitelman mukaiseen toimintaan ja täyttää siinä määrätyt velvollisuudet, on tuomitun velvollisuutena lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 5 §:n mukaan noudattaa vaatimusta päihteettömyydestä.

3.4 Valvontarangaistuksen sisältö

Lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 41 §:n mukaan

”valvontarangaistuksen sisältönä on tuomitun velvollisuus pysyä asunnossaan tai muussa sopivassa paikassa, jossa hän on hoidettavana taikka jossa hän muutoin rangaistusajan suunnitelman määräyksen mukaisesti on sekä osallistua hänelle määrättyyn toimintaan. Tuomittu saa poistua asuntonsa tai muun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrätyn paikan ulkopuolelle ainoastaan 14 ja 46 §:ssä tarkoitetussa rangaistusajan suunnitelmassa ja viikoittaisessa aikataulussa määrättyllä tavalla, jollei 23 §:stä muuta johdu”.

Edellä mainittu tuomitulle määrätty toiminta tarkoittaa Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymää tai järjestämää, taikka julkisen tai yksityisen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluntuottajan järjestämää hoitoa, joka voidaan toteuttaa laitoksessa tai avohoitona. Rikosseuraamuslaitoksen hyväksymää toimintaa voi olla esimerkiksi tuomitun itse hankkima rangaistuksen suorittamiseen soveltuva työ tai mahdollinen opiskelu. Työtoiminta voi olla myös Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää yleishyödyllistä työtä. Toimintavelvollisuuden sisältö ja määrä ovat yksilöllisiä ja ne vahvistetaan rangaistuskohteisesti, mistä johtuen laissa ei voida määritellä tarkasti, mitä toimintavelvollisuus voi sisältää. Toimintavelvollisuuden ei aina pidä olla kokonai-

suudessaan työtä tai työnomaista toimintaa, vaan siihen voidaan sisällyttää esimerkiksi päihdekuntoutusta tai Rikosseuraamuslaitoksen tarjoamia tai hyväksymiä toimintaohjelmia. Tällainen toimintakyvyn ylläpitäminenkin voidaan lukea valvontarangaistuksen aikaisen toimintavelvollisuuden täyttämiseksi. (Hartoneva ym. 2015, 66-67.)

Toimintavelvollisuuden suorittamista tulee olla aikataulussa vähintään kymmenen ja enintään 40 tuntia viikossa rangaistusajan suunnitelmassa määrättyllä tavalla. Mahdollisuuksien mukaan toimintavelvollisuus tulee jakaa eri päiville niin, että tuomittu voi poistua asunnostaan viikon jokaisena päivänä. Toimintavelvollisuus voidaan määrätä suuremmaksi, kuitenkin enintään 50 tunniksi, jos se on perusteltua toiminnan sisällön kannalta tai muusta vastaavasta syystä. Tällaisia syitä voivat olla esimerkiksi satunnaiset ylityöt tai normaalin työssäkäynnin lisäksi asetettu velvollisuus osallistua päihdekuntoutusohjelmaan. Viikkoaikatauluun toimintavelvollisuus tulee vahvistaa aamukuuden ja iltayhdeksän väliselle ajalle, yksittäisiä toimintavelvollisuuden suorittamisen vaatimia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tällainen poikkeus saattaa aiheutua esimerkiksi vuorotyön tekemisestä. (Hartoneva ym. 2015, 66-67.)

Viikkoaikataulussa on määritelty tarkasti, missä tuomitun tulee olla mihinkin aikaan päivästä. Niinä aikoina, kun viikkoaikataulussa ei ole hyväksytyä syytä poistua asunnosta, tulee tuomitun pysyä asunnossaan. Toimintavelvoitteen lisäksi viikkoaikataulussa voidaan vahvistaa vapaaehtoista toimintaa, kuten mahdollisuus käydä harrastuksissa sekä kaupassa ja muilla asioilla. Valvontarangaistuksen aikana tuomitulla on lupa liikkua asuntonsa ulkopuolella vain viikkoaikataulussa määrättyssä tarkoituksessa. Myös paikat, joissa tuomittu suorittaa vapaaehtoista toimintaa, tulee olla viikkoaikataulussa ennalta määritelty ja hyväksyty. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

3.5 Sähköinen valvonta valvontarangaistuksessa

Valvontarangaistus sisältää nimensä mukaisesti myös tuomittuun kohdistuvaa valvontaa. Lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 43 §:ssä todetaan valvonnasta seuraavaa:

”Tuomittua valvotaan hänen asuntoonsa tai muuhun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrättyyn paikkaan asennettavalla, tuomitun haltuun annettavalla taikka tuomitun ylle ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävällä teknisellä välineellä taikka tällaisten välineiden yhdistelmällä. Tekninen väline ei saa mahdollistaa kotirauhan piiriin ulottuvaa, pakkokeinolain (806/2011) 10 luvun 16 §:ssä tarkoitettua teknistä kuuntelua eikä 10 luvun 19 §:ssä tarkoitettua teknistä katselua.”

Laissa ei yksilöidä, miten tekninen valvonta tulee toteuttaa, vaan se mahdollistaa yleisimmin käytetyt radiotaajuustekniikkaan, satelliittitekniikkaan ja maanpäällisiin tukiasemiin perustuvat valvontamuodot. Laki ei kuitenkaan oikeuta asentamaan tuomitun ihon alle mikrosirua tai vastaavaa valvontalaitetta. Kun käytetään radiotaajuustekniikkaa, lähtökohtaisesti tuomitulla on nilkassaan panta ja asunnossaan vastaanotin, jonka tehtävänä on rekisteröidä asunnossa pysymisvelvollisuuden noudattamista. (Hartoneva ym. 2015, 68.) Tuomitun nilkkaan asetetussa pannassa oleva lähetin lähettää signaaleita, joihin tuomitun asunnossa oleva seurantalaite, eli kotipääte reagoi valvomalla asunnossa olemista viikko-ohjelman aikataulun mukaisesti. Seurantalaite on yhteydessä suoraan valvontakeskukseen sekä kentällä valvontaa suorittaviin tuki- ja valvontapartioihin. Jos tuomittu ei palaa asuntoonsa määrättyä aikana tai poistuu asunnosta hyväksytyjen aikojen ulkopuolella, seurantalaite lähettää välittömästi hälytyksen valvontakeskukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2015.)

Edellä mainitun lisäksi lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 43 §:ssä edellytetään, että Rikosseuraamuslaitoksen tulee pitää riittävästi yhteyttä tuomittuun ja tämän toimintavelvoitepaikkaan. Valvonnan riittävyttä arvioidaan yksilöllisesti tuomitun tuen ja valvonnan tarpeen perusteella. Rikosseuraamuslaitokselta edellytetään valvontakäyntejä tuomitun asuntoon tai muuhun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrättyyn paikkaan. Valvontakäynnit toteutetaan ennalta ilmoittamatta, mutta ne on toteutettava herättämättä tarpeetonta huomiota ja pienimmän haitan periaatteella puuttumatta kenenkään oikeuksiin tarvittavaa enempää. Valvontakäyntejä suorittaessa Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus päästä tuomitun asuntoon tai muuhun rangaistusajan suunnitelmassa hänelle määrättyyn paikkaan, jotta voidaan valvoa asunnossa tai muussa vastaavassa paikassa pysymisvelvollisuutta ja päihteettömyyttä. Valvontarangaistuksen suorittamisen edellyttämää ehdotonta päihteettömyyttä valvotaan veri- ja virtsanäyttein sekä puhalluskokeilla. (Hartoneva ym. 2015, 69; Rikosseuraamuslaitos 2015.)

4 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyömme teoriaosuudessa käsittelemme totaalikieltäytymisen historiaa ja nykytilaa Suomessa sekä esittelemme asevelvollisuusjärjestelmiä ja totaalikieltäytymistä kansainvälisesti. Kansainvälisestä näkökulmasta tarkastelemme myös sähköistä valvontaa. Teoreettiseen viitekehykseen olemme sisällyttäneet myös näkökulmia kontrollista, tuesta ja osallisuudesta yhdyskuntaseuraamustyöstä sekä siitä, mikä on sosiaalisten suhteiden merkitys ihmisen elämässä. Sosiaalisia suhteita tarkastelemme myös lapsen edun näkökulmasta.

4.1 Totaalikieltäytymisen historiaa

Asevelvollisuus asetettiin koskemaan suomalaisia jo Venäjän vallan alaisuudessa. Itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen vuonna 1919 asevelvollisuus asetettiin lakiin. Pian tämän jälkeen nousi esiin kysymys siitä, miten menetellään henkilöiden suhteen, jotka eivät halua suorittaa asevelvollisuutta. 1920-luvulla säädettiin laki aseettomasta armeijasta, mutta tämä ei kuitenkaan ratkaissut ongelmaa, sillä suurin osa haluttomista suorittamaan asepalvelusta ei hyväksynyt armeijaa edes aseettomana, vaan kieltäytyivät kaikesta armeijaan liittyvästä palveluksesta. 1920-luvulla totaalikieltäytyjäksi päätyminen oli suhteellisen harvinaista, sillä jo lähtökohtaisesti suuri osa miehistä sai vapautuksen asevelvollisuudesta, sillä heidät katsottiin palveluskelvottomiksi esimerkiksi aliravitsemuksen takia. Osa palveluskelpoisista kuitenkin kieltäytyi suorittamasta asevelvollisuutta. Kieltäytymisestä seurannut seuraamusmenettely vaihteli tapauskohtaisesti ja osalle langetettiin vapausrangaistuksia. (Raninen 2017.)

Ensimmäinen julkisesti asevelvollisuuden suorittamisesta kieltäytynyt henkilö oli Arndt Pekurinen, joka pidätettiin ja tuomittiin asevelvollisuudesta kieltäytymisestä sotilasrikosten nojalla vankeusrangaistukseen. Pekurisen tuomiokierre jatkui usean vuoden ajan, kun hän vankeusrangaistuksen suorittuaan kieltäytyi uudelleen suorittamasta asevelvollisuutta. 1920-luvulta lähtien Suomessa on ollut henkilöitä, jotka eivät ole vakaumuksensa vuoksi suostuneet aseettoman armeijan tarjoamaan kompromissiin, vaan ovat olleet valmiita suorittamaan vankeusrangaistuksen. Pekurisen tapaus toi yhteiskunnallisen tilanteen näkyväksi ja herätti laajaa huomiota niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Tämän seurauksena Suomessa alettiin säätää siviilipalveluslakia, joka tuli voimaan vuonna 1931. Siviilipalveluslain säätämisen jälkeen suurin osa vakaumuksellisista kieltäytyjistä hyväksyttiin suorittamaan siviilipalvelusta, mutta oli edelleen muutamia henkilöitä, jotka kieltäytyivät myös siviilipalveluksen suorittamisesta, ja heidän kohdallaan voidaan puhua totaalikieltäytymisestä. (Raninen 2017.)

Muiden kuin Jehovan todistajien kieltäytyminen oli vähäistä aina 1960-luvulle asti, jolloin aseistakieltäytyjien määrä nousi vuositasolla useampaan sataan henkilöön. Suurin osa heistä oli valmiita suorittamaan siviilipalveluksen, mikäli heidät hyväksyttiin siihen. Jokaisen siviilipalvelukseen hakijan piti perustella vakaumuksellisuutensa ensin kirjallisesti tullakseen hyväksytyksi siviilipalvelukseen, ja jos kirjalliset perustelut katsottiin riittämättömiksi, hakija kutsuttiin lautakunnan eteen, jossa hänen piti perustella vakaumuksensa suullisesti. Kaikkia hakijoita ei tuohon aikaan hyväksytty siviilipalvelukseen, jolloin vaihtoehdoiksi jäivät asevelvollisuuden suorittaminen tai siitä kieltäytyminen. Kieltäytyjien kohtalo vaihteli vankeusrangaistuksen suorittamisesta vankilassa tuomion suorittamiseen varuskunnan putkassa. (Raninen 2017.)

Jehovan todistajien määrä kasvoi koko ajan, ja arvioiden mukaan kyseiseen uskontokuntaan kuuluvia totaalikieltäytyjiä oli vuositasolla noin 200. Jehovan todistajia määrättiin sotilasri-

kosten nojalla rangaistukseksi työskentelemään ulkosaaristolle ja pakkotyölaitoksiin. 1970-luvun alussa lakiin säädettiin erillinen kohta, jonka nojalla ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomittiin tarkasti säädetty vankeusrangaistus. Uusi laki tarkoitti sitä, että kaikki totaalkieltäytyjät voitiin tuomita saman pykälän nojalla samaan rangaistukseen, eikä henkilöä voitu enää rangaistuksen suorittamisen jälkeen tuomita uudelleen ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Samalla syntyi käsite totaalkieltäytymisestä. 1970-luvulla myös siviilipalvelukseen pääseminen helpottui vaatimusten vähentymisen myötä, eikä muita totaalkieltäytyjiä Jehovan todistajien lisäksi tuomittu vankeusrangaistukseen vuosittain kuin muutama. (Raninen 2017.)

1980-luvulla oli harvinaista, että armeijasta sai vapautuksen, ja käytännössä yli 90 prosenttia asevelvollisista suoritti asepalveluksen. Entistä suurempi osa siviilipalvelushakemuksista alettiin hylätä ja hakijat määrättiin palvelemaan armeijassa tai tuomittiin vankeusrangaistukseen. Yhteiskunnallinen tilanne herätti paljon huomiota niin Suomessa kuin kansainvälisestikin, ja Amnesty International tunnusti 1980-luvulla ensimmäistä kertaa mielipidevangeiksi muutamia vankeusrangaistustaan suorittavia totaalkieltäytyjiä. Muutamissa tapauksissa presidentti armahti ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomitun, joka pääsi vapauteen ja suorittamaan siviilipalvelusta. 1980-luvun puolivälissä ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytyneiden vankeustuomiota pidennettiin, jolloin vankeustuomion kesto oli noin 13 kuukautta. Totaalkieltäytyjien määrä vaihteli vuosittain 30-50 välillä. (Raninen 2017.)

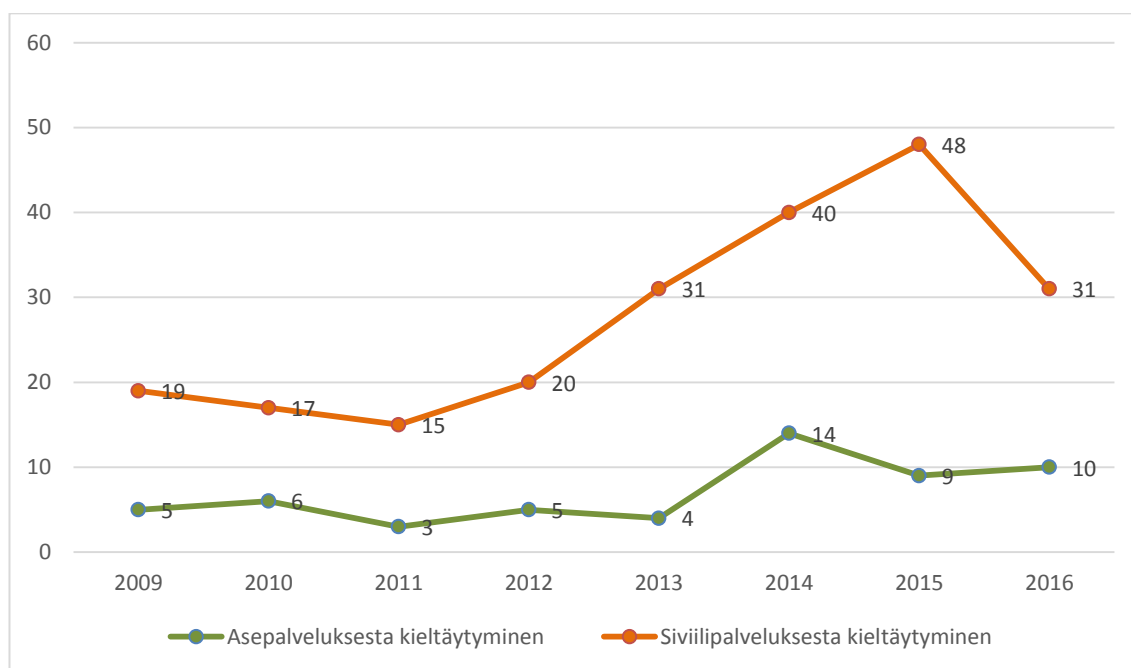
Vuonna 1986 säädettiin kaksi uutta lakia, jotka vaikuttivat merkittäväällä tavalla asevelvollisuusjärjestelmään, asepalveluksen suorittamiseen ja siitä kieltäytymisestä rankaisemiseen. Toinen kyseisistä laeista oli laki, joka vapautti Jehovan todistajat asevelvollisuudesta, minkä jälkeen Jehovan todistajia ei ole voitu tuomita rikosoikeudelliseen seuraamukseen asevelvollisuudesta kieltäytymisestä. Lain mukaan uskontokuntaan kuuluvat henkilöt saavat kolme kertaa kolmen vuoden lykkäyksen asevelvollisuuden suorittamisesta, ja 28-vuotiaana Jehovan todistajat saivat täyden vapautuksen, mikäli kuuluivat edelleen uskontokuntaan. Vapautus on siten sidottu Jehovan todistajien uskontokuntaan kuulumiseen, ei vakaumukseen. (Tuomikoski 1989, 176.) Vapautuksen taustalla oli poliittinen tahtotila sekä Jehovan todistajien merkittävä määrä, sillä arvion mukaan noin 200 Jehovan todistajaa tuomittiin vuositasolla ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä vankeusrangaistukseen. Käytäntö on edelleen voimassa.

Toinen vuonna 1986 säädetty laki oli uusi siviilipalveluslaki, jonka seurauksena kaikki siviilipalvelukseen hakevat pääsivät siviilipalvelukseen ja vakaumuksen tutkinnasta luovuttiin. Samalla siviilipalveluksen kesto pidennettiin 16 kuukauteen, sillä pitkän keston katsottiin mittaavan suorittajan vakaumusta. 1980-luvulla siviilipalveluspaikat määrättiin ja usein ne olivat kosketuksissa armeijaan, sillä palveluspaikkoina toimivat esimerkiksi lentokentät, joissa oli sotilasilmalutoimintaa. Vuonna 1992 siviilipalveluslakia uudistettiin jälleen, minkä myötä si-

viilipalvelusaikaa lyhennettiin 13 kuukauteen ja palveluspaikkojen kytkennät sotilaalliseen maanpuolustukseen poistuivat. (Raninen 2017.)

4.2 Totaalikieltäytyminen Suomessa

Totaalikieltäytyminen nousee ajoittain julkiseen keskusteluun esimerkiksi valvontarangaistusta suorittavien totaalkieltäytyjien pitämien blogien kautta. Keskustelua on käyty myös silloin, kun totaalkieltäytymiseen liittyvät tapaukset ylittävät uutiskynnyksen Suomessa. Kansainvälisessä keskustelussa totaalkieltäytymistä on käsitelty ihmisoikeuskysymyksenä ja totaalkieltäytyjiä on pidetty mielipidevankeina. Sen jälkeen, kun totaalkieltäytyjiä on alettu pitää mielipidevankeina, on totaalkieltäytyjien asemaa Suomessa kansainvälisesti pidetty vakavana ihmisoikeusloukkauksena (Annala, Lappalainen, Rautiainen & Salmela 2015, 7). Totaalkieltäytyjien määrä vaikuttaa vakiintuneen 1980-luvulta tähän päivään ja tilastoissa vuosittainen vaihteluväli ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä rangaistujen osalta liikkuu 30-50 henkilön välillä (Raninen 2017). Alla olevassa kuviossa on havainnollistettu ase- ja siviilipalveluksesta tuomittujen määrää vuosittain.

Kuvio 2: Ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä oikeudessa tuomittujen lukumäärä vuosina 2009-2016 (Tilastokeskus 2017).

Aseistakieltäytyjäliitossa koetaan, että totaalkieltäytymisestä on tullut vakiintunut ilmiö. Merkittävä osa asevelvollisuusikäisistä tietää, mitä totaalkieltäytyminen on ja mitä siitä seuraa, mikä on johtanut siihen, että erityisesti valvontarangaistuksen käyttöön oton jälkeen totaalkieltäytymisestä on tavallaan tullut yksi tapa suorittaa asevelvollisuus. Osa totaalkieltäy-

tyjistä kokee rikosseuraamuksen parempana vaihtoehtona kuin siviilipalveluksen, joka on puolet pidempi kuin rikosseuraamus ja perustuu palkattomaan työhön. Rikosseuraamuksen aikana avovankilassa tai valvontarangaistuksessa henkilön on mahdollista jatkaa palkallista työskentelyä tai opiskelua. Valvontarangaistuksen myötä yleistyneet kieltäytymisen käytännölläheiset motiivit voidaan myös nähdä protestin tai yhteiskunnallisen vaikuttamisen väylinä, sillä totaalkieltäytyjät joka tapauksessa sanoutuvat toiminnallaan irti toisen maailmansodan jälkeisen muodostuneesta yleisestä paradigmasta, jonka mukaan jokaisen suomalaisen miehen tulee suorittaa asevelvollisuus tai vähintäänkin siviilipalvelus. Lisäksi monissa tapauksissa totaalkieltäytyminen ja rikosseuraamuksen suorittaminen voidaan nähdä tarkoituksenmukaisena ratkaisuna, jolloin toiminta on merkki siitä, että nykyinen asevelvollisuus ja siviilipalvelusjärjestelmä ei kaikkien kohdalla toimi, vaan rikosseuraamus koetaan järkevämmäksi ja sopivammaksi vaihtoehdoksi. (Raninen 2017.)

Vaikka totaalkieltäytyjät tuomitaan rikoksesta rikosoikeudellisiin seuraamuksiin, ei totaalkieltäytymistä yleensä lähestytä rikollisuuden näkökulmasta. Totaalkieltäytymistä pidetään usein poliittisena toimintana, sillä ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymiseen liittyy paljon piirteitä, joiden perusteella ne eroavat muun tyyppisistä rikoksista. Totaalkieltäytyjiä kohdellaan oikeusjärjestyksessämme eri tavoin kuin muista rikoslakirikoksista ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja, minkä perusteella voidaan todeta totaalkieltäytyjille tunnustettavan poliittisen vangin aseman. (Annala ym. 2015, 7-8.) Totaalkieltäytyjät siis eroavat huomattavasti niin vankilassa rangaistustaan suorittavista kuin yhdyskuntaseuraamuksia suorittavistakin muista rikosseuraamusasiakkaista. Rikosseuraamusasiakkaiden joukossa on merkittävä määrä ihmisiä, joilla on päihteisiin ja elämänhallintaan liittyvää problematiikkaa. Myös yhteiskunnasta syrjäytyminen on haaste joidenkin rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla.

Vankeuden täytäntöönpanon ja yhdyskuntaseuraamusten tavoitteissa on nähtävissä pyrkimystä vaikuttaa edellä kuvaillun kaltaiseen problematiikkaan. Vankeuden täytäntöönpanon tavoite on edistää vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan, mikä lisää valmiuksia rikollisesti elämäntavasta luopumiseen. Yhdyskuntaseuraamusten tavoitteeksi on määritelty yhdyskuntaseuraamukseen tuomitun tukeminen sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä rikollisesta elämäntavasta luopumisen valmiuksien lisäämiseksi. (Hartoneva ym. 2015, 20, 103.) Totaalkieltäytyjien kohdalla tällainen problematiikka ei näy niin vahvasti, mitä se näkyy muiden rikosseuraamusasiakkaiden kohdalla.

Vuosikymmenien saatossa yhteiskunnallinen tilanne on muuttunut ja kehittynyt. Nykyisin terveydentilaan liittyvät vapautukset ovat yleisempiä ja asevelvollisuuden suorittaa vain noin 60 prosenttia kaikista asevelvollisista. Totaalkieltäytyjien tuomitseminen vankeuteen on herättänyt huomiota myös kansainvälisesti ja muun muassa Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitea, Amnesty International ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien ovat ottaneet kantaa

Suomen tilanteeseen ja antaneet suosituksia vapausrangaistusten välttämiseksi sekä siviilipalveluksen keston lyhentämisestä. 2000- ja 2010-luvuilla siviilipalveluksen suorittajat on vapautettu asepalveluksesta myös sodan aikana, minkä lisäksi myös siviilipalveluksen kesto on lyhennetty, mutta muutokset koetaan riittämättöminä. (Raninen 2017.)

Tänä päivänä ajankohtaisten yhdenvertaisuusperiaatteiden ja kansainvälisten sopimusten näkökulmasta sekä sukupuoleen liittyvä eriarvoisuus että Jehovan todistajien erityisoikeudet asevelvollisuudesta vapautumiseen ovat erittäin kyseenalaisia. (Raninen 2017.) Totaalikieltäytyjien asemaa verrataan usein Jehovan todistajien asemaan, sillä Jehovan todistajien ei lain mukaan tule suorittaa asevelvollisuutta aseellisessa eikä missään sitä korvaavassa palveluksessa uskonnolliseen vakaumukseen perustuvien omantunnonsyiden perusteella (Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuudesta eräissä tapauksissa annetun lain muuttamisesta 1261/1992). Myös YK:n ihmisoikeuskomitea on kiinnittänyt huomiota tähän Suomea koskevissa asiakirjoissaan ja moittinut Suomea siitä, että Jehovan todistajien etuoikeutettua kohtelua asevelvollisuuden suorittamisesta vapauttamisessa ei ole laajennettu koskemaan muita totaalikieltäytyjiä (United Nations 2013, 4). Asian käsittely kansainvälisissä ihmisoikeuselimissä jatkuu ja Suomea moititaan edelleen säännöllisesti vallitsevasta tilanteesta. (Raninen 2017.)

Useat totaalikieltäytyjät vetoavat oikeudessa yhdenvertaisuuteen tuoden esille järjestelmässä vallitsevaa sukupuoleen sekä uskontoon liittyvää eriarvoisuutta. Yhdenvertaisuusperiaatteiden lisäksi vakaumukselliset totaalikieltäytyjät vastustavat edelleen sotaa ja sitä kautta koko armeijaa. Osa totaalikieltäytyjistä vastustaa nimenomaan vallitsevaa pakkoon perustuvaa asevelvollisuusjärjestelmää. Aseistakieltäytyjäliiton näkemys ongelmanratkaisuksi on, että jos armeija halutaan ylipäätään säilyttää, sen tulisi perustua vapaaehtoisuuteen pakon tai velvollisuuden sijasta. (Raninen 2017.)

4.3 Asevelvollisuus ja totaalikieltäytyminen kansainvälisesti

Suomalaisen käytännön totaalikieltäytymisen suhteen voidaan ajatella olevan täysin omanlaisensa, kun sitä tarkastellaan kansainvälisestä näkökulmasta. Totaalikieltäytymisestä ja sen kansainvälisistä käytännöistä löytyy hyvin vähän materiaalia, sillä harvan maan asevelvollisuusjärjestelmät, saati niistä kieltäytymisen käytännöt, ovat samanlaisia ja verrattavissa keskenään. Pakollinen asevelvollisuus vaikuttaa olevan vähenemässä ja yhä enemmän on siirrytty vapaaehtoisista koostuviin armeijoihin. Euroopan neuvoston 47 jäsenvaltiosta 16:ssa on edelleen käytössä asevelvollisuus. Nämä maat ovat Armenia, Itävalta, Azerbaidžan, Kypros, Tanska, Viro, Suomi, Georgia, Kreikka, Liettua, Moldova, Norja, Venäjä, Sveitsi, Turkki ja Ukraina. (European Bureau of Conscientious Objection 2016, 47.) Seuraavassa tarkastellaan muutaman eri maan asevelvollisuusjärjestelmää ja totaalikieltäytymisen käytäntöjä vuoden 2016 tiedon

valossa. Totaalikieltäytyjistä puhuttaessa on muistettava, että järjestelmät eivät täysin vastaa toisiaan, jolloin termi totaalikieltäytyjä ei välttämättä tarkoita täysin samaa asiaa maasta riippuen.

Pohjoismaista Suomen lisäksi asevelvollisuus on käytössä Norjassa ja Tanskassa. Norjassa on käytössä kumpaakin sukupuolta koskeva asevelvollisuus, joka otettiin käyttöön myös naisia koskevana vuonna 2015. Käytännössä kuitenkin asevoimat koostuvat vapaaehtoisista, sillä vain motivoituneimmat ja parhaimmassa kunnossa olevat ikäluokan edustajat kutsutaan palvelukseen. Tämä tarkoittaa noin yhtä kuudesosaa kutsuntaikäisistä norjalaisista. (Bieri 2015).

Norjassa asepalveluksen kesto on 12 kuukautta ja siviilipalveluksen kesto 13 kuukautta. Vuosittain Norjassa on noin sadasta kahteensataan totaalikieltäytyjää, jotka kieltäytyvät sekä asepalveluksesta että sen vaihtoehtona olevasta siviilipalveluksesta. Yleensä heidät tuomitaan suorittamaan palvelus loppuun pakotetusti, mikä tarkoittaa sitä, että heidät tuomitaan suorittamaan siviilipalveluksen sisältämiä tehtäviä. Tämä koskee pääasiassa Jehovan todistajia, jotka eivät hae vaihtoehtoiseen palvelukseen kieltäytyttyään asepalveluksesta, mutta suorittavat sen sisällään pitämiä tehtäviä, kun heidät siihen tuomitaan. Totaalikieltäytyjät, jotka eivät suostu edellä mainittuun menettelyyn, voidaan tuomita sakkoihin tai kolmen kuukauden mittaiseen vankeusrangaistukseen. Vankeusrangaistuksesta vapautumisen jälkeen henkilö kutsutaan uudelleen kutsuntoihin, ja hänet on mahdollista tuomita uuteen kolmen kuukauden mittaiseen vankeusrangaistukseen. Käytännössä kuitenkin toinen vankeustuomio armahdetaan. (European Bureau of Conscientious Objection 2015-2016a.)

Myös Tanskassa asevelvollisuutta sovelletaan Norjan mallin kaltaisesti. Tanskassa sekä asepalveluksen että siviilipalveluksen kesto on neljä kuukautta (European Bureau of Conscientious Objection 2015-2016b). Käytännössä Tanskassa vapaaehtoisia palveluksen suorittajia on riittävästi, jolloin varusmiehiä ei ole tarvinnut asevelvollisuuteen vedoten määrätä palvelukseen. Kaikkien kutsuntaikäisten tulee kuitenkin käydä kutsunnoissa ja fyysisen kunnon tarkastuksessa, sillä jos vapaaehtoisten palvelukseen astujien määrä ei ole riittävä, valitaan asepalvelukseen sopivista arpannettelyllä puuttuva määrä henkilöjä, jotka määrätään palvelukseen. (Bieri 2015.)

Sveitsissä asepalvelus kestää minimissään 260 päivää ja enimmillään jopa 600 päivää. 600 päivän palvelus on noin 20-30 prosentilla palvelukseen astuneista, jotka koulutetaan upseereiksi. Tämän palveluksen lisäksi reserviläisten tulee osallistua kertausharjoituksiin jopa 21 päivän ajan vuosittain aina 34 ikävuoteen asti. Reserviläisten tehtävänä on myös huoltaa ja ylläpitää aseiden ja varusteiden kuntoa sekä osallistua ampumarjoituksiin. Asepalvelus on mahdollista suorittaa myös kerrallaan yhtenä kokonaisuutena, jolloin sen pituus on 300 päivää. Siviilipalveluksen kesto on minimissään 390 päivää, sillä lain mukaan vaihtoehtoisen palveluksen

tulee olla puolitoista kertaa pidempi kuin asepalveluksen. (European Bureau of Conscientious Objection 2015-2016c.)

Kaikki sveitsiläiset, jotka eivät toteuta asevelvollisuuttaan, ovat velvollisia maksamaan niin kutsuttua vapautus armeijasta -veroa. Tämä koskee kaikkia asevelvollisia sveitsiläisiä myös ulkomaille muuttaessa ensimmäisten kolmen vuoden ajan. Veron maksamatta jättämisestä voidaan tuomita sakkoja, ja maksamattomat verot peritään suoraan palkasta. Veron maksamista ei kuitenkaan säädetä totaalikieltäytyjien kohdalla. Vain ne, jotka ovat kelpoisia asepalvelukseen, voivat olla totaalikieltäytyjiä ja suorittaa vaihtoehtoisen palveluksen. Palvelukseen kelpaamattomat, mutta totaalikieltäytymishalukkaat ovat velvollisia maksamaan veron. (European Bureau of Conscientious Objection 2015-2016c.)

4.4 Sähköinen valvonta kansainvälisesti

Teknologisten kehitysaskeleiden myötä yhä useammassa maassa on otettu käyttöön moderneja ja elektronisia valvontajärjestelmiä. Uusintarikollisuutta tutkittaessa sähköisestä valvonnasta on saatu hyviä tuloksia, mutta vaikutukset vaihtelevat paljon maasta riippuen. Uusintarikollisuuden ja sitä myötä sähköisen valvonnan vaikuttavuuteen vaikuttavat tutkimustulosten mukaan ainakin sosiaaliturvan taso, kuten taloudellisen tuen riittävyys, sekä muut rangaistuksen ympärille koostetut tukitoimet. Sähköistä valvontaa on kansainvälisesti sovellettu hyvin monipuolisesti. Sitä on käytetty esimerkiksi ehdollisen vankeuden, ehdonalaisen vapauden sekä tutkintavankien valvonnassa ja vankeusrangaistuksen vaihtoehtona käytettävässä valvontarangaistuksessa. (Danielsson & Mäkipää 2013.)

Kansainvälisesti rangaistuksissa on suuria eroja. Lähtökohtaisesti sähköisen valvonnan sovel-lusalueita määrittävät rangaistukselle asetetut tarkoitukset ja tavoitteet. Joissain järjestelmissä priorisoidaan enemmän rikollisuuden vähentämiseen ja rangaistusaikaisten rikkomusten minimoimiseen liittyviä seikkoja, kun taas toisissa keskeisinä taustatekijöinä sähköisen valvonnan soveltamiseen ovat vankeuden haittojen minimointi, yhteiskuntaan integroituminen sekä uusintarikollisuuden pitkäaikainen vähentäminen. Sähköisen valvonnan suosion maailmanlaajuisen kasvun varjopuolena on riski siitä, että se nähdään vain kustannustehokkaana vaihtoehtona vankeusrangaistukselle, jolloin sen kuntouttava potentiaali on vaarassa unohtua. (Danielsson & Mäkipää 2013.)

Yhdysvalloissa ja Euroopassa on nähty merkkejä rikosseuraamusjärjestelmän koventamisesta sähköisen valvonnan kautta, kun sitä on liitetty aikaisemmin itsenäisenä toimiviin seuraamuksiin. Näin on paikoin käynyt monien yhdyskuntaseuraamusten kohdalla. Toisaalta sähköisen valvonnan avulla valvonnan laatu on kehittynyt ja viranomaisten työaika vapautuu rikosseu-

raamusten piirissä olevan henkilön tukemiseen. (Danielsson & Mäkipää 2013.) Seuraavaksi käymme läpi sähköisen valvonnan näkökulmia Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Ruotsin osalta.

Ajatus siitä, että sähköistä valvontaa voisi hyödyntää rikosoikeudellisten seuraamusten parissa, lähti alun perin liikkeelle Yhdysvalloissa tieteen ja teknologian kehityksen seurauksena. 1960-luvun lopun Yhdysvalloissa kehitettiinkin laite, jonka tarkoituksena oli tallentaa kantajansa sijaintitiedot, joiden avulla voitaisiin varmistaa, missä hän aikaansa viettää. Ideat edistyksestä keksinnöstä rikosseuraamusjärjestelmälle ja rikosten ennaltaehkäisylle eivät kuitenkaan tuolloin saaneet rahoitusta tai herättäneet kiinnostusta jatkotutkimukseen tai kehittämiseen. (Beyens, Kaminski & Nellis 2013, 23-24.)

Sähköinen valvonta uusine sovelluksineen tuli ajankohtaiseksi uudelleen 1970-luvun lopulla, kun Albuquerqueen osavaltiossa aloitettiin sähköisen valvontalaitteen kehittäminen. Kehittelyn tuloksena syntyi laite, joka pystyi paikantamaan kantajansa sijainnin mittaamalla laitteen etäisyyden määrättyyn tukikohtaan. Myös muissa osavaltioissa alettiin kehittää sähköistä valvontaa ja sen käyttöönottoa. Floridassa oli jo aiemmin otettu käyttöön kotiaresti yhdyskuntaseuraamuksena ja vuonna 1983 siihen liitettiin sähköinen valvonta. Vuonna 1984 Kentuckyssa käynnistettiin yhdysvaltalaisen rikosseuraamusviraston rahoittama sähköisen valvonnan ohjelma, jonka kokeilusta kirjoitettiin laajasti ammatillisissa julkaisuissa ja sähköisen valvonnan käyttö alkoi levitä myös muualle. (Beyens ym. 2013, 25.)

Sähköistä valvontaa kokeiltiin ja käytettiin erilaisissa muodoissa. Sitä sovellettiin esimerkiksi kotiarestin, ehdollisen vankeusrangaistuksen ja ennen aikaisen ehdollisen vapauttamisen yhteydessä. Ensimmäisten yhdyskuntaseuraamusten hengessä toiminnan ajateltiin helpottavan tuomittujen uudelleenintegroitumista yhteiskuntaan. Joidenkin arvioiden mukaan yhdysvaltalaisen vankiloiden ylläpito vaikutti kriminaalipolitiikkaan siten, että aiemmin kuntoutukseen keskittyneet yhdyskuntaseuraamukset valjastettiin keinoiksi, joiden avulla vähennettäisiin muun muassa vankiloiden käyttöä ja ylläpitoa, uusintarikollisuutta ja kustannuksia sekä kehitettäisiin yhteiskunnan turvallisuutta. Kontrollijärjestelmässä vahvistui rankaisemisen ja tarkkailun näkökulmat. (Beyens ym. 2013, 26-28.)

Eri osavaltioissa käytettiin erilaisia teknologisia sovelluksia, joiden sisältämien laitteiden toimivuus ja laatu vaihtelivat merkittävästi. Joissain osavaltioissa oli asennettu kamera- sekä muita valvontalaitteita tuomittujen asuntoon, minkä lisäksi myös päihteiden käytön valvomisessa käytettiin teknologiaa. Teknologia-yritysten rooli sähköistä valvontaa soveltavien rangaistusmuotojen kehityksessä ja leviämisessä oli merkittävä. Sähköistä valvontaa teknologioineen markkinoitiin ahkerasti sekä ratkaisuna vankiloiden ylläpitoon että modernin rankaisun tunnusmerkkinä. (Beyens ym. 2013, 26-28.)

1990-luvulla sähköisen valvonnan mullisti GPS-paikantaminen, jonka avulla pystyttiin määrittelemään sallittuja ja kiellettyjä maantieteellisiä reittejä ja alueita. Näin voitiin esimerkiksi varmistaa lähestymiskiellon noudattaminen. Joissain osavaltioissa myös poliiseilla oli pääsy rikosentekijän sijaintitietoihin, mitä he käyttivät avukseen rikoksia selvittäessä. GPS-laite on kuitenkin noin neljä kertaa kalliimpi verrattuna vanhempaan radioaaltoihin perustuvaan teknologiaan, minkä vuoksi sen käyttö on jäänyt vähäisemmäksi. (Beyens ym. 2013, 32-34.)

Sähköisen valvonnan käyttö Yhdysvalloissa on kuitenkin jäänyt suhteellisen vähäiseksi, eikä se ole saavuttanut merkittävää osaa Yhdysvaltojen rikosseuraamusjärjestelmässä. Vuoden 1999 tilastojen mukaan alle yksi prosentti ehdollisista vankeusrangaistuksista ja noin 1,4 prosenttia ehdonalaisista vapauksista on sähköisen valvonnan piirissä. Uudempaa tilastotietoa sähköisestä valvonnasta ei ole saatavilla, mutta arvioiden mukaan käyttö ei ole juuri kasvanut. Yhdysvalloissa myös yhdyskuntaseuraamusten käyttö on jäänyt vähäiseksi. Tämän syyksi on ehdotettu Yhdysvalloissa vallitsevaa rankaisun kulttuuria, jossa vankilaa pidetään ainoana oikeana rikosoikeudellisena seuraamuksena. (Beyens ym. 2013, 28, 35-37.)

Iso-Britannian kriminaalipolitiikassa oli 1980-luvun lopulla jo yli vuosikymmenen ajan kehitetty vankeudelle vaihtoehtoisia seuraamuksia vankipopulaation kasvun myötä. Sähköinen valvonta oli kiinnostava ja kaivattu lisä yhdyskuntaseuraamusten rinnalle. Vuonna 1988 sähköistä valvontaa pilotoitiin kolmella eri alueella vaihtoehtona takuiden maksamiselle ennen oikeudenkäyntiä, jotta saataisiin käyttökokemuksia sähköisestä valvonnasta. Tämä oli helpompaa, sillä varsinaisen rikosseuraamusjärjestelmän uudistaminen olisi vaatinut raskasta lakimuutosprosessia. Pilotin jälkeen hallitus pyrki laajentamaan sähköisen valvonnan käyttöä niin kutsuttuun ulkonaliikkumiskieltoon (curfew) sekä ehdonalaisen vapauden (probation) valvontaan. Tarkoituksena oli jakaa vastuita myös yrityksille ja ottaa askel kohti ehdonalaisvalvonnan yksityistämistä. (Beyens ym. 2013, 63-65.)

Sähköinen valvonta ei kuitenkaan vielä vuosiin edennyt pilotoinneista lakien säätämiseen ja käytäntöön. 1990-luvun alussa sähköinen valvonta tuotiin taas esiin yhdyskuntaseuraamuksia kovempana ja rajoittavampana vaihtoehtona. Vuonna 1995 sähköistä valvontaa pilotoitiin osana oikeuden määräämää ulkonaliikkumiskieltoa. Pilotoinneista saatiin hyviä kokemuksia, ja esimerkiksi tuomioiden loppuun suorittaminen oli prosentuaalisesti korkea, mitä pidettiin hyvänä asiana. Lakimuutosten myötä sähköisen valvonnan käyttöä laajennettiin koskemaan suurempaa kohderyhmää ja mukaan tulivat sakkovangit, toistuvasti omaisuusrikoksiin syyllistyvät henkilöt sekä 10-18-vuotiaat nuoret. (Beyens ym. 2013, 66-68.)

Kehittäminen jatkui ja ulkonaliikkumiskiellon rinnalla sähköistä valvontaa alettiin seuraavaksi soveltaa ennenaikaiseen vapauttamiseen. Iso-Britannian vankiluku oli kasvanut huomattavasti vuodesta 1993 vuoteen 1998 mennessä, ja vankiloiden ylikuormitusta yritettiin ratkaista pääs-

tämällä osa tuomituista 60 päivää kestävään valvottuun kotiarestiin (home detention curfew) ennen varsinaista vapautumispäivää. Tuomitut kävivät läpi riskiarviointiprosessin ja ensimmäisenä vuonna noin 30 prosenttia heistä päästettiin kyseiseen kotiarestiin. Arvioiden mukaan ensimmäisen vuoden aikana niin kutsutun valvotun kotiarestin avulla säästettiin 36 miljoonaa puntaa ja noin 2000 vankipaikkaa, ja sen käyttö on 2000-luvulla kasvanut runsaasti. (Beyens ym. 2013, 68-69.)

Itsenäisenä rikosseuraamuksena sähköisesti valvottu ulkonaliikkumiskielto ei ollut saavuttanut merkittävää käyttöastetta Iso-Britanniassa. Tuomarit käyttivät useimmiten sen sijasta eniten yhdyskuntapalvelua, joka nähtiin aktiivisena seuraamuksena, sillä siinä tuomittu työskenteli yhteisön hyväksi. Lisäksi sähköisen valvonnan käytössä nähtiin epäselvyyksiä, sillä tutkimustietoa ei ollut juurikaan saatavilla. Lisäksi oli eriaviä mielipiteitä siitä, millainen kohderyhmä soveltuisi sähköiseen valvontaan, millaisia valvonta- ja tukikäytäntöjä sen ympärille tulisi rakentaa sekä miten se vaikuttaisi uusintarikollisuuteen. Tuolloin ongelmallisena pidettiin myös rikosseuraamustyön jakoa, sillä yksityisen sektorin ja valtiollisten toimijoiden yhteistyö sekä tiedonkulku koettiin toimimattomana. (Beyens ym. 2013, 70, 72.)

Sähköisen valvonnan tuonti osaksi brittiläistä rikosseuraamusjärjestelmää on kehittänyt uuden ammattikunnan yksityisen sektorin valvontaviranomaisista ja sitä on käytetty valvomaan kymmenien tuhansien rikoksenteekijöiden ja rikoksista epäiltyjen henkilöiden liikkeitä. Parhaimmillaan kansainvälisesti sähköinen valvonta on sekä vähentänyt vankeustuomioiden määrää että parantanut ehdonalaisvalvonnan laatua. Joidenkin arvioiden mukaan ehdonalaisvalvontajärjestelmän pirstouduttua useiksi erillisiksi kolmannen sektorin toimijoiksi valvonnan laatua ei ole pystytty valvomaan ja kehittämään tarkoituksenmukaisesti. (Beyens ym. 2013, 79.)

Ruotsissa sähköisen valvonnan ja niin kutsutun kotiarestin käyttö alkoi 1990-luvulla kaksi vuotta kestäneen pilotin muodossa. Aluksi kotiarestia sovellettiin erityisesti sellaisten rikoksenteekijöiden kohdalla, joilla oli korkeintaan kahden kuukauden mittainen vankeustuomio, jotka luokiteltiin nuoriksi rikoksenteekijöiksi ja joilla oli vain vähän tai ei ollenkaan väkivaltarikoshistoriaa. Lisäksi tuomituilla tuli olla mahdollisuus suorittaa rangaistus kotonaan sekä rangaistuksen ajalle toiminto, joka oli joko työtä, opiskelua tai yhdyskuntapalvelua. Sähköisen valvonnan lisäksi rikosseuraamukseen kuului olennaisesti viranomaisten suorittama intensiivinen valvonta. Pilotin tulokset olivat hyviä, lähes 92 prosenttia tuomituista suoritti tuomionsa loppuun saakka kotiarestina ja sen jälkeen kotiarestia alettiin soveltaa Ruotsissa virallisena rikosoikeudellisena seuraamuksena, joka voitiin määrätä vankeuden sijasta. (Martinovic 2010, 56-57.)

Ruotsissa sähköinen valvonta rakennettiin valtiollisen rikosseuraamusjärjestelmän sisälle ja kolmannen sektorin toimijoiden rooliksi jäi ainoastaan teknologian tuottaminen. Ruotsalaiset pyrkivät rakentamaan rangaistukseen sähköisen valvonnan ohelle toimivan ohjelman, johon sisältyi myös muunlaista valvontaa sekä kuntouttavia elementtejä ja tukitoimia. Tavoitteena oli luoda vaihtoehto vankeudelle. (Bungerfeldt & Nellis 2013, 1-2.)

Vähitellen sähköistä valvontaa alettiin soveltaa laajemmin esimerkiksi ennen aikaisen vapauttamisen ja ehdonalaivalvonnan ohessa. Sähköistä valvontaa lisättiin myös ehdollisen vankeuden ja koevapauden yhteyteen. Pyrkimyksenä on ollut muiden toimintojen ohella tukea tuomitun rikoksettomuutta sekä vaikuttaa uusintarikollisuuden vähenemiseen. Joidenkin tutkimusten mukaan Ruotsi on tavoitteessaan onnistunut, esimerkiksi Marklundin ja Holmbergin vuoden 2009 tutkimus osoitti, että verrokiryhmään verrattuna sähköisessä valvonnassa olleiden uusintarikollisuus oli merkittävästi vähäisempää. 2000-luvun vankilapakojen seurauksena Ruotsi alkoi soveltaa paikannusteknologiaa myös vankeusrangaistusta suorittaville vangeille siten, että heidän liikkeitään alettiin valvoa ympärivuorokautisesti vankiloiden sisällä. 2010-luvulla sähköistä valvontaa on hyödynnetty myös nuorten vakavien rikosten tekijöiden parissa sekä lähestymiskieltojen valvomiseen rikoksia ehkäisevänä toimenpiteenä. (Bungerfeldt & Nellis 2013, 5-6, 10-11, 14.)

4.5 Kontrolli, tuki ja osallisuus yhdyskuntaseuraamustyössä

Yhdyskuntaseuraamustyössä kontrolli ja tuki yhdistyvät. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen ydintehtävä on yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano. Lisäksi yhdyskuntaseuraamustyön tehtävänä on osaltaan huolehtia yhteiskunnan turvallisuudesta ja noudattaa sekä laillista että turvallista täytäntöönpanoa. Rikosseuraamukseen liittyvät olennaisesti pakko, kontrolli ja rajoittaminen, sillä ne takaavat rangaistuksen täytäntöönpanon toteutumisen lain määräämällä tavalla. (Haaraoja & Putkonen 2012, 9-11.)

Koskinen (2017, 16) nostaa esiin rangaistusjärjestelmän suoraan tai välillisesti toteuttamia kontrollin ulottuvuuksia virallisen sosiaalisen kontrollin, epävirallisen sosiaalisen kontrollin ja itsekontrollin kautta. Valvontarangaistus itsessään ilmentää virallista sosiaalista kontrollia, sillä sen ja muiden rikosseuraamusten täytäntöönpanosta vastaa laillisesti Rikosseuraamuslaitos. Valvontarangaistuksessa voidaan nähdä myös tarkoituksenmukaisuutta epävirallisen sosiaalisen kontrollin toteutumiseen, sillä tuomittua velvoittaa pakollinen toiminta, kuten työ, minkä lisäksi tuomittu elää osana yhteiskuntaa mahdollistaen sosiaalisten sidosten vahvan läsnäolon rangaistuksen aikana. Lisäksi valvontarangaistuksen suorittaminen vahvistaa tuomitun itsekontrollia, sillä hänen velvollisuutensa on noudattaa määrättyjä sääntöjä ja aikatauluja. Velvollisuuksiensa noudattaminen on tuomitun itsensä vastuulla, jolloin oman käyttäytymisen kontrollointi korostuu. (Koskinen 2017, 16.)

Yhdyskuntaseuraamusten laillisen ja turvallisen täytäntöönpanon ohella toinen tärkeä tehtävä ja tavoite on uusintarikollisuuteen ja syrjäytymiskehitykseen vaikuttaminen. Yhtenä väylänä tavoitteiden toteuttamiseen nähdään panostaminen siihen, että rikosseuraamusasiakkaat integroituvat yhteiskuntaan, mitä edesauttaa rikosseuraamusten täytäntöönpano mahdollisimman lähellä muuta yhteiskuntaa. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpano tapahtuu vapaudessa vankiloiden ulkopuolella eikä yhteiskunnasta joudu rangaistuksen takia eristetyksi. (Haaraoja & Putkonen 2012, 9-11, 20; Rikosseuraamuslaitos 2017c.) Valvontarangaistukseen tuomitun on mahdollista jatkaa asumista omassa kodissaan, jolloin perhesuhteiden ja vanhemmuuden ylläpitämiseen on hyvät edellytykset. Asunnon säilymisen ohella myös työ- tai opiskelupaikka yleensä säilyvät, minkä seurauksena valvontarangaistus edistää myös taloudellista toimeentuloa ja yhteiskunnassa pysymistä sekä ehkäisee syrjäytymistä. (Oikeusministeriö 2007, 72.)

Yhdistämällä tukea ja kontrollia pyritään toteuttamaan vaikuttavaa rikosseuraamustyötä. Tavoitteiden saavuttamiseksi yhdyskuntaseuraamuksiin on sisällytetty myös tuomittua tukevia elementtejä. Rangaistuksesta huolimatta pyrkimyksenä on nähdä ihminen tekojensa takana ja edistää hyvinvointia ja tasa-arvoista elämää myös lainrikkojien kohdalla. Tuen näkökulmasta yhdyskuntaseuraamusten parissa tehtävä työ ulottuu syvemmälle kuin pelkästään rangaistuksen suorittaminen. Rikosseuraamustyöntekijän tehtäviksi on määritelty muun muassa tuomitun tukeminen ja opastaminen. Tuomion ja täytäntöönpanon ohessa vaikuttava suunnitelmallinen työskentely lähtee rikosseuraamusasiakkaan omista tarpeista. (Hartoneva ym. 2015, 23-25; Haaraoja & Putkonen 2012, 16, 19-20.) Seuraamuksen sisällöt ja täytäntöönpano pyritään lähtökohtaisesti suunnittelemaan siten, että ne tukisivat vapaudessa rangaistustaan suorittavaa tuomittua. Yksilöllisten tekijöiden huomioinnin ohella yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon tavoitteena on tuomittujen yhdenmukainen kohtelu ja oikeusturvan toteutuminen. (Lappi-Seppälä 2005.)

Sosiaali- ja rikosseuraamusalan työssä pyritään vaikuttamaan asiakkaiden hyvinvointiin, jotta edellytykset selviytyä erilaisista elämäntilanteista ja kriiseistä vahvistuisivat. Euroopan sosiaali-indikaattorijärjestelmän (EUSI) mukaan keskeisimmät tekijät ihmisen hyvinvoinnille liittyvät elämänlaatuun, sosiaaliseen koheesioon ja kestäväan kehitykseen. Tässä määrittelyssä elämänlaatu kattaa elinolot sekä yksilön oman kokemuksen hyvinvoinnista ja niiden parantamisen. Sosiaalisen koheesio toteutumiseksi tärkeimmät toimet ovat eriarvoisuuden ja syrjäytymisen vähentäminen sekä sosiaalisten verkostojen vahvistaminen. Kestävä kehitys kattaa niin inhimillisen pääoman kuin luonnon pääoman säilyttämisen ja vahvistamisen. Rikosseuraamusasiakkaiden parissa tehtävän työn erityisenä tavoitteena on edistää elämänhallintaa ja integroitumista yhteiskuntaan, jotta valmiudet rikoksettomaan elämäntapaan vahvistuisivat. (Kananoja ym. 2017, 158-159, 165, 318; Heikkilä & Kautto 2002, 21.)

Yksi keino tavoitteiden toteutumiseksi on rikosseuraamusasiakkaiden osallisuuden tukeminen yhdyskuntaseuraamustyössä. Osallisuus on tärkeä tekijä ihmisen hyvinvoinnin kannalta, sillä se liittyy ihmiselle ominaiseen tarpeeseen toteuttaa itseään ja tavoitteitaan osana yhteisöjä ja yhteiskuntaa. Osallisuus määritellään yleensä tuntemukseksi, joka syntyy, kun ihminen kuuluu erilaisiin yhteisöihin ja kokee olevansa osa yhteiskuntaa sekä kokee hänellä olevan vaikutusmahdollisuuksia. Osallisuus on vastakohta syrjäytyneisyydelle ja osallisuutta voidaan vahvistaa tukemalla ihmisen vaikutusmahdollisuuksia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017.)

Valvontarangaistuksen tuomitseminen edellyttää tuomitun suostumuksen. Rikosseuraamuslaitos tekee seuraamus selvityksen, joka edellyttää yhteydenpitoa tuomittuun ennen valvontarangaistuksen alkua. Tuomittu osallistuu rangaistuksen suunnitteluun jo ennen sen alkua ja valvontarangaistuksen aikana viikkoaikataulun suunnittelu tehdään yhteistyössä valvojan kanssa. Valvontarangaistus edellyttää tuomitulta itseohjautuvuutta ja jonkinasteista motivaatiota, jotta suoriutuu valvontarangaistuksen velvoitteista. Mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa valvontarangaistukseen tuovat vastapainoa rikosseuraamuksen pakollisuuteen. (Hartoneva ym. 2015, 70-71; Koskinen 2017, 18, 21.)

4.6 Sosiaalisten suhteiden merkitys valvontarangaistuksessa

Valvontarangaistuksen suorittaminen ei ole ainoastaan merkityksellinen asia valvontarangaistuksen suorittajalle, vaan myös hänen läheisilleen. Sosiaaliset suhteet ovat merkityksellisiä ihmiselle tämän hyvinvoinnin kannalta, ja positiivisilla sosiaalisilla suhteilla on vaikutusta yksilön mielenterveyteen ja itsetuntoon. Sosiaaliset suhteet tuovat elämään sisältöä ja luovat sille tavoitteita sekä tarkoitusta. Sosiaalisilla suhteilla on myös vaikutusta siihen, miten henkilö selviytyy elämän haasteista. Tällaiseksi haasteeksi voidaan lukea myös valvontarangaistuksen suorittaminen. Sosiaalisten suhteiden pysyvyys on yksi voimavaroja tuottava tekijä ihmisen elämässä. Positiiviset sosiaaliset suhteet tukevat ihmistä stressin ja arjen hallinnassa sekä tuottavat onnellisuutta ja turvaa. (Lähti 2013, 25-26.)

Sosiaalisten suhteiden ja etenkin perhesuhteiden merkitys valvontarangaistuksen aikana korostuu. Perheen voidaan ajatella olevan monimuotoinen yksikkö, joka ei aina välttämättä perinteisen ajattelun mukaan koostu äidistä, isästä ja lapsista. Perheeksi voidaan määritellä myös esimerkiksi avio- tai avopari, tai samaa sukupuolta olevat vanhemmat sekä lapset. Perheen käsite voidaan määritellä subjektiivisen kokemuksen mukaan. (Kukkonen 2017, 15.) Perheen merkitys koetaan erilaisena riippuen perheenjäsenestä. Esimerkiksi perheessä, jossa on lapsia, lapsi kokee perheen merkityksen erilaisena kuin perheen aikuiset. Perheen aikuisen voidaan ajatella olevan lapselle auktoriteettihahmo, jota lapsen tulee totella ja jota kohtaan lapsen tulee osoittaa nöyryyttä. Perheen ja perheen suhteiden monimuotoisuuteen vaikutta-

vat kuitenkin sekä perheen aikuiset että lapset. Perheessä, jossa on lapsia, tulee myös kysymykseen vanhemmuuden ja vanhemman merkitys perhesuhteissa. Vanhemman tehtävänä on ohjata ja hoivata lasta. Lapsi oppii perheessä käyttäytymis- ja ajattelumalleja omalta vanhemmaltaan, jolloin vanhemman vastuu on suuri. Sen lisäksi, että vanhemmat vaikuttavat lapsensa käyttäytymiseen ja ajatteluun, myös lapsilla on vaikutusta vanhempiinsa, sillä perheen sisällä kukin yksilö vaikuttaa toisiin yksilöihin. (Kukkonen 2017, 16-17; Laakkonen 2010, 11, 19.)

Perheen merkitys on myös ymmärretty rikosseuraamusalalla ja rikosseuraamuksia suorittavien henkilöiden parissa. Perheen merkitys korostuu erityisesti rangaistusta suorittavien pyrkimyksessä kohti rikoksetonta elämäntapaa. Perheen positiivinen merkitys on tunnistettu ja rikosseuraamusalalla perhesuhteiden ylläpitoa tuetaan. Rikosseuraamuslaitoksen rooli on myös tärkeä rangaistuksen aikaisten perhesuhteiden ylläpidossa. Erityisesti, kun rangaistus koskettaa rikosseuraamukseen tuomitun kautta lapsia, on työskentelyssä ja rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa arvioitava myös lapsen edun toteutumista. Kun arvioidaan lapsen etua, tulee kiinnittää huomiota muun muassa siihen, miten eri vaihtoehdot turvaavat lapsen kehitystä, hyvinvointia sekä läheisiä ihmissuhteita sekä miten eri ratkaisut antavat lapselle mahdollisuuden tulla ymmärretyksi. Lapselle tulee myös varmistaa ikää ja kehitystasoa vastaava valvonta ja huolenpito sekä turvallinen kasvuympäristö ja koskemattomuus sekä henkisesti että ruumiillisesti. Tärkeää on myös turvata lapsen itsenäistyminen ja vastuullinen kasvaminen sekä mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua omiin asioihinsa. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa, jossa rangaistusta suorittavan kanssa samassa asunnossa asuu lapsia, lapsen etua arvioidaan ja lapsen mielipide rangaistuksen suorittamiseen selvitetään. Myös tuki-partion tulee toiminnassaan huomioida lapsen etu. (Rikosseuraamuslaitos 2013, 5-6, 9, 11, 20, 33.)

5 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyömme on fenomenologisella tutkimusotteella tehty laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty haastattelemalla valvontarangaistusta parhaillaan suorittavia tai sen suorittamisen korkeintaan kaksi kuukautta ennen haastatteluhetkeä päättäneitä ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomittuja henkilöitä, eli totaalikieltäytyjiä. Haastattelumenetelmänä on käytetty puolistrukturoitua teemahaastattelua. Seuraavaksi esittelemme tutkimuksemme taustan ja tarkoituksen sekä tutkimuskysymykset ja lisäksi sen, miten opinnäytetyöprosessi on edennyt. Käymme läpi myös sitä, mikä on ollut tutkimuksemme tutkimusmenetelmä, mitä tarkoittaa kokemuksen tutkiminen sekä miten olemme keränneet ja analysoineet tutkimuksemme aineiston. Lopuksi kerromme vielä tutkimuksen eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyvät lähtökohdat.

5.1 Tutkimuksen tausta, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöprosessi alkoi vuoden 2016 lopussa. Opinnäytetyöprosessia aloittaessamme olimme kumpikin yhtä mieltä siitä, että aiheen tulee aidosti kiinnostaa meitä molempia ja sen lisäksi aiheen tulee olla työelämässä ajankohtaiseksi ja tärkeäksi koettu. Ajatus totaalikieltäytyjiin liittyvän opinnäytetyön tekemisestä syntyi, kun toinen opinnäytetyön tekijöistä suoritti työharjoittelua vankilassa, jossa hän kohtasi vankeusrangaistustaan suorittavan totaalikieltäytyjän. Tämä kohtaaminen herätti mielenkiinnon totaalikieltäytymistä ja sen rikosluokittelun seurauksia kohtaan. Esitimme opinnäytetyöideamme työelämälle, josta saimme kannustavaa palautetta tärkeän aiheen esille tuomisesta. Opinnäytetyömme aihetta on pidetty tärkeänä ja ajankohtaisena myös Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiden näkökulmasta. Totaalikieltäytyjiä koskevaa aikaisempaa tutkimustietoa on olemassa hyvin vähän.

Opinnäytetyömme on rajattu koskemaan vain valvontarangaistusta suorittavia totaalikieltäytyjiä, sillä koemme sen tutkimuksen kannalta selkeimmäksi vaihtoehdoksi. Aluksi pyörittelimme ajatusta valvontarangaistuksen suorittajien ja vankeusrangaistukseen tuomittujen kokemusten vertailua toisiinsa, mutta totesimme valvontarangaistuksen suorittajien kokemusten tutkimisen olevan riittävän laaja tutkimusaihe. Tutkimuksen rajaaminen koskemaan valvontarangaistusta suorittavia totaalikieltäytyjiä on perusteltua jo siitäkin syystä, että valvontarangaistuksen suorittajia on vuosittain enemmän kuin vankeudessa rangaistuksensa suorittavia totaalikieltäytyjiä.

Valitsemastamme näkökulmasta aihetta tarkastellessa tutkimus keskittyy totaalikieltäytyjien subjektiivisiin kokemuksiin valvontarangaistuksen kokonaisvaltaisesta merkityksestä heidän elämässään. Tavoitteena ei ole siis luoda yleistyksiä tai muodostaa yleistettävissä olevaa tietoa totaalikieltäytyjistä, vaan tuoda esiin haastateltavien omakohtaisia kokemuksia. Emme halunneet lähteä tutkimaan aihetta siihen sisältyvän aatteellisuuden tai totaalikieltäytymisen syiden näkökulmasta, vaan valvontarangaistuksen kokemisen näkökulmasta, jolloin opinnäytetyöprosessi tarjosi meille mahdollisuuden työskennellä uuden näkökulman parissa. Sisällytimme kuitenkin kysymyksen totaalikieltäytymisen syystä teemahaastattelumme taustatietoihin, sillä se, mistä syystä henkilö on päättänyt kieltäytyä ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä, on olennainen osa hänen kokemusmaailmaansa.

Yksi opinnäytetyön tärkeistä tavoitteista on tuoda kuuluviin totaalikieltäytyjien ääni ja nostaa aihe yhteiskunnalliseen keskusteluun. Totaalikieltäytyjät ovat rikosseuraamusasiakkaiden joukossa marginaalinen ja erityinen ryhmä, jota on hyvä tarkastella tutkimuksellisesti omana kokonaisuutenaan. Totaalikieltäytyjien erityisyys johtuu suurimmaksi osaksi siitä, että he ovat usein nuoria miehiä, joilla harvoin on aiempaa rikollista taustaa, ja joiden elämäntilanne poikkeaa hyvin paljon keskimääräisen rikosseuraamusasiakkaan elämäntilanteesta. Tästä lähtöasetelmasta on mielestämme tärkeää tuoda esiin totaalikieltäytyjien kokemuksia rangais-

tuksen suorittamisesta. Opinnäytetyömme tavoitteena on myös tuottaa tietoa valvontarangaistuksen suorittajan kokemuksista rikosseuraamusalalla työskenteleville, jotta totaalikieltäytyjien tai ylipäättään valvontarangaistuksen parissa työskentelevät saisivat työkaluja ja uusia näkökulmia työskentelynsä. Toivomme, että opinnäytetyömme tulokset olisivat hyödynnettävissä tulevaisuudessa esimerkiksi yhdyskuntaseuraamustyössä tai valvontarangaistuksen kehittämisessä.

Tutkimuskysymyksemme ovat muodostuneet edellä mainittuja tutkimuksen tavoitteita mukailleen. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millainen merkitys valvontarangaistuksella on totaalikieltäytyjän elämään?
2. Millaisena totaalikieltäytyjä kokee valvontarangaistuksen sisällön?
3. Miten yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminta voi tukea valvontarangaistuksen suorittamista?

Alun perin ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli ”Miten valvontarangaistus muuttaa tuomitun elämää”. Aineiston keruuvaiheessa huomasimme kuitenkin, että keräämämme aineisto ei vastaa asettamaamme tutkimuskysymykseen. Tutkimusprosessille on tyypillistä, että tutkimuskysymykset saattavat muuttua osittain aineiston keräämisen ja analyysin myötä (Kuula 2011, 106). Myös aineistolähtöisen analyysin valitsemisella analysointitavaksi oli merkitystä siihen, että päätimme muuttaa yhtä tutkimuskysymystä. Kysymys siitä, miten valvontarangaistus muuttaa tuomitun elämää, olisi vaatinut teemahaastattelulta enemmän kysymyksiä siitä, millaista tuomitun arki on ollut ennen valvontarangaistusta ja sen vertaamista rangaistusajan arkeen. Tutkimuksemme tavoite on kuitenkin tuoda esiin subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta, jolloin tavoitteiden näkökulmasta tutkimuskysymys ”Millainen merkitys valvontarangaistuksella on tuomitun elämään?” on perustellumpi tutkimuskysymys kuin alkuperäinen ajatuksemme. Lisäksi kun otetaan huomioon aikaisemman tutkimustiedon vähäisyys, on perusteltua, että tutkimuskysymys on kohdennetumpi. Tutkimuskysymys, miten valvontarangaistus muuttaa tuomitun elämää, vaatii vertailua, jolloin se mielestämme toimisi hyvänä jatkotutkimuskysymyksenä valvontarangaistusta ja sen suorittajia tutkittaessa.

5.2 Opinnäytetyöprosessi

Ammattikorkeakoulu vaatii, että opinnäytetyöaiheet ovat työelämälähtöisiä tai niille on työelämän tilaus. Koska olimme kehittäneet aiheen itse, otimme yhteyttä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoon, josta tiedustelimme, koetaanko aiheen tutkimiselle olevan tarvetta.

Keskushallinnossa aihe sai positiivisen vastaanoton ja meitä kannustettiin jatkamaan aiheen parissa. Yhteistyökumppaniksi tuli Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimisto. Kävimme yhdessä keskustelua siitä, millaisia näkökulmia tutkimukseen voisi sisällyttää, jotta se palvelisi myös työelämän tiedonsaannillisia tarpeita. Opinnäytetyömme aiheanalyysi palautettiin ja hyväksyttiin joulukuussa 2016. Opinnäytetyösuunnitelmamme esittelimme suunnitelmaseminaarissa 24.3.2017. Olimme jo ennen opinnäytetyömme suunnitelman hyväksymistä yhteydessä Etelä-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimistoihin, ja meillä oli tiedossa jo haastateltavia. Opinnäytetyösuunnitelman hyväksymisen jälkeen lähetimme tutkimuslupahakemuksen (liite 2) yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalle, josta meillä oli tiedossa haastateltavia. Opinnäytetyössämme emme mainitse yhdyskuntaseuraamustoimistojen nimiä haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi.

Aluksi tavoitteenamme oli saada 10-12 haastateltavaa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelta, joten opinnäytetyömme suunnitelman hyväksymisen jälkeen olimme yhteydessä vain Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoihin. Kevään 2017 aikana meille selvisi, että emme saa riittävää määrää haastateltavia Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelta, joten päätimme laajentaa tutkimuksemme kohderyhmän koskemaan koko Suomen ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä valvontarangaistukseen tuomittuja. Olimme yhteydessä jokaiseen Suomen yhdyskuntaseuraamustoimistoon sähköpostitse. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoista emme saaneet haastateltavia, sillä alueella ei ollut kohderyhmäämme sopivia totaalikieltäytyjiä. Itä- ja Pohjois-Suomen yhdyskuntaseuraamustoimistoista saimme lisää haastateltavia niin, että yhteensä haastattelimme opinnäytetyötämme varten yhdeksää totaalikieltäytyjää. Ensimmäiset haastattelut toteutettiin maaliskuun 2017 loppupuolella ja viimeiset heinäkuussa 2017.

Lähetimme yhdyskuntaseuraamustoimistoille saatekirjeen (liite 1), jota työntekijät jakoivat mahdollisille haastateltaville. Saatekirjeessä esittelimme lyhyesti opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitetta. Yhdyskuntaseuraamustoimistot kysyvät asiakkailtaan luvan luovuttaa meille yhteystietonsa, ja me olimme heihin yhteydessä puhelimitse. Haastatteluajankohdat sovittiin siis haastattelijan ja haastateltavan välillä, jonka jälkeen ilmoitimme ajankohdan yhdyskuntaseuraamustoimistolle, josta meille varattiin tila. Kaikille haastateltaville yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa tapahtuva haastattelu ei ollut mahdollista sen sijainnin tai aukioloaikojen vuoksi, jolloin haastatteluja toteutettiin myös kaupungin kirjastossa ja ammattikorkeakoulun tiloissa. Kaikista haastattelupaikoista varattiin hiljainen tila, jossa haastattelu oli mahdollista suorittaa ilman häiriötekijöitä.

Osa haastateltavista asui muualla Suomessa ja käytimme videoyhteyttä haastattelujen toteuttamiseen, jos haastattelijan ei ollut mahdollista matkustaa paikan päälle haastatteluun varten. Videohaastattelut toteutettiin siten, että haastateltava oli oman alueensa yhdyskuntaseu-

raamustoimiston tiloissa, jossa valvoja auttoi videoyhteyden käynnistämässä, ja haastatteli- ja oli lähimmän yhdyskuntaseuraamustoimiston tai Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen tiloissa. Videohaastattelut haluttiin toteuttaa Rikosseuraamuslaitoksen toimipaikoista käsin, jotta salatun videoyhteyden käyttäminen oli mahdollista. Haastattelutilanteen alussa haastateltavalle annettiin lomake, jossa oli tietoa opinnäytetyöstämme (liite 4) sekä suostumuslomake haastattelua varten (liite 3). Haastateltavan annettiin tutustua lomakkeeseen rauhassa, jonka jälkeen se allekirjoitettiin ja sekä haastateltavalle että haastattelijalle jäi yksi kappa- le. Videohaastatteluissa kaikki haastateltavat olivat tutustuneet suostumuslomakkeeseen etu- käteen, minkä lisäksi lomake käytin yhteisesti kohta kohdalta läpi ennen haastattelun aloit- tamista.

Anoimme tutkimuslupaa jokaisen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalta, mistä meillä oli haastateltavia. Lähetimme tutkimuslupa-anomuksen (liite 5) yhdyskuntaseuraamustoimistojen johtajille sähköpostitse ja he lähettivät meille takaisin skannatut versiot allekirjoitettuna. Viimeiset haastattelut toteutettiin heinäkuussa 2017, jonka jälkeen pääsimme aloittamaan analysointivaiheen. Olsimme voineet aloittaa aineiston analysoinnin jo aikaisemmin ja lisätä viimeiset haastattelut aineistoon jälkikäteen, mutta halusimme analysoida keräämämme ai- neiston kokonaisuutena.

Haastatteluja litteroitiin jo aineiston keruuvaiheessa. Haastattelumateriaalien litterointi ta- pahtui siten, että molemmat opinnäytetyön tekijöistä litteroivat toisen tekemät haastattelut. Ristiin analysoinnin avulla pyrimme ylläpitämään koko tutkimuksen luotettavuutta ja laaduk- kuutta. Litteroinnin jälkeen aineisto koottiin yhdeksi kokonaisuudeksi ja purettiin teema- osioittain. Aineistoa lähdettiin analysoimaan aineistolähtöisesti teema kerrallaan, mikä tuntui meille luontevimmalta ratkaisulta, sekä ratkaisulta, jolla saamme vastaukset tutkimuskysy- myksiimme.

5.3 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyömme tutkimusmenetelmäksi valikoitui kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus- menetelmä. Laadullinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, joka pyrkii selvittämään ja ymmärtämään, mistä ilmiössä on kyse. Laadullinen tutkimus sopii suuntauk- seksi esimerkiksi silloin, kun tutkittavaa ilmiötä ei vielä tunneta, eikä sitä selittäviä teorioita ole vielä muodostettu. Laadullisten menetelmien avulla tutkittavasta ilmiöstä on mahdollista saada syvälinen näkemys. Laadullisen tutkimuksen parissa ollaan usein kiinnostuneita merki- tyksistä eli siitä, miten ihminen kokee maailman. Prosessit ja ilmiöt ovat usein niin monimut- kaisia ja syvää luotaavia, että niitä on lähes mahdoton tutkia määrällisen tutkimuksen kei- noin. Laadullisessa tutkimuksessa tutkija kerää tietoa aktiivisesti ja on vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa. Aineiston keruumenetelmänä toimivat usein haastattelun eri muodot ja

laadullinen tutkimus tuottaa useimmiten kuvailevaa eli deskriptiivistä tietoa. Tutkimuksessa ei tähdätä yleistettävyyteen ja tulokset pätevät vain kohdetapauksissa. Laadullisen tutkimusmenetelmän valitseminen edellyttää, että määritellään, tutkitaanko kokemuksia vai käsityksiä, sillä niihin liittyy erilaisia merkityksiä. Kokemukset ovat henkilökohtaisia, kun taas käsitykset kertovat enemmän kulttuurillisesti tyypillisestä tavasta ajatella. (Kananen 2014, 16-19; Vilka 2005, 97.)

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin totaali kieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksesta ja sen merkityksestä heidän elämässään. Tavoitteenamme ei ole tuottaa yleistettävissä olevaa itseään toistavaa tietoa, vaan rehellisiä kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisen ajalta. Laadullisen tutkimuksen erityispiirteenä voidaankin mainita, että sen tarkoituksena ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta (Vilka 2005, 98).

Koska opinnäytetyössämme huomio kiinnittyy totaali kieltäytyjien subjektiivisiin kokemuksiin valvontarangaistuksen merkityksestä heidän elämässään, tutkimustamme ohjaa fenomenologinen työote. Fenomenologiseen metodiin sisältyy monia eri tekijöitä, jotka muovaavat metodin soveltuvaan muotoon tutkimuskohtaisesti. Fenomenologinen tutkimusote tarkoittaa ilmiön tarkastelua ihmisten kokemusten näkökulmasta. Fenomenologian tarkoitus ei ole selittää tai analysoida tutkittavaa ilmiötä, vaan kuvata sitä. (Laine 2010, 29, 31.)

5.4 Kokemuksen tutkiminen

Opinnäytetyössämme huomio kiinnittyy totaali kieltäytyjien subjektiivisiin kokemuksiin valvontarangaistuksen merkityksestä heidän elämässään. Jokaisen tutkimuksen kohdalla on harkittava tutkimuksen toteutusta niin, että tutkittavien henkilöiden kokemukset ja ilmaisujen merkitykset säilyttäisivät autenttisuutensa. Kokemuksia tutkittaessa tulee pitää mielessä se, että kokemus ei ole sama asia kuin käsitys. Kokemukset ovat aina henkilökohtaisia ja yksilöllisiä, mutta käsitykset ovat muotoutuneet sosialisoinnin kautta elämässämme yhteisössä. Opimme erilaisesta viestinnästä, kasvatuksesta ja opetuksesta valmiita määritelmiä sille, miten meidän tulisi asiat tulkita. Käsitykset ovat siis yleisiä yhteisön sisäisiä tapoja tulkita ja ymmärtää asioita. Kokemukset muodostuvat merkityksistä, ja kaikella, mitä koemme, on meille jokin merkitys. Ihminen elää kokemustensa kautta ja kokemukset syntyvät vuorovaikutuksesta maailman kanssa. Kokemuksia tutkittaessa tutkitaan siis niitä merkitysisältöjä, joita kokemuksilla on, ja niiden rakennetta. (Laine 2010, 29, 33; Laine 2015, 31, 40.) Tästä syystä tutkimuksessamme ja teemahaastattelussamme kysymme, millainen merkitys valvontarangaistuksella on tuomitun elämään. Kysymällä merkityksestä pääsemme syvemmälle haastateltavan omakohtaiseen kokemusmaailmaan kuin kysymällä esimerkiksi vaikutuksista.

Kokemuksen tutkimuksessa tärkeää on yksilön näkökulma, sillä vain yksilöllä on maailmasuhde ja vain yksilö kykenee kokemaan. Vaikka kokemukset ovat yksilöllisiä ja jokainen kokee itse oman maailmansa, ovat yksilöt silti yhteisön jäseniä. Saman yhteisön jäsenillä voi olla hyvinkin samanlainen suhde maailmaansa. Tämä on syy sille, että jokainen yksilöllinen kokemus kertoo tutkimuksessa myös jotain yleistä. Vaikka kokemuksen tutkimuksessa samankaltaisuudet kiinnostavat, se pyrkii ymmärtämään tutkittavien merkitysmaailmaa tutkimushetkellä, ei löytämään yleistyksiä. (Laine 2015, 32.) Tästä syystä tutkimuksessamme meitä kiinnostaa sekä yksilölliset kokemukset sellaisenaan, että silloin, kun niistä löytyy samankaltaisuuksia. Esimerkiksi positiivinen kokemus valvontarangaistuksesta voi olla hyvinkin samankaltainen eri haastateltavilla, mutta se, miten positiivisuus kokemuksessa määrittyy, on yksilöllistä.

Kokemuksia tutkittaessa tutkimuskohde ei ole meille vieras, sillä elämme yleensä tutkittavan henkilön kanssa samassa kulttuuripiirissä, jolloin hänen merkitysmaailmansa on meille entuudestaan osittain tuttu. Arkielämässä emme tee merkitysanalyysyjä toisten ihmisten ilmaisuista ja kokemuksista, vaan toimimme vaistojen varassa, ja oletamme ymmärtävämmä muiden käyttämät ilmaisut. Tätä kutsutaan esiymmärrykseksi, jolla tarkoitetaan tutkimuksellisesta näkökulmasta kaikkia tapoja ymmärtää tutkimuskohde, jotka ovat tutkijalle luontevia. Emme voi ymmärtää tutkittavan asioille antamia merkityksiä ilman jonkinlaista esituttuutta. (Laine 2015, 34.) Vaikka kumpikaan opinnäytetyömme tekijöistä ei ole totaalkieliäytyjiä tai suorittanut valvontarangaistusta, kykenemme silti ymmärtämään tutkittavien asioille antamia merkityksiä.

Kuten laadullisessa tutkimuksessa yleensä, myös kokemuksen tutkimuksessa aineiston keruumenetelmäksi valikoituu useimmiten haastattelu. Haastattelutilanteessa haastateltava pukee sanoiksi kokemuksensa käsiteltävänä olevasta aiheesta, ja tutkijan tehtäväksi jää löytää näistä ilmaisuista mahdollisimman oikeanlainen tulkinta. Kokemuksen välittyminen haastattelutilanteessa riippuu siis siitä, miten haastateltava kykenee ilmaisemaan kokemuksiaan ja miten tutkija kykenee näitä ilmaisuja ymmärtämään ja tulkitsemaan. Kokemuksia tutkittaessa haastattelun kysymysten tulee olla avoimia ja mahdollisimman vähän johdattelevia. Haastattelussa kuitenkin kysymykset ovat aina jonkin verran rajaavia ja ohjaavia, vaikka olisi kyseessä avoin haastattelu, sillä tutkijan lähtökohdat ja tutkimukselle asetetut tutkimuskysymykset rajaavat haastattelun näkökulmaa. (Laine 2015, 33, 39.)

Opinnäytetyössämme on kolme tutkimuskysymystä, joiden perusteella muodostamamme haastattelurunko (liite 5) keskittyy kolmeen teemaan. Teemahaastattelu on mielestämme perusteltu aineistonkeruumenetelmä tällaiseen kokemuksen tutkimukseen, jossa haluamme kuulla haastateltavien kokemuksia ennalta määriteltyihin teemoihin liittyen. Haastattelussa tarkoitus on teemaan liittyvällä avoimella kysymyksellä rajoittaa osittain haastateltavan

näkökulmaa, muttei sitä, millaisia sisältöjä haastateltava halua antaa teemalle. Teemoihin liittyvien tarkentavien kysymysten kohdalla tarkoitus on ohjata keskustelua halutulle alueelle, mutta ei rajoittaa sitä, mistä ja miten haastateltava halua sisällöstä puhua.

5.5 Aineiston keruu

Kun tehdään tutkimusta laadullisella tutkimusmenetelmällä, aineisto on mahdollista kerätä monella eri tavalla. Useimmiten tutkimusaineistoksi valitaan kuitenkin kohdehenkilöiden kokemukset puheen muodossa, eli tutkimusaineisto kerätään haastattelun avulla. (Vilka 2005, 100.) Opinnäytetyössämme aineiston keruu tapahtui haastattelemalla parhaillaan valvontarangaistusta suorittavia ja sen suorittamisen vastikään päättäneitä totaali-kieltäytyjiä. Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa ihmiset tapaavat toisensa. Haastattelu muistuttaa luonteeltaan keskustelua, mutta sillä on ennalta määrätty tarkoitus. Haastattelijan tarkoituksena on kerätä tietoa haastateltavalta tutkimusongelman kannalta olennaisista asioista. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 41-43.)

Alkuperäinen suunnitelmamme oli haastatella parhaillaan valvontarangaistusta suorittavia totaali-kieltäytyjiä, mutta heidän vähäisen määränsä vuoksi päätimme laajentaa kohderyhmää koskemaan myös valvontarangaistuksensa vastikään päättäneitä totaali-kieltäytyjiä. Valvontarangaistuksen toimeenpano sai olla päätynyt maksimissaan noin kaksi kuukautta ennen haastatteluhetkeä. Toimeenpanon päättymisestä ei saanut olla liian kauan aikaa, jotta valvontarangaistuksen suorittaminen olisi tuoreessa muistissa. Tavoitteenamme oli kuitenkin saada mahdollisimman ajankohtaisia kokemuksia valvontarangaistuksesta, ja rajaamalla päättäneiden valvontarangaistusten toimeenpanojen päättymisen muutamaa kuukautta varmistimme, että kokemukset olivat tuoreessa muistissa siitä huolimatta, että rangaistuksen suorittaminen on päätynyt.

Aluksi tavoittelimme haastateltavia vain Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelta, mikä oli perusteltua, sillä ajattelimme suuren asiakasmäärän sisällään pitävältä alueelta löytyvän tarvittava määrä haastateltavia. Lisäksi ajattelimme, että haastattelut olisi helppo toteuttaa Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella lyhyiden välimatkojen vuoksi. Teimme yhteistyötä Etelä-Suomen rikosseuraamus-alueen yhdyskuntaseuraamustoimistojen kanssa, ja heidän avullaan tavoitimme haastateltavia, joista yksi kuitenkin perui osallistumisensa tutkimukseen. Koimme, että Etelä-Suomen rikosseuraamusalueelta saatujen haastateltavien määrä on opinnäytetyön tavoitteen kannalta liian vähäinen, joten laajensimme opinnäytetyön kohderyhmän koskemaan myös Länsi-Suomen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueita.

Otimme sähköpostitse yhteyttä Suomen jokaiseen yhdyskunta-seuraamustoimistoon ja kysyimme mahdollisista haastateltavista. Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelta saimme lisää haastateltavia, mutta Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella ei aineiston keruuhetkellä ollut kohderyhmäämme sopivia haastateltavia. Opinnäytetyötä varten kerätty aineisto koostuu siis yhteensä yhdeksästä haastattelusta. Haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi emme opinnäytetyössämme totaali kieltäytyjien vuosittaisen pienen määrän vuoksi erittele kuinka monta haastateltavaa on kummaltakin alueelta.

Aineiston keruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Teemahaastattelu on yksi tutkimushaastattelun laji, joka kohdentaa keskustelun nimensä mukaisesti erilaisten teemojen ympärille. Teemat poimitaan tutkimusongelman keskeisistä sisällöistä, joita on välttämätöntä käsitellä, jotta pystytään vastaamaan tutkimusongelmaan. Teemahaastattelu ei siis etene yksityiskohtaisten kysymysten mukaan, vaan tutkimukselle keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu huomioi sen, että keskeisiä ovat ihmisten tulkinnat ja asioille antamat merkitykset, kuten myös sen, että nämä merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Teemahaastattelussa teemojen käsittelyjärjestyksellä haastattelun aikana ei ole aineiston kannalta merkitystä, mutta teemat ovat kuitenkin kaikille haastateltaville samat. Tämä tekee teemahaastattelusta puolistrukturoidun aineiston keruumenetelmän. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48; Vilka 2005, 101-102.)

Teemahaastattelurunkomme (liite 5) pitää sisällään neljä teemaa: valvontarangaistuksen merkitys elämän eri osa-alueilla, valvonta-rangaistuksen sisältö, yhdyskuntaseuraamustoimiston tuki valvontarangaistuksen suorittamisessa sekä vapaa sana. Muodostamalla teemahaastattelurungon mahdollisimman pitkälle mukaillen tutkimuskysymyksiä on hyödyllinen ratkaisu, sillä näin saamme vastaukset suoraan siihen, mitä tutkimuksellamme haluamme selvittää. Teemahaastattelun ideana on rajata keskustelua niihin teemoihin, joita haluamme tutkimuksessamme kartoittaa, kuitenkin rajaamatta haastateltavan kertomia asioita teeman sisällä. Mahdollisimman avoimen haastattelurungon avulla pyrittiin aidosti tavoittamaan haastateltavien kokemusmaailmaa. Vapaa sana -osio antaa haastateltavalle tilaisuuden tuoda esiin asioita, joita me emme tutkijoina välttämättä ole osanneet ajatella teemahaastattelurunkoa suunnitellessamme. Teemahaastattelu on toimiva aineiston keruumenetelmä tutkimuksellemme ja teemahaastattelun runko toimi hyvin haastatteluissa. Haastattelun toimivuudesta haastateltavilta pyydettiin palautetta haastateltavilta, joiden mielestä kysymykset olivat hyviä ja perusteltuja.

Jaoimme haastattelujen toteuttamisen niin, että toinen opinnäytetyön tekijöistä haastatteli viisi totaali kieltäytyjää ja toinen neljä. Koimme tämän luontevimmaksi ratkaisuksi resurssien kohdentamisen kannalta. Haastattelut oli myös helpompi järjestää, sillä usein kyse oli vain kahden ihmisen aikataulujen yhteensovittamisesta. Poikkeuksen tähän muodostaa videon

välityksellä toteutetut haastattelut, jolloin yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä oli sovitusti aluksi läsnä varmistaakseen videolaitteiden toimivuuden. Lähetimme yhdyskuntaseuraamustoimistoille sähköpostitse totaalkielletyille tarkoitetun lyhyen saatekirjeen (liite 1), joka sisälsi tietoa opinnäytetyöstämme. Saatekirjeen tarkoituksena oli kertoa mahdollisille haastateltaville opinnäytetyön tarkoituksesta etukäteen jo ennen kuin he antoivat suostumuksensa yhteystietojen luovuttamiseen.

Haastattelut sovimme yhdyskuntaseuraamustoimistojen kautta saamiemme yhteystietojen avulla ottamalla suoraan puhelimitse yhteyttä haastateltaviin. Haastateltavat totaalkielletytyt olivat antaneen yhdyskuntaseuraamustoimistoille luvan välittää yhteystietonsa meille. Yhteistyö yhdyskuntaseuraamustoimistojen kanssa oli pääosin toimivaa ja tutkimuksemme otettiin hyvin vastaan. Yhteydenpidon aikana useista yhdyskuntaseuraamustoimistoista tuli viestiä myös siitä, että tutkimusaihe koetaan heidän työnsä kannalta tärkeäksi.

Haastatteluista seitsemän toteutettiin kasvotusten ja kaksi videon välityksellä. Haastattelujen toteuttaminen videon välityksellä kahdessa tapauksessa oli perusteltua pitkien välimatkojen vuoksi. Haastattelupaikkoina toimivat yhdyskuntaseuraamustoimistot sekä kirjaston ja ammattikorkeakoulun tilat. Videohaastattelut toteutettiin yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen tiloissa suojatun ja turvallisen videoyhteyden kautta. Vaatimuksemme haastattelupaikkojen suhteen olivat rauhallisuus ja yksityisyys, mikä toteutui näissä paikoissa erinomaisesti.

Haastattelujen pituudet vaihtelivat. Olimme ennen haastattelujen toteuttamista ajatelleet niiden kestävän puolesta tunnista tuntiin. Todellisuudessa ne kestivät noin 15 minuutista 46 minuuttiin, mutta 15 minuuttiakin oli haastattelumateriaalin kannalta tuottoisa.

5.6 Aineiston analyysi

Laadullisen aineiston analyysin tavoitteena on selkeyttää aineistoa ja tuottaa uutta tietoa asiasta, jota tutkitaan. Aineisto tulee keräämisen jälkeen muuttaa muotoon, jossa sitä on mahdollista tutkia. Kun aineisto on kerätty haastattelemalla, tarkoittaa tämä nauhoitusten muuttamista tekstiksi. Haastatteluaineiston muuttamista tekstimuotoon kutsutaan litteroinniksi. Litterointi helpottaa aineiston analysointia, sillä tekstimuodossa olevaa aineistoa on helppo käydä läpi järjestelmällisesti sekä ryhmitellä ja luokitella. Se, miten tarkasti nauhoitukset tulee litteroida, riippuu siitä, mikä on tutkimuksen tavoite. Esimerkiksi fenomenologinen haastateltavan mielellisiä merkityksiä tarkasteleva lähestymistapa ei edellytä samaa tarkkuutta kuin kielen rakenteisiin kohdistuva merkitysten tutkiminen. Huolimatta siitä, mikä on litteroinnin tarkkuus, haastateltavien puhetta ei saa muuttaa tai muokata, vaan litteroin-

nin on vastattava sitä, mitä haastateltavat ovat sanoneet ja niitä merkityksiä, joita haastateltavat ovat antaneet asioille. Litteroinnin tarkkuus on myös yksi tutkimuksen luotettavuutta määrittävä tekijä, ja tästä syystä tutkimuksessa on esitettävä se, miten tarkasti litterointi seuraa haastateltavien puhetta. (Eskola & Suoranta 2014, 138; Vilka 2005, 115-116.)

Opinnäytetyössämme tutkimusaineisto koostuu yhdeksästä haastattelusta, joiden pituudet vaihtelevat 14 minuutista 46 minuuttiin. Ajallisesti haastatteluaineistoa kertyi 256 minuuttia, jotka litteroitiin Trebuchet MS fontilla, fonttikoko 10 ja riviväli 1,5, 45 sivuksi tekstiä. Litterointi toteutettiin niin, että opinnäytetyön tekijät litteroivat toisen tekemät haastattelut, eli omia haastatteluja ei litteroitu itse. Litterointi tehtiin ensin sanasta sanaan ja haastattelut kuunneltiin useaan kertaan, jotta litteroinnit vastasivat haastatteluja. Tämän jälkeen litteroinnit siistittiin, eli muunnettiin puhekielen murteellisia sanoja kirjakielelle ja poistettiin peräkkäin toistuvia samoja sanoja varmistaen kuitenkin, että haastateltavan kertomat asiat eivät muuttaneet merkitystään. Litteroinneista poistettiin myös osa täytesanoista, jotka eivät olleet haastattelun kannalta merkityksellisiä. Tällaisia sanoja olivat esimerkiksi niinku ja öö.

Laadullisen tutkimuksen aineistoa analysoitaessa on pidettävä mielessä, että aineisto pitää sisällään paljon kiinnostavia asioita, joita tutkija ei ole osannut etukäteen ottaa huomioon. Tässä vaiheessa tutkijan on myönnettävä, että kaikkea ei voi tutkia yhdessä tutkimuksessa, vaan on valittava yksi tarkasti rajattu ilmiö. Tutkimuksen kiinnostuksen kohde selviää tutkimuksen tarkoituksesta sekä tutkimuskysymyksistä, joiden tulee olla linjassa sen kanssa, mistä raportoidaan. Valitsimme tutkimuksemme aineiston analyysimenetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, jonka avulla tarkoitus on luoda aineistosta yhtenäinen teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään saamaan vastaus tutkimuskysymyksiin yhdistelemällä käsitteitä. Tarkoituksena on tulkintojen ja päätelmien muodostaminen aineistosta, ja näin edetä kohti käsitteellisempää näkemystä tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Analysoinnin jokaisessa vaiheessa tutkija pyrkii saamaan käsityksen siitä, mitä aineisto sisältää tutkittavien omasta näkökulmasta. (Sarajärvi & Tuomi 2012, 92, 95, 112, 113.)

Aineistolähtöinen analyysi lähtee liikkeelle siitä, että aineisto tulee pelkistää. Pelkistys tapahtuu poimimalla aineistosta tutkimuskysymyksiin vastaavia ilmaisuja, joista luodaan pelkistetty ilmaisu. Pelkistetyistä ilmaisuista etsitään samankaltaisuuksia tai eroavaisuuksia, jonka jälkeen nämä ilmaisut yhdistetään saman kategorian alle, ja kategoria nimetään sen mukaan, mitä se pitää sisällään. Niin sanotut alakategoriat yhdistetään vielä, jotta saadaan näitä kuvaavia pääkategorioita. Meidän opinnäytetyössämme kutsumme ala- ja pääkategorioita ala- ja pääluokiksi. Kategorioita muodostettaessa päätös siitä, mitkä ilmaisut kuuluvat minkä kategorian alle, kuuluu pelkästään tutkijalle. Ala- ja pääkategorioiden muodostamisen tarkoituksena on saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. (Sarajärvi & Tuomi 2012, 101, 110.)

Opinnäytetyössämme aineiston analysointi aloitettiin litteroinnin jälkeen tulostamalla kaikki auki kirjoitetut haastattelut ja järjestämällä aineisto teemoittain erillisille papereille. Tämän jälkeen aineisto käytiin läpi teema kerrallaan ja sieltä poimittiin ja yliviivattiin tutkimuskysymysten kannalta olennaisia ilmaisuja. Alkuperäiset ilmaisut kasattiin tämän jälkeen tietokoneelle kokonaisuudeksi, jonka jälkeen ne pelkistettiin ja niistä löydettyjen samankaltaisuuksien perusteella muodostettiin ala- ja pääluokkia.

Aineistomme analysointi tapahtui teema kerrallaan, mikä osoittautui hyväksi ratkaisuksi. Muodostamistamme teemoista saimme suoraan vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Analysoinnin aikana palasimme useaan kertaan keräämämme aineiston pariin varmistaaksemme, että olemme käsittäneet tutkittavien puheet siten kuin he ovat ne tarkoittaneet. Analysointivaiheessa pidimme erityisen tärkeänä sitä, että analysointimme sisältää vain niitä asioita ja tulkintoja, joita tutkittavat ovat haastatteluissa tuoneet esiin. Opinnäytetyön liitteenä (liite 6) on esimerkki aineiston analysointitavasta ja siitä, miten olemme analysoineet aineistosta osan, jossa haastateltavat kertovat valvontarangaistuksen merkityksestä elämäänsä. Olemme analysoineet koko aineiston samalla tyylillä.

Analysointivaiheessa analyysin helpottamiseksi koodasimme haastateltavat koodein H1-H9. Haastateltavat koodattiin sattumanvaraisessa järjestyksessä. Näitä koodeja käytämme myös sitaattien perässä esitellessämme opinnäytetyömme tuloksia.

5.7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tieteellistä tutkimusta tehtäessä pitää muistaa noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tutkimus ei voi olla eettisesti luotettava ja hyväksyttävä, eivätkä sen tulokset voi olla uskottavia, jos hyvää tieteellistä käytäntöä ei ole noudatettu (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6). Seuraavaksi käydään läpi hyvän tieteellisen käytännön keskeiset lähtökohdat.

Tutkimustyössä tulee noudattaa rehellisyyttä, tarkkuutta ja yleistä huolellisuutta, jotka ovat tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja. Näitä toimintatapoja tulee noudattaa sekä tutkimuksen tulosten tallettamisessa että esittämisessä ja myös, kun arvioidaan tutkimusta ja sen tuloksia. Tutkimuksen tiedonhankinta-, arviointi- ja tutkimusmenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä sekä täyttää tieteellisen tutkimuksen kriteerit. Kun tutkimuksen tuloksia julkaistaan, tulee toteuttaa avointa ja vastuullista tiedeviestintää. Tutkimusta tehdessä tutkijoiden tulee ottaa huomioon muiden tutkijoiden työt ja saavutukset sekä antaa niille kuuluva arvo omaa tutkimusta ja sen tuloksia julkaistaessa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Tieteellisen tiedon tallentamiselle on asetettu vaatimuksia, joita tulee noudattaa tutkimuksen suunnittelu-, toteutus- ja raportoimisvaiheessa syntyneitä tietoaaineistoja talletettaessa.

Hyvään tieteelliseen käytäntöön liittyy myös tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen tutkimuksen toteuttamiseksi. Ennen tutkimuksen aloittamista tulee sopia kaikkia tutkimuksen osapuolia koskevat oikeudet, vastuut ja velvollisuudet, tekijyyttä koskevat periaatteet sekä aineistojen käyttöoikeuksia ja säilyttämistä koskevat kysymykset. Näitä sopimuksia voidaan kuitenkin tarkentaa tutkimuksen edetessä. Jos tutkimukselle on rahoitusta, näihin liittyvät merkitykselliset sidonnaisuudet tulee ilmoittaa tutkimukseen osallistuville ja rahoituksesta tulee raportoida, kun tutkimuksen tuloksia julkaistaan. Jos tutkijan epäillään olevan esteellinen tutkimukseen liittyvissä arviointi- ja päätöksentekotilanteissa, tutkijan tulee pidättäytyä tällaisista tilanteista. Tutkimusta tehdessä on myös otettava huomioon tietosuojaa koskevat kysymykset. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-7.)

Ihmisiä tutkittaessa tutkimuseettisyydessä keskeistä on ihmisen kunnioittaminen. Tällaisessa tutkimuksessa vakiintuneita eettisiä periaatteita ovat tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden itsemääräämisoikeus, vahingoittumattomuus sekä heidän yksityisyytensä kunnioittaminen. Itsemääräämisoikeus tutkimusta tehtäessä toteutuu sillä, että ihmisten on mahdollista päättää itse tutkimukseen osallistumisesta. Vapaaehtoinen päätös osallistua tutkimukseen on mahdollista vain, jos henkilöllä on perustiedot tutkimuksesta, siitä, kuka tutkimuksen toteuttaa sekä heiltä kerättävien tietojen käyttötarkoitus. Vapaaehtoisuus tutkimukseen osallistumisessa on ehdotonta ja se on voimassa koko tutkimuksen ajan. Tutkittavat saavat perua osallistumisensa missä vaiheessa tahansa eikä osallistumisen perumista pidä selitellä tutkimuksen tekijöille. Tutkimukseen osallistuvalla, tai osallistumista harkitsevalle, tulee myös kertoa, mitä tutkimukseen osallistuminen tarkoittaa, eli mitä tutkittavilta vaaditaan, paljonko tutkimus vie heidän aikaansa sekä miten aineistonkeruu tapahtuu. Tutkittavien yksityisyyttä kunnioitetaan kirjoittamalla tutkimustekstit niin, että tutkittavat eivät ole tunnistettavissa sekä varmistamalla tutkittavien oikeus määrittää itse, mitä he haluavat tutkimuskäyttöön antaa. (Kuula 2011, 60-62, 64, 87.)

Tutkimuksessamme tutkittavien itsemääräämisoikeus on varmistettu tarjoamalla tutkittaville tietoa opinnäytetyöstämme ensimmäisen kerran jo haastateltavia etsiessämme yhdyskunta-seuraamustoimistoille lähettämällämme saatekirjeellä (liite 1) sekä toisen kerran haastattelutilanteessa käymällä läpi kirjoittamamme kuvaus opinnäytetyöstä (liite 4). Haastateltavien kanssa on lisäksi käyty läpi suostumuslomake (liite 3), jossa on kerrottu heidän oikeutensa tutkimuksen toteutukseen liittyen. Haastateltavilta on varmistettu, että he ymmärtävät tutkimukseen osallistumisen olevan täysin vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistumisesta perääntymisen olevan mahdollista koska tahansa. Haastattelutilanteen alussa varmistettiin ja haastateltavalle tehtiin selväksi, että vaikka tutkimushaastattelu etenee teemahaastattelurunkomme mukaisesti, haastateltava on tilanteessa se, joka määrittää mitä haluaa mistäkin teemasta kertoa. Haastateltaville kerrottiin, että halutessaan voi olla myös vastaamatta esitettyihin kysymyksiin. Halusimme luoda haastattelutilanteesta mahdollisimman luotettavan ja

edetä haastateltavien ehdoilla, jotta tilanne olisi ideaali subjektiivisten kokemusten jakamiseen. Haastateltavilla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimukseen liittyen näin halutessaan.

Keskeistä tutkimuksen kannalta on informointiin perustuva suostumus, jonka tarkoituksena on varmistaa, että tutkittavat tietävät, mihin he suostuvat. Tieto, johon tutkimukseen osallistumiseen suostuminen perustuu, voidaan antaa tutkittavalle esimerkiksi saatekirjeen tai tutkimussuostumuksen muodossa. Tärkeintä on se, että tutkittavat ymmärtävät tutkimusaineiston keräämisen tarkoituksen, sen käsittelytavat sekä sen, kenellä on käyttöoikeus kerättyyn aineistoon. (Kuula 2011, 104.)

Kuula (2011, 102) on määritellyt, että tutkittavalle annettavaan tietoon tutkimuksesta tulee sisällyttää tutkijan nimi ja yhteystiedot sekä, jos tutkimuksessa käsitellään henkilötietoja, tulee erikseen määritellä rekisterinpitäjä. Tutkittavalle tulee myös ennen tutkimukseen osallistumista selvittää tutkimuksen tavoite, tutkimukseen osallistumiseen liittyvä vapaaehtoisuus sekä se, miten aineisto on kerätty. Tutkimukseen osallistuvalla kerrotaan myös, että tiedot, joita hän luottamuksella tutkijoille antaa, suojataan asianmukaisella tavalla. Tutkittavan tulee myös saada tietää mihin tarkoitukseen häneltä tietoja kerätään, kuka tietoja käyttää ja mikä on tietojen käyttöaika. Myös muista mahdollisista tiedonlähteistä, jotka koskevat tutkittavia, tulee kertoa ennen tutkimukseen osallistumista.

Vahingoittumattomuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen tekemisestä ei saa aiheutua tutkimukseen osallistuvalla henkilöllä fyysisiä, henkisiä, sosiaalisia tai taloudellisia haittoja. Fyysistä vahinkoa ihmistieteellisellä tutkimuksella aiheutetaan hyvin vähän, mutta sosiaaliset ja taloudelliset haitat voivat olla mahdollisia. Tällaiset vahingot voivat johtua siitä, että tutkittavalta kerättyjä tietoja luovutetaan tai ne joutuvat väärin käsiin. Näin ollen on tärkeää, että tutkija huolehtii asianmukaisesta tietosuojasta käsitellessään tutkimusta varten kerättyjä tietoja. Henkistä vahinkoa voidaan aiheuttaa myös vuorovaikutustilanteessa, mistä syystä tutkittavien kunnioittaminen on ensisijaisen tärkeää. (Kuula 2011, 62-63.)

Tutkijaa sitoo vaitiolovelvollisuus kerätyn aineiston osalta sekä tutkimuksen tekemisen aikana että tutkimuksen päättymisen jälkeen. Vaitiolovelvollisuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija ei saa kertoa keräämänsä aineiston sisällöstä ulkopuolisille, ei suullisesti, kirjallisesti eikä millään muullakaan tavalla. Kerättyä tutkimusaineistoa ei saa luovuttaa eikä myöskään näyttää ulkopuolisille. Vaitiolovelvollisuuden lisäksi tutkijoiden on myös varmistettava tutkittavien tunnistettavuuden estäminen tutkimuksessaan. Lähtökohtana tutkittavien anonyymiteetille tutkimuksessa on tarve suojella tutkittavia mahdollisilta ikäviltä seurauksilta, joita tunnistaminen voisi saada aikaan. Vastuu tutkittavien tunnistamattomuudesta ja yksityisyyden suojusta on tutkijalla, jonka tehtävä on arvioida riittävä varovaisuus asioiden raportoinnissa. Tun-

nistamattomuuteen liittyy myös tutkijan kirjoitustapa, sillä esimerkiksi pieniä erityisryhmiä tutkittaessa kirjoitustapa voi lisätä riskiä tutkittavien tunnistamiseen. Kirjoitustavan tulee myös kunnioittaa tutkimukseen osallistuneiden ihmisten ihmisarvoa. (Kuula 2011, 92-93, 201, 204, 206.)

Tutkimuksessamme anonymiteetin ja tunnistamattomuuden varmistaminen on erityisen tärkeää, sillä totaali kieltäytyjät ovat hyvin marginaalinen ryhmä. Ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomittuja valvontarangaistuksen suorittajia on vain muutamia kymmeniä vuosittain, jolloin on huolehdittava tarkasti siitä, ettei heitä pystytä tunnistamaan tutkimuksesta. Tunnistamattomuuden varmistamiseksi emme myöskään mainitse niiden yhdyskuntaseuraamustoimistojen nimiä, joiden kautta olemme haastateltavamme hankkineet, sillä tämä lisäisi huomattavasti haastateltavien tunnistamisriskiä. Lisäksi anonymiteetti on varmistettu poistamalla käytetyistä aineistositaateista tunnistavuutta helpottavat sanat, kuten työpaikat ja helposti tunnistettavissa olevat murre sanat.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa lähtökohtana on tutkija itse ja tutkijan tekemät valinnat tutkimukseen liittyen. Tutkimuksen luotettavuutta on arvioitava jokaisen valinnan kohdalla, ja luotettavuuden arviointi koskee näin koko tutkimusentekoprosessia. Raportoidessaan tutkimuksesta tutkijan on kyettävä mahdollisimman tarkasti kuvaamaan tutkimuksen eri vaiheet ja perustelemaan kaikki tekemänsä tutkimukseen liittyvät valinnat ja mistä valintojen joukosta nämä valinnat on tehty. Laadullisen tutkimuksen luottamuksellisuuden liittyy myös arvovapaus siitä huolimatta, että tutkijan omat arvot vaikuttavat valintoihin, joita tehdään tutkimukseen liittyen. Tutkimuksen tekeminen arvovapaaksi edellyttää, että tutkija tiedostaa ja tekee näkyväksi omat tutkimuksen kannalta merkitykselliset arvonsa. Tätä kutsutaan tutkimuksen tekemistä läpinäkyväksi. (Eskola & Suoranta 2014, 211, 214; Vilka 2005, 158-160.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa otetaan huomioon tutkimuksen johdonmukainen kokonaisuus. Luotettavuuden arviointi lähtee liikkeelle jo tutkimusaiheen valinnasta. Tutkijan on perusteltava ja tuotava esiin se, mitä ja miksi tutkitaan. Lisäksi tutkijan omat taustavaikuttimet, kuten miksi tutkimus on tutkijan mielestä tärkeä, mitkä ovat olleet tutkijan ennako-oletukset tutkimuksesta sekä ovatko tutkijan oletukset muuttuneet tutkimusta tehdessä, on tärkeää tuoda näkyväksi. Tutkimuksen kohderyhmä on myös perusteltava. Tutkijan tulee tutkimusraportissaan kertoa, miten tutkimuksen kohderyhmä on valittu, miten kohdehenkilöihin on otettu yhteyttä sekä se, montako kohdehenkilöä tutkimuksessa kaikkiaan on. (Sarajarvi & Tuomi 2012, 140-141.)

Luotettavuuden kannalta on tärkeää, että tutkija pystyy perustelemaan valitsemansa aineiston keruumenetelmän ja kertomaan yksityiskohtaisesti siitä, miten aineisto on kerätty ja tal-

lennettu. Aineiston analyysistä on tutkimusraportissa kerrottava aineiston analyysitapa ja se, miten tutkimuksen tuloksiin ja johtopäätöksiin on päädytty. Tutkimusraportissa on myös tehtävä näkyväksi se, mikä on ollut tutkimuksen toteuttamisen aikataulu. Tutkimuksen luotettavuuden näkökulmasta tutkija pohtii tutkimuksen kokonaistoteutusta ja sitä, onko se toteutettu luotettavasti ja eettisesti korkeatasoisesti. Tutkimuksen aikana tehdyt valinnat ja tutkimuksen vaiheet tulee selostaa tutkimusraportissa mahdollisimman yksityiskohtaisesti ja tarkasti, jotta annetaan tutkimuksen lukijoille riittävä määrä tietoa tutkimuksen toteutuksesta. Tämä johtaa siihen, että tutkimuksen tulokset ovat selkeämpiä ja ymmärrettävämpiä, ja tutkimuksen lukijan on helpompi arvioida tutkimuksen tuloksia. (Sarajärvi & Tuomi 2012, 140-141.)

6 Opinnäytetyön tulokset

Seuraavassa esitellään opinnäytetyön tulokset. Aluksi käydään läpi haastatteluissa kerättyjä taustatietoja, joita ovat ikä, valvontarangaistuksen vaihe sekä totaalikieltäytymisen syy. Sen jälkeen esittelemme varsinaiset opinnäytetyön tulokset. Tulokset esitellään teemahaastattelurungon teemoja noudattaen. Teemat ovat valvontarangaistuksen merkitys totaalikieltäytymisen elämän eri osa-alueilla, valvontarangaistuksen sisältö, yhdyskuntaseuraamustoimiston tuki rangaistuksen suorittamisessa sekä vapaa sana.

6.1 Taustatiedot

Tutkimukseen osallistuneet ovat iältään 20-30-vuotiaita miehiä. Rangaistuksen pituus vaihtelee sen mukaan, onko haastateltava suorittanut ase- tai siviilipalvelusta ennen kieltäytymistään. Neljällä haastateltavalla ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä tuomittu valvontarangaistus on lyhyempi kuin 173 päivää, sillä he ovat suorittaneet joko ase- tai siviilipalvelusta tai molempia ennen kieltäytymistään. Viidellä haastateltavalla valvontarangaistuksen pituus on 173 päivää. Valvontarangaistusten pituus vaihtelee kolmesta kuukaudesta kuuteen kuukauteen, eli päivissä 90:stä 173 päivään.

Totaalikieltäytymisen syyt on tärkeää nostaa esille taustatiedoista, sillä ne ovat osa niitä lähtökohtia, joiden kautta haastateltavat kokevat valvontarangaistuksen suorittamista. Totaalikieltäytymisen syyt ovat moninaisia. Syyt voidaan haastateltavien kohdalla jaotella karkeasti elämäntilanteeseen liittyviin omiin valintoihin, omiin arvoihin ja ajatusmaailmaan sekä itsestä riippumattomiin elämäntilanteisiin ja tapahtumiin.

Viidellä haastateltavalla päätökseen totaalikieltäytymisestä on johtanut omat valinnat elämäntilanteissa. Valvontarangaistuksen tarjoama mahdollisuus on ollut merkittävä tekijä kiel-

täytymistä suunniteltaessa, ja kaksi haastateltavaa kokee, että ase- tai siviilipalveluksen suorittaminen olisi vaikeuttanut työntekoa ja hidastanut urakehitystä. Taloudellinen tilanne ase- tai siviilipalvelusta suoritettaessa olisi erityisesti yhden haastateltavan kohdalla huonontunut huomattavasti, minkä vuoksi totaalikieltäytyminen koetaan mahdollisuutena taata toimeentulo. Kaksi haastateltavista ovat päätyneet totaalikieltäytymiseen siksi, että sen koetaan olevan helpompi vaihtoehto kuin ase- tai siviilipalveluksen suorittaminen.

Vanhemmalla iällä myös muuttuneet perhetilanteet ovat vaikuttaneet totaalikieltäytymiseen ja siihen, että haastateltavilla ei ole enää ollut motivaatiota suorittaa ase- tai siviilipalvelusta. Kolme haastateltavaa tuo myös esiin oman motivaation puutetta asepalveluksen suorittamiseen, ja ajatuksensa siitä, että armeijan suorittaminen olisi ajanhukkaa. Totaalikieltäytymiseen on myös vaikuttanut mahdollisuus suorittaa tuomio valvontarangaistuksena, ja yksi haastateltava kertoo, ettei olisi kieltäytynyt, jos olisi pitänyt mennä vankilaan. Yhdellä haastateltavista päätökseen totaalikieltäytymisestä on vaikuttanut itsestä riippumattomat elämäntilanteiden muuttumiset ja tapahtumat. Elämäntilanteen muutoksen seurauksena vähentyneet henkiset voimavarat ovat vaikuttaneet siihen, että totaalikieltäytyminen on ollut ajan myötä ainut vaihtoehto.

”Jotkut kieltäytyy, et ne on jotain aseistakieltäytyjiä tai niil on ehkä tämmösiä suurempia periaatteellisia syitä, ku mä taas halusin lähinnä käydä töissä ja pysyä leivänsyrjässä kiinni. Se oli mun syy kieltäytyä.” H9

Syyt totaalikieltäytymiselle liittyvät myös omiin arvoihin ja ajatusmaailmaan. Kolme haastateltavaa tuo esille pääasiallisena syynä kieltäytymiselle oman aatteellisuuden. Aatteellisuuden yhteydessä haastateltavat puhuvat aseistakieltäytymisestä, yhteiskunnallisista syistä sekä antimilitaristista periaatteistaan. Syy ei kuitenkaan ole ollut kenenkään kohdalla pelkästään aatteellinen. Haastateltavat tuovat esille aatteellisuuden olevan päällimmäinen syy kieltäytymiselle, mutta toteavat myös, että ase- tai siviilipalveluksen suorittaminen olisi käytännönkin tasolla hankalaa.

6.2 Kokemuksia valvontarangaistuksen merkityksestä elämän eri osa-alueilla

Kysymys valvontarangaistuksen merkityksestä elämään on hyvin laaja. Vastauksissa korostuu haastateltavien yksilöllisyys ja laajalla avoimella kysymyksellä tavoitetaan heti alusta asti aitoja kokemuksia. Valvontarangaistuksen merkitys koetaankin hyvin eri tavalla riippuen siitä, millaisia vaikutuksia sillä on arkiseen elämään, läheisiin ihmissuhteisiin sekä työhön, harrastuksiin ja vapaa-ajan viettoon. Edellä mainitut asiat nousevat esille useissa kohdissa läpi aiheiston.

Yksi haastateltavista tuo esiin kokevansa valvontarangaistuksen rangaistuksena siitä, että hän ei ole täyttänyt velvollisuuttaan Suomen kansalaisena. Kaksi haastateltavaa kokee valvontarangaistuksen rajoittavana, kun taas neljä haastateltavaa kokee, että valvontarangaistuksella ei oikeastaan ole merkitystä heidän elämäänsä. Rajoittavuudesta kertovat haastateltavat kokevat valvontarangaistuksen rajoittavan kaikkia elämän osa-alueita. Merkityksen vähäisyyteen liittyen kolme haastateltavista kertoo, kuinka valvontarangaistuksen aikana kaikki jatkuu kuin ennenkin ja valvontarangaistuksen aikana eletään normaalia elämää. Valvontarangaistus koetaan mahdollisuutena jatkaa elämää sen asettamista rajoitteista huolimatta.

”Mä en oo täyttäny Suomessa mun velvollisuutta miehenä, et se on niinku rangaistus siitä. Sitä mieltä mä oon puhtaasti.” H4

”Mun mielestä on hienoo, et meil on tämmönen mahdollisuus. Tästä valvontarangaistuksesta ei jää rikosrekisteriin merkintää, tää mahdollistaa työssä käymisen, valtio saa verotuloja ja urakehitys ei pysähdy siihen siviilipalvelukseen tai asevelvollisuuden suoritukseen. Se on hienoo, et tällanen vaihtoehto on olemassa, että iso hatunnosto sille, joka tän on keksiny.” H6

Viisi haastateltavaa tuo esille, että valvontarangaistus sujuu helpommin ja paremmin, kuin on ennakkoon ajatellut. Heidän mukaansa valvontarangaistus vaikuttaa elämään yllättävän vähän ja siitä tulee ikään kuin yksi arkinen asia muiden joukossa. Vaikka valvontarangaistuksen aikana on vaiheita, joiden aikana aika tuntuu kuluvan poikkeuksellisen hitaasti, useimmat kokevat valvontarangaistuksessa vietetyn ajan kuluneen nopeasti. Yksi haastateltavista korostaa oman positiivisen suhtautumisen merkitystä rangaistuksen sujuvuuteen.

Aineiston perusteella haastateltavat määrittelevät sosiaaliset suhteet pääasiassa ystävyys-, perhe-, sukulaissuhteiden näkökulmasta. Haastateltavien sosiaaliset tilanteet eroavat toisistaan. Joukossa on yksinasuvia sekä henkilöitä, joiden asuinkumppanina on puoliso tai vanhemmat. Kolme haastateltavaa tuo esiin, että heidän kanssaan samassa taloudessa asuu myös lapsia. Perhe ja läheiset ihmiset koetaankin tärkeäksi tekijäksi omassa elämässä, ja yksi haastateltava toteaa jaksaneensa valvontarangaistuksen suorittamista paremmin, koska hänen luonaan on käynyt vieraita. Toisaalta sama haastateltava tuo esiin myös kokemuksia yksinäisyydestä valvontarangaistuksen aikana.

”Yks viikonloppu oli semmonen tilanne, että lauantai- ja sunnuntaipäivänä ei tullut ketään käymään ja silloin oli kyllä äärimmäisen tyhjä olo sielussa, että oot vaan siellä himassa ja katot ikkunasta ulos ja ei tuu vieraita.” H1

Haastateltavat tuovat esiin, miten valvontarangaistus vaikuttaa ja millainen merkitys sillä on heidän itsensä lisäksi perheeseen ja muihin läheisiin ihmissuhteisiin. Yksi haastateltava kertoo hänelle tärkeintä olevan se, että puoliso hyväksyy valvontarangaistuksen suorittamisen. Haastateltavien mukaan valvontarangaistus aikatauluineen vaikuttaa ja rajoittaa myös heidän läheistensä elämää, sillä kaikki kodin ulkopuolella tapahtuvat tapaamiset ja menot pitää aikatauluttaa etukäteen. Yksi haastateltava kertoo, kuinka valvontarangaistuksen aikana on jäänyt paljon esimerkiksi sukulaisten merkkipäiväjuhlia väliin, koska ne olisi pitänyt huomioida ajoissa aikataulun suunnittelussa. Kolme haastateltavaa kertoo lapsiperhearjen haasteellisesta sovittamisesta valvontarangaistuksen aikatauluihin. Valvontarangaistuksen aikana ei voi toimia täysin lasten ehdoilla, ja jos lapsi esimerkiksi haluaa lähteä ulos silloin, kun se aikataulussa ei ole mahdollista, aiheuttaa se haasteellisia tilanteita. Lapsiperhearjessa on myös paljon sellaisia muuttujia, joita ei voi aikataulun suunnitteluvaiheessa edes ottaa huomioon.

”Paljon on jäänyt jotain yllättävii sukulaisten tai puolison sukulaisten syntymäpäiväjuhlia tai jotain muit tapahtumii väliin sen takia, et ei oo niit tajunnu ajoissa aikatauluttaa, ja aika paljon muutenki semmost, mitä lasten kans nyt, et onpa nätti keli et lähettäiskö rannalle, no ei voi nyt lähtee, et ei oo aikataulussa, kyl se niinku käytännös paljon rajoittaa.” H7

Viisi haastateltavaa tuo esiin, että valvontarangaistuksen aikana sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen vapaa-aikana vähenee tai vaikeutuu merkittävästi. Samalla työ- ja opiskelukavereiden merkitystä valvontarangaistuksen aikana korostetaan, sillä heidän tapaamiseen valvontarangaistus ei vaikuta merkittävästi. Kahden haastateltavan mukaan valvontarangaistuksen aikana ei ole mahdollista vieraila ystävien luona, sillä ystävien osoitteita ei hyväksytä osoitelistalle. Näin ollen aineistosta nouseekin esiin, että valvontarangaistuksen aikainen ystävyys-suhteiden ylläpito rajoittuu lähinnä ystävien vierailuihin haastateltavien luona. Kaksi haastateltavista kertoo ystävyys-suhteiden katkenneen valvontarangaistuksen ajaksi, sillä ystävien luona vierailu valvontarangaistuksen aikana ei ole mahdollista, ja yksi haastateltava kertoo oman kodin sijainnin vaikuttaneen siihen, ettei vieraita käy kylässä.

”Kaverisuhteet kyl kärsi hetkellisesti aika paljonki sen takii, et tottakai meillä sai sit käydä ystäviä kylässä, mutta just ku asutaan vähän kauempana ni ei kukaan jaksanu meille sit nii hirveesti tulla käymään.” H7

Kaksi haastateltavaa tuo esiin, että valvontarangaistuksen rajaamassa arjessa mahdollisuus spontaaniin toimintaan heikentyy merkittävästi. Haastateltavien mukaan arkea määrittävät suunnitelmallisuus ja aikataulut, minkä myötä myös kodin ulkopuoliset sosiaaliset tapahtumat pitää suunnitella viikkoja etukäteen. Neljä haastateltavaa kertoo, että aikataulu rajoittaa sosiaalista elämää, kun ei ole mahdollisuutta kulkea vapaasti. Vapauden kokemuksen menet-

täminen valvontarangaistuksen aikana tuodaan aineistossa esiin vahvasti sosiaalisten suhteiden kautta.

”Sitte ku ois se tunti kaks sauma vaikka käydä kavereita morjenstaa, nii en mä voikkaa lähtee, ku aikataulussa lukee, että sä oot kotona niin sä oot sillon kotona. Että ne on ehkä eniten kärsiny tosta.” H8

Vaikka valvontarangaistus vaikeuttaa sosiaalisten suhteiden ylläpitoa, se ei kuitenkaan estä sitä täysin. Aineistosta nousee esiin myös positiivisia kokemuksia ystävyysuhteiden ylläpidosta ja syvenemisestä valvontarangaistuksen aikana. Ystävyysuhteiden syvenemisen yksi haastateltava kokee valvontarangaistuksen päihteettömyysvaatimuksen kautta, sillä ilman alkoholia ystävien kanssa vietettyä aikaa pidetään laadukkaampana. Yksi haastateltavista tuo esiin kodin ulkopuolella vietetyn vapaa-ajan arvon ja sen, että valvontarangaistuksen rajoitteista johtuen vapaa-aika halutaan hyödyntää parhaalla mahdollisella tavalla.

”Mutta hyvien kavereitten kans tuli niinku vietettyä laatuaikaa ilman sitä alkoholia. Ne vähän kärsi, uudet tuttavuudet ja tämmöset näin. Mut sitte taas tiettyjen kavereitten kanssa tuli hengattua järkevämmiin ku enne. Elikkä siis autto se tietyllä tapaa.” H4

Kaksi haastateltavaa tuo esiin, että valvontarangaistuksen aikana yhteydenpito keskittyy perheeseen ystävyysuhteiden jäädessä vähemmälle huomiolle. Sukulaisten ja perheen luona vierailu valvontarangaistuksen aikana on sallittua ja heidän osoitteensa hyväksytään osoitellaan. Vierailut tulee haastateltavien mukaan suunnitella hyvissä ajoin etukäteen ja aikatauluttaa tapaamisella valvojan kanssa. Aineistosta selviää, että myös sukulaissuhteiden osalta haastateltavien tilanteet ovat erilaisia, sillä osalla suku asuu kauempana ja osalla lähempänä. Tärkeäksi koetaan se, että perhe ja läheiset hyväksyvät valvontarangaistuksen suorittamisen. Yksi haastateltava tuo esiin, että puoliso on ollut mukana valvontarangaistuksen ja aikataulujen suunnittelussa.

”En oo päässyt siellä [sukulaisten luona] nyt käymään, koska sinne menee vähintään seittemän tuntia suuntaansa, niin ei tässä oikeen kerkee.” H2

”Kaverit nyt oli hetken aikaa poissa kuvioista. Perheen kanssa pidin vaan yhteyksiä. Kävin tiuhaan tahtiin perheen luona, pääasia et perhe ja avovaimo oli tyytyväisiä. Se riitti.” H3

Seitsemällä haastateltavalla on työpaikka joko palkkatöissä tai yrittäjänä. Kahdelle haastateltavista opiskelu on ajankohtaista joko päätoimisena opiskelijana tai työn ohessa. Työelämässä

olevilla haastateltavilla työpaikka on jo ajalta ennen valvontarangaistuksen alkamista. Aineistosta nousee esiin, että työpaikan puuttuessa Rikosseuraamuslaitos auttaa työn hankkimisessa, jotta valvontarangaistuksen aikainen toimintavelvoite saadaan täytettyä.

”Joo se oli ihan Rikosseuraamuslaitoksen kautta. Ku siinä vaaditaan se tietty tuntimäärä kuitenkin, et mitä pitää olla töissä, semmonen pakollinen toiminta, nii se täytettii sillä työllä sit se viikko täyteen.” H3

”Nää on kaikki niin henkilökohtasii, riippuu paljon mimmonen työkuvio, et jos sul on tosi säännölliset työajat ja muutenkin, et sä osaat ennustaa ne viikoiks eteenpäin miten ne menee, ni eihän se sit vaikuta kauheesti, mut itselläni kyl vaikutti.” H7

Haastateltavien kokemukseen valvontarangaistuksen merkityksestä työhön ja koulutukseen vaikuttaa se, millaista työtä tehdään ja miten hyvin se sopii valvontarangaistuksen rajoihin. Valvontarangaistuksen merkitys työhön koetaan aineiston perusteella osittain työtä rajoittavaksi. Valvontarangaistus rajoittaa työtä sekä ajassa että paikassa. Ajassa rajoittaminen näkyy erityisesti työpäivien sallitussa pituudessa ja siinä, mihin vuorokauden aikoihin työtä saa tehdä. Kahden haastateltavan kokemuksen mukaan valvontarangaistus rajoittaa heidän työtään, sillä osa työtehtävistä on sellaisia, joita pitäisi pystyä tekemään valvontarangaistuksen aikataulun sallimien aikarajojen ulkopuolella. Yksi haastateltavista kertoo, että valvontarangaistusta ei ole suunniteltu nyky-yhteiskunnan työelämään, joka ei välttämättä ole säännöllistä arkityötä. Työn rajoittaminen paikassa tarkoittaa, että työnteko on valvontarangaistuksen aikana sidottu tiettyyn paikkaan, mikä estää esimerkiksi yhden haastateltavan kokemuksen mukaan työmatkoille osallistumisen. Kaksi haastateltavaa nostaa esiin kysymyksen siitä, hyötykö kukaan työn rajoittamisesta vai seuraako siitä enemmän haittoja niin yksilön kuin yhteiskunnankin näkökulmasta.

”Töitäkin mä olisin tehny enemmän, mul jäi pari työkuvioo kokonaan pois sen takia, et siin on rajotettu se tuntimäärä, miten paljon saa tehdä töitä ja miten monta päivää viikossa, ja kaikki pitää olla tosi säännölliset työajat ja mäki teen yrittäjänä töitä, ni se on vähän vaikee sit puristaa johonki säännölliseen työaikaan ja pitää niist aikatauluist aina kiinni.” H7

Viisi haastateltavista kokee, että valvontarangaistuksella ei ole merkitystä heidän työnsä tai koulutuksensa kannalta. Kokemus siitä, että valvontarangaistuksella ei ole merkitystä, johtuu esimerkiksi siitä, että työ- tai opiskelupaikalla ei tiedetä valvontarangaistuksesta. Toisaalta merkitystä työhön ei yhden haastateltavan mukaan ole, sillä rangaistus on ollut työpaikalla tiedossa hyvissä ajoin, jolloin esimerkiksi valvontarangaistuksen mahdollisiin vaikutuksiin

työntekoon on voitu varautua. Valvontarangaistuksella ei koeta olevan merkitystä työhön tai koulutukseen myöskään silloin, kun haastateltavan työ tai koulutus on säännöllistä ja sopii valvontarangaistuksen aikataulun rajoihin. Monen haastateltavan kohdalla koulutus ei ole ajankohtaista, jolloin valvontarangaistuksella ei koeta olevan merkitystä koulutuksen kannalta.

”Tietenki sitte, jos ois tullu sellanen tilanne vastaan, että ois kysytty, että mikä homma, ni sithän se ois pitäny kertoa, mutta en kokenu velvollisuudekseni ilmottaa sitä, että on tämmönen tilanne, koska pystyin kuitenkin hommat hoitaan niinku pitää.” H8

”Mä en kertonu kenellekään koulussa käytännössä, et mul on rangaistus, kukaan ei tienny siitä. Et käytännös ei mitään vaikutusta koulunkäyntiin. Yleensä sul on lukujärjestys tiedossa, ni sit voit järjestää sen sun aikataulun sen mukaisesti sitte.” H5

Haastateltavien joukossa on myös henkilöitä, joiden kokemukset valvontarangaistuksen merkityksestä työhön ja koulutukseen ovat lähinnä positiivisia. Yhden haastateltavan kohdalla positiivinen kokemus valvontarangaistuksen merkityksestä työllisyyteen ja koulutukseen muodostuu esimerkiksi siitä, että valvontarangaistuksesta huolimatta on mahdollista sekä opiskella että käydä töissä. Aineistosta nousee esiin myös sellaisia positiivisia kokemuksia, joissa valvontarangaistuksen koettiin parantavan ja edistävän työllisyyttä esimerkiksi siten, että yhdelle haastateltavalle valvontarangaistuksen ajalle järjestettiin kokoaikaista työtä. Myönteisiin kokemuksiin työn sujuvuudesta valvontarangaistuksen aikana vaikuttaa selvästi eniten se, että valvontarangaistuksen aikataulu ja yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminta koetaan joustavana. Joustavuudesta kertoo se, että kaksi haastateltavaa on saanut nopeallakin aikataululla sovittua varsinaisen aikataulussa määritellyn työajan ulkopuolelle kiireisiä työtehtäviä. Yksi haastateltava kertoo hänen kohdallaan olevista aikataulullisista poikkeusjärjestelyistä liikkuvan työn vuoksi. Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiden joustavuuden ja sujuvan yhteistyön seurauksena hän ei koe valvontarangaistuksen oikeastaan vaikuttaneen työntekoon.

”Tää nyt mahdollisti sen, et mä pystyin junailee mun elämäntilanteen tai työkuviot sillee, et mä sain jokapäivälle lähestulkoon töitä. Että se autto mua siinä mielessä.” H4

”Mulla oli poikkeuslupa liikkua sen lukujärjestyksen ulkopuolella, jos mä vaan ilmoitin siitä etukäteen, koska mun työ vaatii paljon liikkumista.” H6

Kokemukset muiden ihmisten suhtautumisesta ovat pääosin positiivisia tai neutraaleja. Kaksi haastateltavaa kokee valvontarangaistuksen aikaisen muiden ihmisten suhtautumisen positiivisena. He tuovat esille, että heidän lähipiirissään ihmiset ovat ymmärtäväisiä ja tästä syystä syntyy kokemus positiivisesta suhtautumisesta. Neljä haastateltavista kokee saavansa myös tukea läheisiltään. Lähimpien ystävien ja perheen kanssa tilanteesta kyetään keskustelemaan, jolloin muiden ihmisten suhtautumiselle ei anneta paljoa painoarvoa.

”Yleisnäkymä mun kannalta on se, et aika positiiviseen suhtaudutaan. Mun kaveripiirissäki, no varmaan ne niinku mietti et miks, mut siis kyllä ne oli tukevii, ymmärs sen ja jotkut oli oikeen niinku ylpeitä et vau.” H5

Haastateltavat tuovat esiin, että eivät ole kohdanneet leimaamista tai muuta negatiivista huomiota totaalikieltäytymisen tai valvontarangaistuksen takia. Aineistosta käy ilmi, että asiasta kyetään myös vitsailemaan esimerkiksi ystävien ja työkavereiden kesken. Kaksi haastateltavaa kertoo, että valvontarangaistus puhuttaa ja aiheuttaa hilpeyttä työpaikoilla sekä läheisten parissa. Vitsailu koetaan pääosin hyväntahtoiseksi ja siinä ollaan myös itse mukana. Toisaalta esimerkiksi sukulaisten ja työtovereiden naureskeleva suhtautuminen koetaan myös osittain negatiivissävytteiseksi. Aineistosta nousee esiin myös kokemuksia siitä, ettei kaikkien kanssa haluta keskustella mitään valvontarangaistukseen liittyen, ja keskustelun välttämällä välttytään negatiivisten asenteiden kohtaamiselta. Valvontarangaistusta ei välttämättä salaila, mutta sitä ei myöskään tuoda esiin avoimesti jokaisessa keskustelussa.

”Mut ei siinä ollu semmosta älyttömän negatiivista. Ei ollu semmosta hyljeksentää tai mitään tämmöstä, et kyllä se oli ihan ok niille ketkä sen näki.” H3

”Emmä tiiä liikunks mä sitte ymmärtäväisessä sakissa, et kyllä mua niinku ymmärretää ja tällai näi. Totta kai kaverit välillä vittuilee siitä, mut se on semmosta nauru perää, semmosta pelleilyä.” H4

Kolme haastateltavaa ei koe valvontarangaistuksen vaikuttaneen muiden ihmisten suhtautumiseen ollenkaan tai kokee, ettei valvontarangaistuksen suorittaminen tullut yllätyksenä ihmisille. Kokemus siitä, että valvontarangaistus ei vaikuta muiden ihmisten suhtautumiseen syntyy esimerkiksi siitä, että muut kuin lähipiiriin kuuluvat ihmiset eivät tiedä henkilön suorittavan valvontarangaistusta. Haastateltavien mukaan jalkapanta on pienen kokonsa ansiosta helppo piilottaa esimerkiksi housun lahkeen alle. Toisaalta aineistosta nousee esiin myös kokemuksia siitä, että näkyvillä ollessaan jalkapanta herättää negatiivista huomiota.

”No kyllähän tota porukka kattoo vähän kieroon, jos ne sattuu näkee ton panna tai jos mä mainitsen niille siitä. Tai varsinkin jos ei tuu puheeksi et mistä se panta on tullut, nii ne kyl olettaa et mä oon joku murhaaja tai jotain.” H1

Valvontarangaistuksen merkitys elämän eri osa-alueilla koetaan aineistossa pääosin sosiaalisten suhteiden, työn ja koulutuksen sekä muiden ihmisten suhtautumisen kautta. Valvontarangaistuksen merkitys sosiaalisiin suhteisiin koetaan pääasiassa perhe- ja ystävyys-suhteiden kautta. Perhesuhteiden ylläpitoa valvontarangaistuksen aikana tuetaan, mutta ystävyys-suhteiden ylläpito saattaa jopa vaikeutua. Toisaalta ystävyys-suhteiden koetaan myös syventyneen ja ystävien kanssa vietettyä aikaa pidetään arvokkaana. Työn ja koulutuksen kannalta valvontarangaistuksen merkitys koetaan eri tavoin riippuen haastateltavan työtilanteesta. Valvontarangaistuksena aikana töiden jatkaminen on mahdollista rangaistukselle asetettujen ehtojen rajoissa, eikä valvontarangaistuksella koeta olevan suurta merkitystä koulutukseen. Valvontarangaistuksen merkitys työhön ja koulutukseen koetaan sekä rajoittavana että mahdollistavana. Kokemuksista muiden ihmisten suhtautumisesta aineistosta nousee esiin, että haastateltavien läheiset ovat ymmärtäväisiä valvontarangaistuksen suhteen, ja valvontarangaistukseen liittyvien valvontalaitteiden piilottamisen koetaan vähentävän muiden ihmisten negatiivista suhtautumista. Valvontarangaistuksesta kyetään myös vitsailemaan läheisten ihmisten kanssa.

6.3 Kokemuksia valvontarangaistuksen sisällöstä

Sisällöstä puhuttaessa kaikki haastateltavat korostavat valvontarangaistuksen aikataulurajoitetta, jolloin heidän kokemuksensa mukaan aikataulu nousee valvontarangaistuksen keskeisimmäksi sisällöksi. Aikataulun lisäksi valvontarangaistuksen sisällöksi mainitaan vapaa-ajan tekeminen, pakolliseen toimintavelvoitteeseen sisältyvät työt ja opiskelu sekä valvontakäynnit yhdyskuntaseuraamustoimistolla. Kokemus valvontarangaistuksen sisällöstä riippuu paljon siitä, mikä on haastateltavan elämäntilanne. Haastateltavat esimerkiksi kokevat, että pakollisen toimintavelvoitteen suunnittelu ja täyttäminen aikatauluun on helppoa, mutta haasteita asettaa vapaa-aikaan liittyvä tekeminen. Haastateltavat, joiden kanssa samassa taloudessa asuu lapsia, kokevat sisällön haastavimmaksi osuudeksi lasten tarpeiden huomioimisen sekä oman ajan järjestämisen.

”Mulla oli semmonen tilanne, että oli töitä ja näin, nii ei ollu sillai mitään ongelmaa, että enempi se oli se sitten, että pääsee lasten kans käymään pihalla ja touhuaan itteki välil jottai, ettei tääl vaa hulluks tuu. Se oli ehkä siinä sisällössä se haastavin osuus.” H8

Aineistosta nousee esiin haastateltavien kokemus valvontarangaistuksen aikaisen arjen sisällöttömyydestä. Erilaisilla elämäntilanteilla ja perhetilanteilla on merkitystä siihen, miten sisällöttömyys koetaan. Sisällöttömyyden kokemus syntyy esimerkiksi pakollisen toimintavelvoitteen loppumisesta tai vähenemisestä, jolloin kotona vietetty aika lisääntyy. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi opintojen lukuvuoden päättyminen tai töiden väheneminen. Osa haastateltavista kuvailee valvontarangaistuksen arkea tylsäksi ja sisällöttömäksi pakollisen toimintavelvoitteen ulkopuolella. Haastateltavien mukaan kokemukset tylsyydestä ja sisällöttömyydestä vaikuttavat keskittymiskykyyn, mielialaan ja kokemukseen vapaudesta. Aineiston perusteella valvontarangaistuksen sisältöön ja aikatauluihin pystyy itse vaikuttamaan, mutta toisaalta sisällöttömyyden kokemus syntyy siitä, kuinka paljon itse tekee sisältöä valvontarangaistukseen esimerkiksi vapaa-ajan tekemisellä.

”Siin ei hirveesti ollu sisältöä. Minkälaista sisältöä sä itte sinne teet, että periaattees siinhä mä oon itte se, joka rankasee itteensä loppujenlopuks.” H5

”Ehkä alkuun viikonloppusin oli vähän niinkun välillä tylsää ja alko silleen, ei nyt ehkä ahdistamaan, mut jotain siltä väliltä, ja nyt välillä sitä tulee kyllä ihan arki-iltoina.” H9

Kaikki haastateltavat tuovat esiin positiivisia asioita liittyen yhteistyöhön valvojan kanssa. Viikkoaikataulun suunnittelua yhdessä valvojan kanssa kuvaillaan helpoksi ja joustavaksi. Haastateltavista neljä tuo esiin, että viikkoaikataulu pysyy pääosin samanlaisena eikä sitä tarvitse muuttaa, jolloin valvontatapaamiset sujuvat nopeasti ja helposti. Viikkoaikataulun suunnittelussa tärkeintä on sen toimivuus omassa arjessa, ja että se tuntuu hyvältä.

Haastateltavista seitsemän kokee, että rikosseuraamustyöntekijät ovat joustavia ja mukavia eikä yhteistyössä ole ongelmia. Joustavuus näkyy yksilöllisten tarpeiden huomioimisessa, kuten mahdollisuutena sisällyttää viikkoaikatauluun esimerkiksi ulkoilu-aikaa lasten tai koirien kanssa ja nopealla aikataululla kiireellisiä työtehtäviä. Positiivinen kokemus syntyy myös mahdollisuudesta itse vaikuttaa ja osallistua viikkoaikataulun suunnitteluun. Haastateltavat kokevat, että yhteistyön sujuvuuteen valvojan kanssa vaikuttaa myös oma käytös ja sitoutuminen sekä viikkoaikatauluun että valvontarangaistuksen sääntöihin.

”Suunnitelmia tehtiin kahelle viikolle kerrallaan, ja ne tapaamiset hoitui aika kivasti, että kun se oli muutaman kerran tehty se viikkosuunnitelma, niin se oli aika helppoo vaan päivittää sitä ja Risen henkilökunta oli tosi joustava.” H6

Haastateltavilla, joilla on lapsia, suurimmat haasteet liittyvät lapsiperhearjen sovittamiseen valvontarangaistuksen asettamiin aikataulurajoituksiin. Yksi haastateltavista toivoo, että viikkoaikataulussa olisi useammin mahdollisuus vapaaehtoiseen lasten kanssa ulkoiluun ja harrastamiseen, ja että näihin olisi varattu pidempi aika. Tällöin olisi ollut enemmän vapautta suunnitella menoja sääolosuhteiden ja lasten tarpeiden mukaan. Lapset eivät aina toimi aikataulujen mukaisesti, vaikka vanhemman niitä pitäisi noudattaa. Muita valvontarangaistuksen aikataulurajoituksiin liittyviä haasteita ovat esimerkiksi järjestelmällinen rutiinin suunnittelu haastateltavilla, jotka kertovat, että eivät ole tottuneet suunnittelemaan aikatauluja ja elämään niiden mukaisesti.

”Itelleni tollanen järjestelmällinen rutiinin suunnittelu tuotti kyl haasteita, mutta tavallaan siitä sai jotain irtiki, koin ihan hyödyllisenä jopa. Mut oli se aika vaikeeta kyl mieltä viel just perheellisenä lasten kanssa, tosi vaikee laittaa perhe-elämä tomloseen tiukkaan muottiin ja aikatauluun.” H7

Haastateltavat kokevat aikataulun ja vapauden menetyksen tuottavan ahdistusta sekä turhautumista. Osa haastateltavista kokee, että ahdistus ja turhautuminen liittyvät etenkin valvontarangaistuksen alkuvaiheeseen ja tottumisen myötä tilanne helpottuu. Yksi haastateltavista kokee, että myös valvontatapaamisiin liittyy negatiivinen merkitys, kun joutuu käymään läpi omaa elämäänsä tuntemattoman ihmisen kanssa. Yksi haastateltava kertoo, että aikataulujen aiheuttama stressi kulkeutuu uniin asti. Hän kertoo nähneensä unta, jossa kaupasta ulos astuessaan muisti aikataulut ja meni paniikkiin, sillä luuli olevansa myöhässä jostakin. Yksi haastateltava tuo esiin myös näkökulman siitä, että rangaistuksen tarkoituskin on rajoittaa ihmisen elämää.

”Et kyllä se tavallaan aiheuttaa sellaisen, että sisäistää auktoriteetin. Toisin kuin vankilassa, jossa pystyy ulkoistaan sen auktoriteetin muille. Niin tässä käykin niin, että joutuu ite suunnittelemaan ja valvomaan omaa aikataulun noudattamistaan niin siinä vaiheessa se sisäistyy se auktoriteetti, että on pään sisässä semmoinen keskusvalvomo. Yksi stressitekijä lisää.” H2

”Ekat tuntemukset oli sillan ku se lähti käyntii nii siis pari päivää tuli sillee, että ei vittu mitä paskaa, et en mä pysty tähänkään niinku et mitä mä pystyn tekemää. Vähä aikaa se oli semmosta kiusallista, vaikeeta. Tottunu lähtee ovesta ulos millo haluaa ja mihi haluaa, nii sitte sä et vaa niinku lähteny. Se rupes vähä aja päästä helpottaa.” H4

”Miettii, että tää on oma päätös kuitenkin, että ei auta valittaa, se on nyt taittava. Mut onhan se, ku ihmisen elämää rajotetaan, ni sehä on rangaistus, nii ei se kivaa oo.” H8

Kaksi haastateltavaa tuo esiin minuuttiaikataulun ja siihen liittyvän kotoa lähtemiseen ja kotiin tulemiseen. Toinen haastateltavista kertoo, että hän on saanut ottaa aikatauluun liukuman, jonka aikana kotoa lähdön tai kotiin tulon on pitänyt tapahtua. Haastateltava nostaa esiin, että hän on saanut ottaa liukuman joko lähtöön tai kotiin tuloon, mutta molempiin ei ole voinut ottaa liukumaa, jolloin vähintään toinen kulku pitää suorittaa minuutin tarkasti. Haastateltava ehdottaa, että minuutilleen tarkan aikataulun sijaan kulkemisissa voisi olla esimerkiksi viiden minuutin aikaikkuna. Toinen haastateltavista kertoo, että minuuttiaikataulu vaikutti erityisesti siihen, että kotiin ei voinut mennä ennen aikatauluun merkittyä aikaa. Hänen mukaansa liian aikaisin kotiin meneminen aiheuttaa hälytyksen valvomolle. Haastateltava kertoi, että hänen kohdallaan tämä vaikutti arkeen erityisesti niinä päivinä kun opiskelu päättyi suunniteltua aiemmin, jolloin piti jäädä odottelemaan että kotiin voi mennä.

Seitsemän haastateltavaa tuo esille valvontavälineisiin liittyvissä kokemuksissaan päälaitteen kanssa tulleita ongelmia. Kolmella heistä päälaitteen ongelmat liittyvät häiriöihin laitteen toiminnassa. Yhden haastateltavan mukaan päälaitteen käyttöönotossa on ollut ongelmia, jolloin se on pitänyt vaihtaa, ja kahden haastateltavan mukaan päälaitte on raportoinut aiheettomia hälytyksiä. Yksi haastateltavista kertoo, että päälaitteessa ei ole ollut ongelmia, mutta ärsyntyminen aiheuttaa se, ettei sitä voi siirtää ollenkaan. Kaksi haastateltavaa tuo esille, että lapsia on vaikea pitää erossa päälaitteesta ja siihen koskemisesta, mutta toisen heistä mukaan laitteen piilottaminen on kuitenkin helppoa. Yksi haastateltavista kokee, että päälaitetta on hankala käyttää ja on epäselvää, mistä napista saa yhteyden valvomoon. Kahden haastateltavan mukaan päälaitteen kanssa ei ole mitään ongelmia, ja he kokevat laitteen olevan huomaamaton.

”Tuli paljon turhii tai aiheettomii hälytyksii, et keskellä yötä varsinki loppuvaihees jostain syystä hälytti. Välillä melkeen joka yö. Mä olin mukamas keskellä yötä poistunu asunnosta, et tuli hälytys, vaikka oon ollu nukkumassa ja aamulla herää kuudelta töihin. Yleensä seuraavana päivänä soitettiin ja kysyttiin, otettiin lausunto, että ootko ollu kotona vai et, on tullu hälytys. Kyl ne sit onneks mua usko aina. Jossain vaihees mä sain sen todistettuakin ja siin kodin päälaittees on puhelin nii pyysin heitä soittamaan ku tulee hälytys, etten oo asunnossa, ni soittakaa sit samalla siihen puhelimeen, et mä tuun vastaamaan niin näätte, et mä oon kotona.” H7

”No valvontavälineet ei oo meikäläisen kohalla pelittänyt oikein. Et sillonha toi tukipartio oli pitkään, pyöri monta päivää tuol mun kämpillä ja kokeili erilaisia kotipäätteitä ja näitä.” H1

Viisi haastateltavista tuo esiin sen, että jalkapantaan tottuu nopeasti. Jalkapantaa kuvaillaan huomaamattomaksi, eikä sitä haastateltavien mukaan huomaa parin ensimmäisen päivän jälkeen juuri ollenkaan. Haastateltavien mukaan jalkapantaan tottuu nopeammin kuin olisi kuvitellut. Vaikka suurin osa haastateltavista on sitä mieltä, että panta on huomaamaton, yksi haastateltava kokee jalkapannan olevan epämukava ja turhan isokokoinen.

”Se jalkapanta on jotenki ihan kivikautinen, todella iso tai semmonen, et kyl se hiertää jalkaa ja tuntuu epämukavalta. Et ei niinku vakuuttanu kyl toi tekniikka ollenkaan.” H7

Haastateltavat kertovat, että jalkapanta saa olla mukana joka paikassa, eikä se haittaa esimerkiksi saunassa tai uimassa käymistä. Harrastuksiin liittyen yksi haastateltavista tuo esiin, että jalkapanta ei kuitenkaan mahdu esimerkiksi luistimeen, jolloin valvontarangaistuksen ajaksi osa harrastuksista on jäänyt pois. Harrastusten poisjäännin lisäksi jalkapannan aiheuttamat ongelmat liittyvät haastateltavien mukaan sen kireyteen. Kolme haastateltavaa kertoo, että heidän kohdallaan jalkapanta on ollut joko liian kireällä, jolloin se hiertää, tai liian löysällä, jolloin jalkapannan ja jalan väliin pääsee likaa, mikä aiheuttaa kutinaa. Yksi haastateltava kuvailee jalkapannan aiheuttavan enemmänkin henkistä ärsytystä kuin fyysisiä ongelmia.

Kahdeksan yhdeksästä haastateltavasta kokee tukipartion toiminnan ja työntekijät asiallisina ja ammattitaitoisina. Tukipartion työntekijöitä kuvaillaan mukaviksi, hauskoiksi ja ymmärtäväisiksi. Vaikka tukipartiossa työskentelee useita työpareja, haastateltavat kertovat, kuinka kaikki oppi tuntemaan ja kaikkien kanssa tuli toimeen. Kaksi haastateltavaa tuo esiin sen, kuinka tukipartion työntekijät ovat joustavia työtehtäviin liittyen. Aikataulun äkilliset muutokset työtehtäviin liittyen koetaan helpoksi hoitaa tukipartion kanssa ja tukipartion työntekijöiden koetaan olevan ymmärtäväisiä juuri tällaisten muutosten suhteen.

”Muutenki kaikki viranomaiset tän asian kanssa on ollu tosi hyvii tyyppejä. Kyl se vaikuttaa paljon, tosi paljon tohon, et jos ne ois jotenkin tosi kireitä virkamiehiä ja suhtautuis jotenki negatiivisesti meikäläisiin, ni kyl se muuttais koko homman ihan toisenlaiseks, siitä kyl paljon plussia.” H7

Kaksi perheellistä haastateltavaa kokee, että tukipartion toiminta ei ole vaikuttanut perheeseen häiritsevällä tavalla. Lapset tottuvat valvontakäynteihin ja osaavat yhdistää, että

tukipartion työntekijät ovat ne henkilöt, jotka ovat asentaneet valvontavälineet ja joiden takia noudatetaan aikatauluja. Myös haastateltavat, joilla ei ole lapsia, mutta joilla on asuinkumppaneita, kertovat, että tukipartion toiminta ei ole juurikaan vaikuttanut muiden asunnossa asuvien elämään.

”Muutaman kerran just sattui, ku olin lasten kanssa, sanoo että en pääse ulos, tulkaa te tänne. Eipä ne kyllä minun mielestä häirinny muuta perhettä sen enempiä.” H8

Valvontakäynnit ovat haastateltavien mukaan nopeita tapahtumia, joiden aikana vaihdetaan kuulumiset ja tukipartio suorittaa päihdevalvontaa. Kahdeksan haastateltavaa kertoo valvontakäyntiin sisältyvän aina puhallutuksen ja satunnaisesti myös muunlaista päihdetestausta. Yksi haastateltava kertoo kokevansa päihdetestauksen turhana, sillä hän ei käytä päihteitä ja se on hänen mukaansa kaikkien tiedossa. Suurimmaksi osaksi tukipartion suorittamat valvontakäynnit koetaan hienovaraisina ja asiallisina. Kaksi haastateltavaa kertoo tukipartion jopa ilmoittavan aina käynnistään noin 5-15 minuuttia aikaisemmin.

Neljä haastateltavaa kokee valvontakäynnit ahdistavina tai ärsyttävinä. Valvontakäyntien yllätyksellisyys koetaan ahdistavana, sekä myös se, että on jatkuva epä tietoisuus valvontakäynnin ajankohdasta, kun tietää sen olevan mahdollista koska tahansa. Haastateltavat kokevat valvontakäynnit myös ärsyttävinä, sillä valvontakäynti keskeyttää tekemisen sillä hetkellä. Yksi haastateltavista kuitenkin kertoo kokevansa valvontakäynnit osaksi valvontarangaistuksen aikaista velvollisuutta ja näin ollen olevansa valmistautunut niiden mahdollisuuteen.

”Ne siis just kävi aina, no aika epäsäännöllisesti, ei käynny ees ihan joka viikko mua puhalluttamas. Että se oli just se mitä ne teki, et ne tuli ja kävi ja puhallutti mua, et maksimissaan minuutin kesti just, et silleen todella turhaa.” H5

”Enemmän häiritsi se, että se mahdollisuus oli aina, se oli tiedossa, et sieltä voi milloin tahansa tulla joku sieltä ovesta, jolle on pakko avata ovi.” H6

Valvontarangaistuksen sisällön näkökulmasta suurin merkityksellinen tekijä on viikkoaikataulu. Suurimmat haasteet viikkoaikataulun suunnittelussa tuottaa lapsiperhearjen aikatauluttaminen sekä vapaa-ajan tekemisen aikatauluttaminen. Viikkoaikataulun kokemiseen liittyy myös arjen sisällöttömyyden tunnetta sekä ahdistusta ja turhautumista. Valvojan kanssa yhteistyö viikkoaikataulun suunnittelussa toimii hyvin ja Rikosseuraamuslaitoksen toiminta on joustavaa. Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan joustavuus koetaan myös tukipartion toiminnan

kohdalla, ja sitä kuvataankin asialliseksi ja ammattitaitoiseksi. Valvontakäynnit ovat hienovaisia ja nopeita, mutta niiden mahdollisuus ja epätietoisuus niiden ajankohdasta koetaan ahdistavana. Valvontavälineet eivät aina toimi toivotulla tavalla ja esimerkiksi päätelaitteen antamat turhat hälytykset aiheuttavat stressiä. Jalkapantaa tottuu nopeasti, ja sen ongelmat liittyvät pääosin pannaan kireyteen.

6.4 Kokemuksia yhdyskuntaseuraamustoimiston tuesta

Haastateltavien kokemukset yhdyskuntaseuraamustoimiston tuesta valvontarangaistuksen aikana jakautuvat, sillä osalla on positiivisia kokemuksia saadusta tuesta ja osa kokee, että tukea ei juuri ole tai sitä ei tarvita, koska kyseessä on rangaistus. Haastateltavat ovat määritelleet yhdyskuntaseuraamustoimiston tuen pääosin joustavuuden, tavoitettavuuden ja tiedon saatavuuden kautta. Jos haastateltava kokee saaneensa tukea, se tapahtuu useimmiten valvontatapaamisilla, joissa saa tarvittavaa tietoa sekä tukipartion valvontakäynneillä kuulumisten kyselyn muodossa. Joidenkin haastateltavien mukaan tietoa saa hyvin ja Rikosseuraamuslaitokselle saa aina soittaa. Jotkut haastateltavista tuovat esiin, että puheluihin ei aina vastata ja joskus vastausta joutuu odottamaan. Tärkeänä tuen muotona koetaan myös Rikosseuraamuslaitoksen joustavuus viikko-ohjelman ja äkillisten aikataulumuutosten suhteen. Kolmen haastateltavan mukaan tukea ei juuri ole. Viisi kokee, että ei tarvitse tukea ja kaksi tuo esiin, että tukea ei rangaistuksessa tarvitsekaan olla.

”Kyl ne oli kaikessa tukena ja tuntu kyllä tosi mukavalta silleen, et jos oli mitään kysyttävää ni aina sai soittaa ja kaikki hoitu heidän puolestaan kyl mallikkaasti. Just ku oli näitä hälytyksiä, niin lähtökohtasesti ne kuitenkin aina luotti ja uskoi, ettei ollu semmosii niinku painostavaa, tai jotenki ois epäilly mun sanoja, et ihan positiivinen kokemus kyllä.” H7

Haastateltavien näkemykset siitä, miten yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminta voi tukea valvontarangaistuksen suorittamista vaihtelevat. Kolme haastateltavaa tuo esiin valvojan roolin valvontarangaistuksen aikana. Aineistosta nousee esiin, että valvojalla on yllättävänkin iso rooli siinä, onko tuomitun elämä valvontarangaistuksen aikana helpompaa vai vaikeampaa, koska lakia voi tulkita eri tavoin, jolloin . Haastateltavien näkemys on kuitenkin se, että valvojan tehtävä ei ole helpottaa eikä vaikeuttaa tuomitun elämää, vaan edesauttaa valvontarangaistuksen suorittamista. Yksi haastateltava tuo suoraan esille toivovansa, että valvontarangaistusta määrittäviä lakeja tarkennettaisiin ja käytäntöjä yhtenäistettäisiin, jolloin yksittäiselle valvojalle ei jäisi niin paljoa valtaa valvontarangaistuksen ja käytäntöjen soveltamiseen.

”Mä toivon, että sitä jotenkin tarkennettas tai tehtäs niitä pelisääntöjä selvemmäksi sen lain osalta, että se ei anna niin isoa valtaa sille ihmiselle... se on niin paljon siitä valvojasta kiinni, että mä en tiedä onko se hyvä vai huono asia sitten.” H8

Kolme haastateltavaa tuo esiin myös tukemisen henkisen puolen. Kaksi haastateltavista pohitti, onko Rikosseuraamuslaitoksella tai yhdyskuntaseuraamustoimistolla mahdollisuutta tarjota psykologista tukea valvontarangaistuksen suorittajalle. Heidän mukaansa olisi hyvä kertoa eri vaihtoehtoista, mitä tuomittu voi tehdä, jos kaipaa henkistä tukea valvontarangaistuksen suorittamisen aikana. Yhden haastateltavan näkemys on, että yhdyskuntaseuraamustoimisto voisi tukea sekä käytännön asioissa kuin henkiselläkin tasolla.

”No just mun mielest toi, et tulee se luottavainen tunne molemminpuolin, et luodaan sellanen hyvä ilmapiiri siihen toimintaan. Ollaan tukena ihan käytännön asioissa, mutta myös silleen vähän henkisesti, et ei tehä sitä liian raskaaks, tai raskaammaks, ku mitä asia on.” H7

Kolme haastateltavaa mainitsee, että yhdyskuntaseuraamustoimiston tuki voi näkyä aikataulujen suunnittelussa. Yhden haastateltavan näkemys on, että aikatauluja ei ole suunniteltu nykyajan monipuolista työelämää varten. Aikataulu aiheuttaa haasteita, jos työpäivät eivät ole säännöllisiä kahdeksan tunnin päiviä, vaan työ on esimerkiksi liikkuvaa työtä myös virka-ajan ulkopuolella. Haastateltavien mukaan joustavalla aikataulusuunnittelulla voidaan tukea valvontarangaistuksen suorittamista huomattavasti. Käytännön asioista yksi haastateltavista mainitsee myös, että paremmat valvontavälineet tukisivat valvontarangaistuksen suorittamista.

6.5 Vapaa sana

Vapaa sana -osiossa haastateltavat tuovat esiin asioita, joita tutkimushaastattelussa ei ole suoraan kysytty, ja haastateltaville annetaan mahdollisuus kertoa mitä tahansa omista valvontarangaistukseen liittyvistä kokemuksista. Vapaa sana -osiossa nousee esiin muun muassa haastateltavien pohtimia käytännön asioita valvontarangaistuksesta ja sen järjestämisestä. Yksi haastateltavista tuo esiin osoitelistan, joka hänen mukaansa täytyy tehdä ennen valvontarangaistuksen alkamista. Hän kertoo, että osoitelistaan on tarkoitus lisätä kaikki osoitteet, joissa puolen vuoden aikana tulee viettämään aikaa, eikä niitä yleensä enää muuteta valvontarangaistuksen aikana.

”Esimerkiksi ku siel alkuu ilmotetaa osotteet mis käydää ja mielipidevangeilla ei oo gepsii täs panna ollenkaa nii sil ei periaattees oo mitää merkitystä et

missä mä oon, mut silti niitä osoitteita ei saa lisätä jälkeenpäi ollenkaa. Et mun pitää tietää kaikki osotteet, missä mä tuun seuraavan puolen vuoden aikana käymää silloin ku se panta alkaa, et miksei niit voi lisätä?” H1

Yksi haastateltavista tuo esiin, että valvontarangaistuksen sääntöjä on helppo kiertää. Hän kertoo kysyneensä valvojaltaan valvontarangaistuksen loppuvaiheessa sijainnin tarkkailusta ja saaneensa tietää, että totaalikieltäytyjien jalkapannassa ei ole aktiivista sijainnin seuranta, jolloin sijaintia ei pystytä reaaliaikaisesti seuraamaan. Myös toinen haastateltava tuo esille tietävänsä, että sijaintia ei seurata jalkapannan avulla. Haastateltavan mukaan aikataulun noudattamista valvotaan lähinnä kotona olevan päälaitteen kautta, joka seuraa, milloin valvottava lähtee kotoa ja milloin hän tulee kotiin. Haastateltavan mukaan se, että sijaintia ei aktiivisesti seurata, luo paljon mahdollisuuksia valvontarangaistuksen aikataulun ulkopuoliseen toimintaan. Haastateltavan mielestä mahdollisuus kiertää valvontarangaistuksen sääntöjä ja aikatauluja ei kuitenkaan juurikaan helpota arkea, sillä hänen aikataulunsa on tiukka, eikä aikataulun ulkopuolisille tapaamisille ole aikaa. Haastateltava kertoo myös, että hänelle on jäänyt epäselväksi, mitä valvontarangaistuksen sääntöjen rikkomisesta ja siitä kiinnijäämisestä seuraa. Hän kertoo pohtineensa, että sääntörikkomuksesta seuraisi todennäköisesti vain varoitus. Haastateltava arvelee, että valvontarangaistuksen aikaisten myöhästymisten takia valvoja on saattanut raportoida esimiehelleen, mutta kertoo, että hän ei ole saanut kirjallisia varoituksia tai muuta tietoa rikkomuksen jälkeisestä prosessista. Haastateltava tuo esiin, että ei ole löytänyt laista kohtaa, jossa määriteltäisiin tarkasti, missä vaiheessa sääntörikkomusten jälkeen valvontarangaistus keskeytetään ja määrätään suoritettavaksi toiseen rangaistusmuotoon.

Yksi haastateltava tuo esiin, että tarkkailun kohteeksi joutuminen tuntuu subjektiivisena kokemuksena alistavalta ja alentavalta. Hänen kokemuksensa mukaan myös kotisuhde muuttuu, sillä valvontarangaistuksen aikana koti toimii niin sanotusti vankilana. Kotiin kohdistuu ristiriitaisia tuntemuksia, sillä toisaalta se myös toimii turvallisena paikkana stressaavien aikataulujen keskellä.

”Se toimii samaan aikaan tietyllä tavalla ahdistavana tilana, koska se pakottaa pysymään siellä, mutta toisaalta siellä on kans joku vapauttava elementti. Varsinkin jossain vaiheessa kun alkaa ahdistaa ja stressaa noi rangaistusajat taulut enemmän, niin silloin se toimii myös sellaisena turvasatamana, missä ei tarvi tehdä mitään tai olla menossa minnekään.” H2

Haastateltavat tuovat esiin myös näkemyksiään ja ajatuksiaan valvontarangaistukseen liittyvistä laeista sekä totaalikieltäytymisestä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Yksi haastateltavista pohtii rangaistuksen oikeutuksia ja laissa määriteltyjä tavoitteita. Hän kokee, että yh-

dyskuntaseuraamuslaissa määritellyt valvontarangaistuksen funktiot, jotka hänen mukaansa liittyvät yhteiskuntaan sopeuttamiseen ja sosiaalisuuden lisäämiseen, eivät toteudu valvontarangaistuksessa. Haastateltava kokee, että valvontarangaistus lisää kotiin eristäytymistä ja sitä kautta antisosialistia ihmistä.

”Se selvästi toimii paljon helpommin tai optimoidaan systeemi sellaiseksi, että ei olla missään sosiaalisessa kanssakäymisessä kenenkään kanssa. Jolloin tavaltaan oikeutuksena se on ihan puppua.” H2

Yksi haastateltava kertoo toivovansa, että totaalikieltäytyjien rankaiseminen olisi enemmän esillä Suomessa, ja että ihmiset olisivat tietoisia tilanteesta. Haastateltava kokee, että nykyinen järjestelmä on eriarvoinen nostoen esille sukupuolen, arvomaailman ja uskonnon. Haastateltavan mukaan epäkohtiin pitäisi puuttua. Hän kokee, että suunta on parempaan päin, sillä totaalikieltäytymisestä langetetun rangaistuksen suorittamista on helpotettu, mutta vielä on paljon tekemistä asian suhteen.

”Kyllä tää asia pitäis enemmän herättää huomiota tai tuoda ihmisten tietoisuuteen, ettei tää oo kauheen hyvä tää tilanne Suomessa. Jos me noudatettais perustuslakia, nii se oiski vapaaehtoista, ettei sais asettaa eriarvoseen asemaan jonkun sukupuolen tai arvomaailman perusteella. Mitä muuta armeija on, et naisten ei tarvii, mutta miesten on pakko mennä ja uskonnon takia Jehovan todistajan ei tarvi mennä armeijaan.” H7

Kaksi haastateltavaa tuo esille, että totaalikieltäytymisestä tuomitun valvontarangaistuksen kestoa olisi syytä lyhentää. Toinen haastateltavista kertoo olevansa tyytyväinen siihen, mihin suuntaan Suomessa ollaan menossa, ja että totaalikieltäytymisen takia ei tarvitse enää mennä vankilaan. Haastateltava kokee, että rauhan aikana totaalikieltäytyjien rankaiseminen on väärin, ja hän toivoo, että järjestelmää ainakin tasapuolistettaisiin esimerkiksi siten, että rangaistus olisi samanmittainen lyhyimmän asepalveluksen kanssa. Lisäksi hänen mukaansa olisi järkevää miettiä asevelvollisuuden yläikärajan laskemista.

”Mihin tuo Suomen asepalvelusvelvollisuus loppuu? Se on kuitenkin kolmekymppisenä ihmisenä asiat aika lailla eri lailla entä 18-vuotiaana, että pitäiskö sitä vähän miettiä, että voisko sitä ikää laskea. Palveleeko se ketään vai oisko se Suomellekin parempi, et se ihminen käy töissä ja hoitaa sen elämänsä sitten hyvin ja maksaa veroja. Näkisin niin, että enempi siinä paremmin Suomi pärjäis sillä, että annettais ihmisen elää elämänsä ja sitte aikaistaa sitä käyntiä ja pienentää sitä ikärajaa. Et jos se nyt on kolmekymmentä vuotta, kun täyt-

tää nii silloin pitää vielä lähteä tota suorittamaan, että kyllä se ihmisellä on elämässä vähän muuta tärkeempää ku lähteä leikkimään sota.” H8

7 Johtopäätökset

Seuraavaksi esittelemme tutkimuksemme johtopäätökset reflektoiden niitä opinnäytetyössä aiemmin esiteltyyn teoreettiseen viitekehykseen. Johtopäätökset esitellään tutkimuskysymysten kautta. Opinnäytetyömme tutkimuskysymyksillä haluamme selvittää, millainen merkitys valvontarangaistuksella on totaalikieltäytyjän elämään, miten totaalikieltäytyjä kokee valvontarangaistuksen sisällön sekä miten yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminta voi tukea valvontarangaistuksen suorittamista.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin totaalikieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksesta ja sen merkityksestä heidän elämäänsä. Valvontarangaistus räätälöityy tuomitun oman elämäntilanteen mukaan ja samalla tuomitun elämäntilanne vaikuttaa siihen, kuinka rankaisevana rangaistus koetaan. Tutkimuksen keskeisin johtopäätös on, että yksilölliset tekijät vaikuttavat keskeisesti siihen, millaisia kokemuksia valvontarangaistuksesta muodostuu.

7.1 Valvontarangaistus rajoittavana mahdollisuutena

Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan keskeisin tavoite on panna täytäntöön yhdyskuntaseuraamukset ja vankeusrangaistukset niin, että toiminnalla lisätään tuomitujen valmiuksia rikollisesta elämäntavasta luopumiseen sekä edistetään elämänhallintaa ja yhteiskuntaan sijoittumista. (Hartoneva ym. 2015, 482.) Totaalikieltäytyjien kohdalla ei voida puhua rikollisesta elämäntavasta, sillä ase- tai siviilipalveluksesta kieltäytymiseen voi Suomessa syyllistyä vain kerran, joten rikoksen uusiminen ei ole mahdollista. Oikeusministeriön vuonna 2006 asettaman työryhmän mukaan valvontarangaistus helpottaa tuomitun sopeutumista yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen päätyttyä. Valvontarangaistusta suorittavan on mahdollisuus säilyttää työ- tai opiskelupaikkansa ja henkilön on helpompi pitää yllä sekä vanhemmuutta että sosiaalisia suhteita perheeseen ja muihin läheisiin. (Oikeusministeriö 2007, 72; Danielsson & Mäkipää 2012, 77.) Lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 44 §:ssä mainitaan edellytyksenä valvontarangaistukseen tuomitsemiselle, että sen tulee edistää tuomitun rikoksetonta elämäntapaa ja sosiaalista selviytymistä. Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella valvontarangaistukselle asetetut tavoitteet saadaan pääosin täytettyä ja osa haastateltavista nostaa esiin tyytyväisyytensä siihen, että on vankeusrangaistuksen sijaan päässyt suorittamaan valvontarangaistusta.

Valvontarangaistukseen kuuluu lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 41 §:n mukaan toimintavelvoite, jota on sisällytettävä viikko-ohjelmaan vähintään kymmenen tuntia ja enintään 40 tuntia viikossa, eli valvontarangaistuksen suorittamisen aikana on mahdollista jatkaa palkkatöissä käyntiä tai opiskelua. Opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella valvontarangaistukseen liitetään paljon positiivisia merkityksiä. Mahdollisuus jatkaa työskentelyä ja opiskelua valvontarangaistuksen aikana koetaan pelkästään positiivisena asiana, minkä lisäksi se on jopa syy totaalikieltäytymiselle. Haastateltavat suhtautuvat valvontarangaistukseen positiivisesti muun muassa sen vuoksi, että rangaistus ei vaaranna taloudellista toimeentuloa eikä katkaise urakehitystä. Positiivisia kokemuksia syntyi myös siitä, että Rikosseuraamuslaitos tuki työn hankkimista sekä siitä, että pakollisen toimintavelvoitteen myötä työ muuttui osa-aikaisesta kokoaikaiseksi. Mahdollisuus työelämässä pysymiseen sekä edistää että ylläpitää osallisuutta yhteiskuntaan ja ehkäisee syrjäytymistä. (Oikeusministeriö 2007, 72.)

Työn kannalta valvontarangaistus ei kuitenkaan sovellu täydellisesti nykyajan työelämään liukuvine työaikoineen ja työkeikkoineen. Toimintavelvoite saa olla enintään 50 tuntia viikossa ja se tulee vahvistaa aamukuuden ja iltayhdeksän väliselle ajalle (Hartoneva ym. 2015, 66-67). Opinnäytetyön tulosten perusteella lain asettama vaatimus asettaa totaalikieltäytyvät erilaiseen asemaan keskenään riippuen siitä, millainen on henkilön työtilanne. Työssäkäynnin suhteen tutkimustuloksista nousee esiin, että käytännössä valvontarangaistus sopii tuomituille, joilla on säännöllinen työaika, jolloin työtä tehdään päiväsaikaan ja jossa työpäivän pituus ei ylitä kahdeksaa tuntia. Muihin kuin edellä mainitun kaltaisiin töihin valvontarangaistus sopii haastateltavien kokemusten mukaan huonommin, esimerkiksi ilta- ja yötyö sekä urakka- tai tulospalkattu työ, jossa tehdään usein pitkää päivää. Lisäksi nopeasti muuttuva ja yllättävä työ tuottaa valvontarangaistuksessa olevalle henkilölle päänvaivaa.

Yksittäisiä toimintavelvollisuuden suorittamisen vaatimia poikkeuksia voidaan sallia aikatauluun (Hartoneva ym. 2015, 66-67). Tällöin tuomitun tulee ottaa yhteyttä tukipartioon mahdollisen poikkeusluvan saamiseksi tai kieltäytyä työstä. Tutkimustulosten perusteella yrittäjille, urakkapalkalla työskenteleville ja luovaa työtä tekeville henkilöille valvontarangaistus merkitsee usein ylimääräisestä työstä kieltäytymistä tai tuotteliaan työpäivän katkaisua, sillä pidempi työpäivä ei sovi valvonta-rangaistuksen asettamiin rajoituksiin. Valvontarangaistus on siten sopivampi säännöllisinä aikoina työskenteleville ja opiskeleville henkilöille. Samalla se aiheuttaa enemmän rajoitteita toisille, ja henkilöt, joiden työ ei sovi säännölliseen ”kahdeksasta neljään” -muottiin, kokevat valvontarangaistuksen rankaisempana kuin muut. Täten valvontarangaistukseen liitetään myös negatiivisia merkityksiä henkilön työtilanteesta riippuen. Haastateltavat nostavat esiin kysymyksen siitä, mitä hyötyä työnteon

rajoittamisesta on ja arvelevat siitä seuraavan enneminkin haittoja niin yksilölle kuin yhteiskunnallekin.

Toisin kuin vankeusrangaistuksessa, valvontarangaistuksessa tuomitun on mahdollista asua omassa kodissaan. Etenkin perheellisten henkilöiden kohdalla tämä saattaa olla merkittävä ero. Opinnäytetyön tulokset ovat samassa linjassa kansainvälisistä tutkimuksista tehdyn meta-analyysin kanssa, jonka mukaan valvontarangaistus mahdollisesti edistää vanhemmuuden ylläpitoa sekä yhteydenpitoa perheeseen (Danielsson & Mäkipää 2012, 82). Valvontarangaistuksen aikana kotona asuminen mahdollistaa niin sanotusti perheen jäsenenä pysyminen ja perhesuhteiden pysyvyyden. Toisin kuin vankeusrangaistuksen aikana, jolloin vankeusrangaistus saattaa aiheuttaa perheen sisäisten suhteiden huononemisen, kun toinen vanhempi on vankilassa ja poissa kotoa (Kukkonen 2017, 40). Opinnäytetyön tulosten perusteella valvontarangaistuksen merkitystä perheellisten haastateltavien lapsiin ei ole koettu merkittävänä. Lapset ovat olleet tietoisia siitä, että toinen vanhemmista suorittaa valvontarangaistusta, sillä jo ennen rangaistuksen alkua samassa asunnossa asuvien lapsen mielipide on tullut selvittää lapsen kehitystason mukaisella tavalla (Rikosseuraamuslaitos 2013, 37).

Mahdollisuus suorittaa rangaistus omassa kodissa vankilan sijaan, merkitsee monille tuomituille ja heidän läheisilleen mahdollisuutta jatkaa pääosin normaalia elämää. Toisaalta aineiston perusteella sosiaalisuus saattaa myös vähentyä valvontarangaistuksen aikana, mikä voi vaikuttaa joidenkin tuomittujen hyvinvointiin. Sosiaalisilla suhteilla on kuitenkin suuri merkitys ihmisen hyvinvointiin ja positiiviset sosiaaliset suhteet ovat merkityksellisiä hyvinvointia vahvistavalla tavalla. Sosiaalisten suhteiden määrä yleensä korreloi ihmisen hyvinvoinnin kanssa, eli mitä enemmän on sosiaalisia suhteita, sitä paremmin ihminen voi. (Lääti 2013, 25, 27.) Opinnäytetyön tutkimustuloksista nousee esiin, että yhteydenpito valvontarangaistuksen aikana keskittyy nimenomaan perheeseen, ja yhteydenpito muihin läheisiin, kuten ystäviin, hankaloituu merkittävästi. Valvontarangaistuksen aikataulu- ja osoiterajoitukset vaikuttavat suurelta osin siihen, että ystävyssuhteiden ylläpito on rajoitettua. Tämä on johtanut joidenkin haastateltavien kohdalla myös ystävyssuhteiden katkeamiseen valvontarangaistuksen ajaksi.

Yksilöiden välillä on eroja esimerkiksi sukulaissuhteiden näkökulmasta. Vanhempien ja sukulaisten luona vieraileminen on sallittua valvontarangaistuksen aikana, mutta käytännössä se on mahdollista vain sellaisten tuomittujen kohdalla, joiden sukulaiset asuvat riittävän lähellä. Kauempana asuvien sukulaisten tapaaminen valvontarangaistuksen aikana ei kuitenkaan ole välttämättä mahdollista aikataulun puitteissa, sillä valvontarangaistus edellyttää esimerkiksi, että kotona on oltava iltayhdeksästä aamukuuteen. Valvontarangaistuksen tavoitteeksi on lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 2 §:ssä määritelty tuomitun sosiaalisen selviämisen edistäminen, minkä voidaan

nähdä toteutuvan paremmin valvontarangaistuksessa kuin vankilassa. Tästä huolimatta sosiaalisen selviämisen edistäminen ei kuitenkaan haastateltavien kokemusten perusteella toteudu täysin. Osa haastateltavista kokee, että valvontarangaistus eristää tuomitun kotiinsa, jolloin positiivinen vuorovaikutus ympäristön kanssa vähenee. Sosiaalisten suhteiden näkökulmasta valvontarangaistusta kuvaillaan aineistossa epäsosiaalisuutta lisääviksi.

Muiden ihmisten suhtautumiseen valvontarangaistuksella koetaan olevan joko positiivista merkitystä tai ei merkitystä ollenkaan. Valvontarangaistuksen aikana läheisimpien ihmisten on koettu olevan ymmärtäväisiä, ja heiltä on saatu tukea valvontarangaistuksen suorittamisessa. Valvontarangaistuksen merkitys muiden ihmisten suhtautumiseen koetaan vähäisenä, sillä valvontarangaistuksesta ei välttämättä kerrota kaikille. Tällä on onnistuttu välttämään mahdollinen muiden ihmisten negatiivinen suhtautuminen. Kuitenkin, vaikka muiden ihmisten suhtautuminen on valvontarangaistuksen suorittamisen aikana koettu positiivisena tai merkityksettömänä, on valvontarangaistus aiheuttanut myös naureskelevaa suhtautumista. Naureskelu on ollut joko valvontarangaistuksen suorittajan ja tämän ystävien välistä naureskelua tai lähipiirin naureskelevaa suhtautumista, joka on koettu osittain myös negatiivissävytteiseksi. Tästä huolimatta valvontarangaistuksen merkitys muiden ihmisten suhtautumiseen on pääosin positiivinen. Kukaan haastateltavista ei koe joutuneensa vahvan leimaamisen tai muun negatiivisen huomion kohteeksi valvontarangaistuksen tai totaalikieltäytymisen takia. Aineistosta voidaan päätellä tämän johtuvan valvontarangaistuksen näkymättömyydestä. Valvontarangaistuksen näkymättömyyden tekevät mahdollisuus jatkaa omaa elämäänsä osana yhteiskuntaa sekä helposti piilotettavat valvontalaitteet.

Valvontarangaistuksen kehittämistä ja käyttöönottoa on perusteltu pyrkimyksellä ehkäistä ehdottomasta vankeusrangaistuksesta johtuvia haittoja. Vankeusrangaistuksen on todettu vaikuttavan heikentävästi tuomitun elämäntilanteeseen myös vapautumisen jälkeen. (Danielsson & Mäkipää. 2012, 82.) Aineiston perusteella valvontarangaistuksen aikana elämä jatkuu siitä huolimatta, että kaikkia elämän osa-alueita rajoitetaan. Valvontarangaistus koetaan sen suorittamishetkellä merkittäväksi, mutta siihen suhtaudutaan yhtenä elämänvaiheena. Valvontarangaistus nähdään parempana vaihtoehtona kuin vankila eikä valvontarangaistuksen suorittamisella koeta olevan pitkälle kantavia vaikutuksia. Mielenkiintoista on kuitenkin huomata, että myös vankeudessa rangaistuksensa suorittaneet totaalikieltäytyjät suhtautuvat suorittamaansa rangaistukseen neutraalina elämäntapahtumana, jossa on enemmän positiivisia kuin negatiivisia puolia (Annala ym. 2015, 20). Haastateltavat nostavat positiivisena asiaa esiin myös sen, ettei totaalikieltäytymisestä jää merkintää rikosrekisteriin. Toisaalta tutkimuksessa haastatellut totaalikieltäytyjät haluavat nostaa esiin kysymyksen siitä, onko kyseisestä teosta rankaiseminen välttämätöntä.

7.2 Velvollisuudet ja vaikutusmahdollisuudet valvontarangaistuksessa

Kokemukset valvontarangaistuksen sisällöstä liittyvät kokemuksiin viikkoaikataulusta ja sen suunnittelusta, valvontavälineistä sekä tukipartion toiminnasta ja valvontakäynneistä. Viikkoaikataulu nousee aineistossa merkittävimmäksi valvontarangaistuksen aikaisen arjen sisältöä määrittäväksi tekijäksi. Viikkoaikataulun kautta rangaistus ja vapauden menetys konkretisoituvat, sillä aikataulu rajaa kaikkia elämän osa-alueita. Vapauden menetys vaikuttaa myös psyykkiseen hyvinvointiin esimerkiksi mielialan laskun ja keskittymiskyvyn heikkenemisen kautta. Yksin tai puolison kanssa asuvat kokevat haasteiksi arjen sisällöttömyyden ja yksinäisyyden, jotka aiheutuvat pakollisesta kotona oleskelusta ja vapauden menetyksestä. Perheeliset kokevat suurimmaksi haasteeksi oman ajan järjestämisen sekä lasten tarpeiden huomiointien vanhemman valvontarangaistuksen aikana. Valvontarangaistuksen seuraamusselvitysvaiheessa tulee arvioida lapsen etua rangaistuksen suorittamisen kannalta, mutta opinnäytetyön tuloksien perusteella lapsen etua ja lapsen tarpeita ei aina välttämättä pystytä huomioimaan riittävällä tavalla (Rikosseuraamuslaitos 2013, 38). Valvontarangaistuksen viikkoaikataulu ei esimerkiksi huomioi lapsen käytöksestä seuraavia aikataulun noudattamiseen liittyviä asioita eikä sitä, että lapsi ei välttämättä ymmärrä aikataulun merkitystä tai sitä, miksi aikataulua pitää noudattaa.

Seuraamuksen sisällöt ja täytäntöönpano pyritään lähtökohtaisesti suunnittelemaan siten, että ne tukisivat vapaudessa rangaistustaan suorittavaa tuomittua. Suunnittelu vaatii yksilöllisten tekijöiden huomiointia. Edellytys yksilöllisten tekijöiden huomioinnille ja rikosseuraamusasiakasta tukevan suunnitelman luomiselle on yhteistyö työntekijän ja rikosseuraamusasiakkaan välillä. Asiakkaan vaikutusmahdollisuudet edistävät asiakkaan osallisuutta ja sitä kautta myös motivaatiota ja kokonaisuhyvinvointia. (Lappi-Seppälä 2005; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2017.) Suurimmalla osalla haastateltavista on positiivisia kokemuksia viikkoaikataulun suunnittelusta ja valvontatapaamisista. Yhteistyö viranomaisten kanssa koetaan pääosin joustavaksi ja toimivaksi. Toisaalta valvontatapaamiset ja viikkoaikataulun suunnittelu vaativat sen, että omaa elämää avataan tuntemattomalle ihmiselle, millä voi olla myös ahdistava merkitys. Aineistosta nousee esiin, että viikkoaikataulun suunnitteluun osallistuminen ja yksilöllisten tekijöiden huomioiminen koetaan sekä velvollisuutena että mahdollisuutena. Osallistuminen takaa oman arjen sujuvuuden ja lisää tyytyväisyyttä, ja aikataulua on helppompaa noudattaa, kun sen suunnitteluun on saanut itse vaikuttaa. Rikosseuraamuslaitos saa kiitosta yhteistyön sujuvuudesta, joustavuudesta ja yksilöllisten tekijöiden huomioinnista.

Lain yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) 41 §:n perusteella valvontarangaistukseen tuomitun velvollisuus on noudattaa viikkoaikataulua. Valvontarangaistus edellyttää tuomitulta itseohjautuvuutta ja jonkinasteista motivaatiota, jotta hän kykenee suoriutumaan valvontarangaistuksen velvoitteista. Velvollisuutensa noudattaminen on tuomitun itsensä vastuulla, jolloin oman käyttäytymisen kontrollointi korostuu. (Koskinen 2017. 16, 18.) Tu-

loksissa valvontarangaistuksen keskeisimmäksi ominaisuudeksi nouseekin yksilön oma vastuu rangaistuksen suorittamisessa ja aikataulujen noudattamisessa. Haastateltavat kuvailevat valvontarangaistusta rangaistukseksi, jossa täytyy toimia itse itsensä rankaisijana aikataulun suunnittelun ja noudattamisen kautta. Aikataulu ja sen jatkuva seuraaminen vaativat yksilöltä kontrollin sisäistämistä, mikä haastateltavien kokemuksen mukaan aiheuttaa muun muassa stressiä, ahdistusta ja turhautumista. Valvontarangaistuksen suorittaminen loppuun vaatiikin suorittajalta sekä vahvaa motivaatiota että itsekontrollia. Käytännön asioiden osalta aineistosta nousee esiin, että minuuttiaikataulun noudattaminen aiheuttaa päänsäryä ja haastatellut toivovat, että minuuttiaikataulun sijaan kulkemisissa noudatettaisiin ajallista liukumaa. Viikkoaikataulun suuri merkitys on noussut esiin myös Koskisen (2017, 76) tutkimuksessa, jossa todetaan viikkoaikataulun määrittävän valvontarangaistuksen suorittajan arkea ja näin ollen viikkoaikataulun olevan merkittävä osa valvontarangaistusta.

Haastateltavien suhtautuminen valvontavälineisiin oli pääosin neutraalia. Tutkimustulosten perusteella jalkapantaa tottuu nopeammin kuin luulisi ja kotipäätteen käyttöönoton jälkeen huomaamaton. Valvontavälineisiin liittyvät kokemukset ovat neutraaleja niin kauan, kunnes valvontavälineiden kanssa syntyy ongelmia. Osalla haastateltavista on kokemuksia ongelmista laitteiden käyttöönoton ja käytön kanssa sekä kotipäätteen toimintahäiriöistä ja aiheettomista hälytyksistä. Tekniset valvontalaitteet eivät siis aina toimineet toivotulla tavalla. Myös jalkapantaa kuvaillaan häiritseväksi ja turhan kookkaaksi, vaikka suurin osa kokeekin jalkapantaa huomaamattomaksi. Aineistosta nousee esiin, että tekniikan osalta valvontarangaistuksessa olisi vielä kehitettävää.

Kaikkein positiivisimmat kokemukset valvontarangaistuksen sisällöstä ja valvontarangaistuksesta kokonaisuudessaan liittyvät tukipartioon ja heidän toimintaansa. Haastateltavat kuvailevat tukipartion toimintaa ja heidän tekemiään valvontakäyntejä asiallisiksi ja hienovaraisiksi. Vaikka valvontakäynnit ja jatkuva epätietoisuus niiden ajankohdasta koetaan ahdistavana, itsessään tukipartion toiminta saa kiitosta kaikilta haastateltavilta. Valvontakäyntien ahdistavuus liittyy suurelta osin siihen, että valvontarangaistuksen suorittaja ei tiedä, koska tukipartio suorittaa valvontakäyntinsä, vaan valvontakäynnit tapahtuvat satunnaisesti ja yllättäen. Tukipartion työntekijöitä kuvataan ammattitaitoisiksi ja haastateltavien kokemusten mukaan tukipartion ohjaajien kanssa työskentely on ollut helppoa heidän joustavuutensa ja yhteistyökykynsä ansiosta.

Tukipartion työtehtävät sisältävät käyntejä valvontarangaistuksen suorittajan kotona, mutta opinnäytetyön tutkimustulosten perusteella haastateltavat eivät koe valvontakäyntien vaikuttaneen samassa asunnossa asuviin henkilöihin. Tutkimustulosten perusteella myös perheelliset haastateltavat kokevat tukipartion toiminnan asialliseksi ja lasten tottuneen tukipartion käynteihin. Tukipartion tehtävänä ei varsinaisesti ole tehdä perhetyötä valvontatapaamisilla, mut-

ta tukipartiolla tulee olla osaamista ohjata perheitä tarvittaessa oikeiden palvelujen piiriin sekä osaamista kohdata lapsia (Rikosseuraamuslaitos 2013, 33).

7.3 Tuen tarpeet ja toiminnan käytännöt

Myös yhdyskuntaseuraamustoimiston tuen osalta haastateltavien kokemuksissa korostuu yksilöllisyys. Tärkeimmiksi tuen muodoiksi nousevat joustavuus, tavoitettavuus, luottamus ja tiedon saatavuus. Joustavuus viikkoaikataulun suunnittelussa ja äkillisten aikataulumuutosten suhteen koetaan tärkeäksi. Lisäksi viranomaisten tavoitettavuus sekä tiedonsaanti nousevat esiin aineistossa. Näiden tulosten pohjalta voidaan sanoa, että yhdyskuntaseuraamustoimisto voi tukea valvontarangaistuksen suorittamista joustamalla aikataulumuutoksien sattuesssa sekä panostamalla tavoitettavuuteen ja tiedonkulun kehittämiseen. Lisäksi haastateltavien kokemuksen mukaan toimivat valvontavälineet tukisivat valvontarangaistuksen suorittamista.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta vastaavalla virkamiehellä, eli valvojalla on määritellyt tehtävät valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Valvojan tehtävänä on vastata käytännössä siitä, että yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpano sujuu lain mukaisesti. Valvoja varmistaa rangaistuksen suorittamisen aikana, että tuomittu on tietoinen velvollisuuksistaan ja siitä, mitä niiden rikkomisesta seuraa. Valvojan tulee tukea ja opastaa tuomittua, jotta rangaistuksen suorittaminen sujuu parhaalla mahdollisella tavalla. (Hartoneva ym. 2015, 19, 23-25.) Aineistossa nousee esiin, että kaikilla haastateltavilla ei ollut tietoa siitä, miten valvontarangaistuksen aikaisissa sääntörikkomuksissa menetellään tai siitä, miten tapahtuneiden rikkomusten suhteen oli heidän kohdallaan menetelty. Esiin nousee myös psyykkisen tuen tarve valvontarangaistuksen aikana. Rangaistuksen suorittamista voisi tukea tieto siitä, mitkä ovat ne tahot, josta tukea voi tarvittaessa hakea. Toisinaan valvontarangaistus ei suju toivotulla tavalla ja joissain tapauksissa suorittaja voisi hyötyä, jos saatavilla olisi tietoa myös valvontarangaistuksen keskeyttämisprosessista. Tutkimuksen tulosten perusteella panostaminen tiedon saatavuuteen ja ymmärtämiseen tukee valvontarangaistuksen suorittamista.

Yksilöllisten tekijöiden huomioinnin ohella yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon tavoitteena on tuomittujen yhdenmukainen kohtelu ja oikeusturvan toteutuminen. (Lappi-Seppälä 2005.) Aineistosta nousee esiin, että yksittäisellä valvojalla on paljon vaikutusvaltaa siihen, millainen valvontarangaistus tulee olemaan. Eri rikosseuraamustyöntekijät tulkitsevat lakia eri tavoin ja täten esimerkiksi joustavuudessa oli suuriakin eroja. Tällöin valvontarangaistus, sen aikainen kohtelu ja yhteistyö valvojan kanssa eivät ole kaikille samanlaista. Myös Koskinen (2017, 78) on tutkimuksensa yhteenvedossa tuonut esille, että valvontarangaistuksen suorittavat ovat kokeneet, että kohtelu ei ole kaikilta osin tasavertaista, vaan on täysin kiinni sattumasta, onko valvoja hyvä vai huono. Tutkimuksessamme on noussut vahvasti esiin se, että rangaistuksen kokeminen on hyvin yksilöllistä. Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että

ihmisten erilaiset elämäntilanteet ja kokemusmaailmat vaikuttavat siihen, millaisia merkityksiä rangaistukseen liitetään. Tästä syystä ei ole mahdollista, että mikään rangaistus tuntuisi samalta kaikista siihen tuomituista. Aineistossa nousi kuitenkin esille, että haastateltavat kokevat laissa olevan paljon tulkinnanvaraa, mikä voi vaikuttaa valvojan työskentelytapaan. Oikeudenmukaisuuden ja tasavertaisuuden kannalta on ongelmallista, jos saman valvontarangaistuksen piirissä työskentelevillä on eri käsityksiä siitä, millaisia asioita viikkoaikatauluun voi sisällyttää ja missä määrin, sekä mitkä menot ovat niin tärkeitä, että niiden perusteella voidaan sallia aikatauluun muutoksia. Sillä, miten tehtyjä päätöksiä perustellaan, on merkitystä valvontarangaistuksen suorittajan motivaatioon ja kokemukseen oikeudenmukaisuudesta.

8 Pohdinta

Opinnäytetyömme pohdintaosuudessa pohdimme ensin opinnäytetyöprosessin näkökulmasta sitä, miltä opinnäytetyön tekeminen on tuntunut, mikä tutkimuksen tekemisessä on ollut anoisinta ja haastavinta sekä sitä, mikä merkitys tutkimuksen tekemisellä on ammatilliseen kasvuun. Sen jälkeen pohdimme tutkimuksen toteutusta eettisyyden ja luotettavuuden näkökulmasta. Tähän pohdintaan sisältyy se, miten koemme onnistuneemme toteuttamaan opinnäytetyömme eettisesti kestäväällä ja luotettavalla tavalla. Viimeisenä pohdintaosuudessa käymme läpi opinnäytetyön tavoitteiden toteutumista ja hyödyllisyyttä sekä esittelemme opinnäytetyöprosessin aikana esiin nousseita jatkotutkimusaiheita ja kehittämisehdotuksia.

8.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyöprosessi oli ennako-oletusten mukaisesti pisin ja vaativin projekti koko ammatikorkeakouluopintojen aikana. Opinnäytetyön parissa työskentely on ollut myös opettavaista ja palkitsevaa. Opinnäytetyöprosessimme pitkä kesto johtui pitkälti siitä, että aikaa kului haastateltavien riittävän määrän tavoittamiseen enemmän kuin osasimme odottaa. Mielestämme tämä ei kuitenkaan ole huono asia, sillä alkuperäinen kohderyhmämme ei ollut riittävän laaja tutkimuksemme tavoitteiden kannalta. Opinnäytetyöprosessin aikana meillä oli selkeät tavoitteet tutkimuksemme tekemisessä, emmekä halunneet kiirehtiä tutkimuksen tekemisen kanssa, joten meille alkuperäisen aikataulun venyminen ei tuottanut ongelmia. Tärkeämpää mielestämme on kuitenkin se, että saimme riittävän kattavan aineiston tutkimustamme varten.

Opinnäytetyöprosessin aikana päällimmäisenä oppimiskokemuksena on toiminut tutkimustyön vaativuus sekä tutkimuksen eri vaiheiden läpikäyminen. Opinnäytetyö oli meille molemmille ensimmäinen tutkimustyö, joka tarjosikin paljon uusia näkökulmia ja oppimiskokemuksia. An-

toisinta opinnäytetyön toteuttamisessa on ollut tehdä tutkimusta aiheesta, josta ei oikeastaan ole aikaisempaa tutkimustietoa. Tämä yhdistettynä tärkeään yhteiskunnalliseen aiheeseen johti siihen, että koimme alusta asti meillä olevan suuri vastuu tutkimustyöhön panostamiseen. Koimme, että ennen tutkimattomalle aiheelle on myös yhteiskunnallista tilausta ja halusimme tehdä työn mahdollisimman hyvin. Itse valitun aiheen tutkimiseen on riittänyt intoa ja motivaatiota koko prosessin ajan.

Vaikka olemme tyytyväisiä valitsemaamme aiheeseen ja siihen, että saamme tehdä jotain, mitä kukaan ei ole aikaisemmin tehnyt, on se ollut myös haastavaa. Haasteita opinnäytetyöprosessin aikana aiheutti enimmäkseen puuttuva aikaisempi tutkimustieto ja tiedon löytäminen totaalkieltäytymisestä. Kun ei ole aikaisemmin julkaistuja tutkimuksia ja tutkimustietoa totaalkieltäytymisestä tai totaalkieltäytyjien kokemuksista, teoreettisen viitekehyksen muodostaminen tutkimukseen on haasteellista. Myöskin tutkimusten löytäminen valvontarangaistuksista ja muista rikosseuraamuksista juuri tuomittujen kokemusten näkökulmasta on ollut haasteellista. Tästä syystä myös teorian reflektointi johtopäätöksiin oli vaikeaa ja se muodostui opinnäytetyöprosessin haastavimmaksi osioksi.

Suurin osa haastatteluista toteutettiin yhdyskuntaseuraamustoimistojen tiloissa, jolloin haastattelun ympäristö on sama kuin valvontarangaistuksen valvontatapaamisilla. Tutkimushaastattelut eroavat valvontatapaamisista tarkoituksensa ja haastateltavan vapaaehtoisen osallistuminen osalta, mutta on kuitenkin hyvä pohtia sitä, miten haastattelujen toteutuspaikka on vaikuttanut haastatteluun. Opinnäytetyömme aineistosta nousee esiin, että jotkut kokevat valvontatapaamisiin ja aikataulun suunnitteluun liittyvän oman elämän avaamisen ja läpi käymisen tuntemattoman ihmisen kanssa ahdistavaksi, minkä lisäksi tapaamisiin liitettiin usein kontrollifunktio. Tämän perusteella saattaa olla, että haastateltavat ovat kokeneet yhdyskuntaseuraamustoimistoissa pidetyt tutkimushaastattelut samalla tavalla.

Kävimme jokaisen haastateltavan kanssa läpi suostumuslomakkeen yksityiskohtaisesti ja painotimme haastateltavan roolia tutkimushaastattelussa. Tutkimuksessamme tämä tarkoitti sitä, että haastateltavat saivat itse päättää, mitä he haastattelussa kertovat. Haastattelijoina koemme kuitenkin, että tutkimushaastattelut ovat onnistuneet tarkoituksenmukaisella tavalla haastattelupaikasta riippumatta. Haastateltavat ovat tuottaneet haastattelutilanteissa aitoja kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta, eikä meille tullut missään haastattelutilanteessa sellaista oloa, että tilanne olisi haastateltavan kannalta vaikea tai ahdistava. Haastattelutilanteiden ilmapiiri on ollut rento ja luottamuksellinen.

Analysointivaihe oli opinnäytetyössä yksi eniten aikaa vievistä vaiheista. Litterointi vei enemmän aikaa kuin olimme odottaneet, minkä lisäksi analysoinnissa meitä haastoi se, että haastateltavien esiin tuomat kokemukset tuli osata tulkita niin kuin haastateltava on itse ne tarkoitt-

tanut. Analysointivaiheessa tutkijalla onkin suuri vastuu ja pyrimme olemaan mahdollisimman objektiivisia tulosten auki kirjoittamisessa. Aineiston läpikäyminen oli erittäin mielenkiintoista ja avartavaa. Myös negatiivisia kokemuksia tuli esiin ja välillä aineistossa tulee esiin psykiseen hyvinvointiin ja haavoittuvuuteen liittyviä asioita, joiden osalta meille jäi tunne pinta-puolisuudesta. Arvelemme, että näihin kokemuksiin olisi voinut päästä syvemmin kiinni, jos olisimme tavanneet haastateltavia useamman kerran.

Totaalikieltäytyjien kokemusten tutkiminen on tuonut meille paljon uutta tietoa aiheesta, josta tutkimuksia ei ole tehty. Totaalikieltäytyjien esiin tuomat kokemukset ovat avartaneet ajatusmaailmaamme tutkijan näkökulmasta, ja aineiston perusteella heräsi myös monia uusia tutkimusaiheita. Totaalikieltäytyjiä haastatellessa kävi hyvin ilmi se, kuinka heterogeenisestä ryhmästä on kyse. Vaikka haastateltavien kokemusmaailmoissa on paljon samankaltaisuuksia, kahta samanlaista totaalikieltäytyjää ei ole.

8.2 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen toteuttamisessa tärkeimpiä asioita ovat eettisyys ja luotettavuus. Aloittelevina tutkijoina halusimme kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tutkimuksemme on tehty mahdollisimman eettisellä ja luotettavalla tavalla noudattaen hyvän tieteellisen käytännön periaatteita. Koemme, että olemme onnistuneet eettisyyden ja luotettavuuden huomioimisessa ja tehneet kestäviä ratkaisuja tutkimuksen jokaisessa vaiheessa.

Haastatteluissa käytetty teemahaastattelurunko (liite 5) luotiin vastaamaan suoraan asettamiimme tutkimuskysymyksiin. Valitsimme teemahaastattelun aineiston keruutavaksi, sillä koimme sen antavan meille mahdollisimman kattavan aineiston kuitenkin rajaamalla aihetta tutkimuskysymysten viitoittamaan suuntaan. Haastattelun teemat luotiin niin, että haastateltavalle annettiin mahdollisuus ja tilaa tulkita kysymys itse ja tuoda aidosti hänen omia kokemuksiaan esiin. Teemahaastattelurunkoon sisällytimme myös tarkentavia avoimia kysymyksiä teemoihin liittyen saadaksemme lisätietoa teemoista. Käytimme jokaisessa haastattelussa samaa teemahaastattelurunkoa samoine kysymyksineen, jotta vastausten koostaminen ja aineiston analysointi olisi toimivaa sekä saisimme jokaisen haastateltavan näkökulmaa valittuihin tutkimuskysymyksiin. Jokaisen haastattelun jälkeen pyysimme haastateltavalta palautetta ja saamamme palautteen mukaan haastattelurunko koettiin toimivaksi ja kysymykset relevantteiksi.

Ennen haastattelujen alkamista korostimme haastateltaville, että tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja että suostumuksen voi perua missä tahansa tutkimuksen vaiheessa ennen julkaisua. Apuna tässä toimi suostumuslomake (liite 3), joka käytiin kaikkien haastateltavien kanssa läpi ennen haastattelun aloittamista. Näin varmistimme, että haasta-

teltava tietää oikeutensa tutkimukseen osallistumiseen liittyen, eikä haastattelun aikana synny haastateltavalle tunnetta, ettei hän tiedä mihin on osallistumassa. Kokemuksemme mukaan haastateltavat osallistuivat tutkimukseemme mielellään, ja sen lisäksi haastateltavat kokivat tutkimusaiheen tärkeänä. Haastateltavien henkilökohtaiset motiivit parantaa totaali-kieltäytyjien asemaa ja tuoda esiin omia kokemuksia ovat varmasti vaikuttaneet aineiston rikkauteen.

Kohderyhmän ollessa marginaalinen on erityisen tärkeää huolehtia haastateltavien anonymiteetin säilymisestä. Haastateltavien tunnistamattomuus ja yksityisyyden suoja on ollut meille tärkeä asia tutkimuksen alusta lähtien. Haastateltavien anonymiteetti on varmistettu muun muassa sillä, että tutkimuksessamme emme mainitse yhdyskuntaseuraamustoimistojen nimiä, joiden asiakkaina haastateltavamme ovat olleet. Emme myöskään kerro montako haastateltavaa olemme saaneet miltäkin rikosseuraamusalueelta ja sillä haluamme välttää haastateltavien tunnistettavuuden. Haastateltavien anonymiteetti on suojattu myös poistamalla haastateltavista tunnistettavuutta lisäävät sanat, kuten haastateltavien työ- tai asuinpaikkaan liittyvät viittaukset sekä murre sanat. Haastateltavien tunnistamattomuuden varmistamiseksi pohdimme myös sitaattien tunnistenumeroiden pois jättämistä. Tämä olisi mahdollistanut sen, että haastateltavien sanomisia ei pysty seuraamaan tutkimuksen läpi ja näin tekemään johtopäätöksiä siitä, kuka tai millainen haastateltava mahdollisesti on. Sitattien tunnistenumerot jätettiin kuitenkin paikalleen, sillä oppilaitoksen käytännöt vaativat sitä. Näin osoitetaan, että sitaateissa on käytetty laajasti eri haastateltavien kokemuksia.

Tutkimuksen luotettavuuden olemme varmistaneet toimimalla hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaisesti. Olemme raportoineet jokaista tutkimuksen vaihetta käsittelevään lukuun, miksi olemme päätyneet tekemiimme ratkaisuihin ja mitkä ovat olleet vaihtoehtomme. Tällä tavoin olemme pyrkineet olemaan avoimia ja läpinäkyviä sekä edistämään tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden kannalta tärkeää on se, että olemme aineistomme analysoinnissa ja käyttämissämme sitaateissa pyrkineet noudattamaan täsmällisesti sitä, mitä haastateltavamme ovat meille sanoneet ja mitä he ovat tarkoittaneet. Tämä on mielestämme yksi tärkeimpiä tutkimuksen luotettavuutta edistäviä tekijöitä.

Tutkimuksen tekemisessä luotettavuuden kannalta on myös tärkeää se, että muiden tutkijoiden tekemiä tutkimuksia ja päätelmiä kunnioitetaan. Tutkimuksessamme olemme käyttäneet useita eri lähteitä. Näitä lähteitä olemme käsitelleet kunnioittaen ja varmistaneet, että lähdeviittaukset on esitetty oikealla tavalla tutkimuksessa, ja että lähteiden alkuperäiset tekijät saavat sen maininnan ja kunnian, mikä heille kuuluu. Myös tällä tavalla varmistamme, että tutkimuksemme on tulkittavissa luotettavaksi ja että lukijalle selviää se, kenen sanoja olemme lainanneet ja mistä olemme tietomme saaneet. Lisäksi lähdeluettelo mahdollistaa sen, että lukijan on mahdollista varmistaa teoriapohjamme todenmukaisuus.

8.3 Jatkotutkimuskysymykset ja kehittämissideat

Opinnäytetyön tavoitteena on tuoda esiin totaalikieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta ja tuottaa tutkimustietoa tärkeästä aiheesta, jota ei ole aiemmin tutkittu. Tarkoituksena on tuottaa myös uutta tietoa totaalikieltäytyjien ja valvontarangaistuksen parissa työskenteleville sekä valvontarangaistuksen kehittämistyössä hyödynnettävää tietoa. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole tuottaa yleistettävissä olevaa tai toistettavaa tutkimustietoa, vaan tuoda esiin totaalikieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia ja tuoda totaalikieltäytyjien ääni kuuluviin. Tutkimuksen aihe on yhteiskunnallisesti merkittävä ja sen tuominen julkiseen keskusteluun edistää myös osaltaan totaalikieltäytyjien asemaa.

Tutkimuksen ensisijainen tavoite on tuoda esiin totaalikieltäytyjien kokemuksia. Tässä koemme onnistuneemme hyvin. Tavoitimme tutkimuksen kannalta riittävän laajan kohderyhmän ja koemme, että tutkimuksessamme olemme saaneet tuottaa esille totaalikieltäytyjien aitoja subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta juuri niin kuin he ovat haastatteluissa tarkoittaneet. Koemme tavoittaneemme totaalikieltäytyjien kokemusten taustalla olevat merkitykset ja onnistuneet tulkitsemaan ja raportoimaan kokemukset oikealla tavalla. Meille oli tärkeää avata ja kertoa totaalikieltäytyjien tuottamat kokemukset mahdollisimman luotettavasti, jotta saataisiin esitettyä mahdollisimman aitoja kokemuksia. Olemme esittäneet tutkimuksemme tulokset siinä muodossa ja laajuudessa kuin haastateltavamme ovat ne meille kertoneet, ja näin ollen olemme onnistuneet tuomaan esiin totaalikieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta.

Koska tutkimuksemme näkökulmasta ei ole olemassa aikaisempaa tutkimustietoa, koemme onnistuneemme täyttämään myös tavoitteen uuden tiedon tuottamisesta. Totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksesta ei ole koskaan aikaisemmin tutkittu, joten kaikki tieto, jota olemme tutkimuksessamme tuottaneet, on uutta. Lisäksi olemme kartoittaneet aiheen kannalta olennaista teoriaa, joka on avattu tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Olemme optimistisia siinä suhteessa, että uskomme tutkimuksemme ja tuottamamme tiedon hyödyttävän niin totaalikieltäytyjiä itseään kuin heidän parissaan työskenteleviäkin. Koemme, että olemme tehneet tärkeää työtä nostaaksemme totaalikieltäytymisen aiheena keskusteluun. Koemme, että tutkimuksemme on tärkeä myös tuleville totaalikieltäytyjille sekä muille totaalikieltäytymisestä kiinnostuneille.

Tutkimusta tehdessä tutkimusaihe pitää rajata tarkasti, sillä yhden tutkimuksen sisällä ei ole mahdollista tutkia kaikkea. Tutkimusta tehdessä tutkimuksen aineistosta nousee väistämättä kiinnostavia uusia näkökulmia, jotka eivät kuitenkaan mahdu tutkimuksen rajoihin. Uusia näkökulmia on kuitenkin tärkeää tuoda esiin tutkimuksessa, sillä ne ovat mahdollisia jatkotutki-

musaiheita. Tutkijan on oltava tarkka, jotta pysyy rajaamansa tutkimusaiheen sisällä, ja tarjottava jatkotutkimusaiheet tutkimuksessa mahdollistaakseen aiheen syvemmän tutkimisen. Totaalikieltäytyminen ja totaalikieltäytyjien kokemukset rikosseuraamuksista ovat aiheita, joita ei ole tutkittu juuri ollenkaan. Tutkimuksestamme nousi esiin useita jatkotutkimusaiheita. Teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta olisi tärkeää, että totaalikieltäytymisestä löytyisi luotettavaa tietoa. Totaalikieltäytymisen historiaa ja eri vaiheita olisi tärkeää tutkia, ja tuottaa niistä luotettavaa tietoa. Totaalikieltäytymisestä ja sen historiasta löytyy melko hajanaisia kirjoituksia, jolloin tieto on pirstaloitunut useisiin eri lähteisiin. Kirjallisuuskatsaus aihepiiristä ja tiedon kokoaminen yksiin kansiin olisi hyödyllistä ja yhteiskunnallisesti merkittävää.

Alkuperäinen tutkimuskysymyksemme oli ”miten valvontarangaistus muuttaa tuomitun elämää”. Päädyimme vaihtamaan tutkimuskysymyksemme paremmin aineistomme kanssa keskustelemaan tutkimuskysymykseen, mutta myös alkuperäinen ajatuksemme on tärkeä näkökulma. Kysymys siitä, miten valvontarangaistus muuttaa tuomitun elämää, on mielenkiintoinen ja yksi mahdollinen jatkotutkimusaihe. Tutkimustulostemme valossa valvontarangaistuksen aikana elämää rajoitetaan merkittävästi, mutta tästä huolimatta useat haastateltavat kokivat valvontarangaistuksen mahdollisuutena jatkaa omaa elämää. Valvontarangaistuksen aikaisen elämän vertailu elämään rangaistuksen ulkopuolella olisi mielenkiintoinen tulokulma ja täten yksi jatkotutkimusaihe.

Opinnäytetyössämme halusimme tutkia nimenomaan totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksesta sen sijaan, että olisimme tutkineet syitä totaalikieltäytymiseen. Näkemyksemme mukaan vankeudessa rangaistuksen suorittaneiden syitä totaalikieltäytymiseen on tutkittu hyvin vähän, jos ollenkaan, minkä lisäksi valvontarangaistuksessa tuomion suorittaneiden kohdalla tätä ei ole tutkittu vielä ollenkaan. Totaalikieltäytymisen syistä löytyy kirjoituksia menneiltä vuosikymmeniltä, mutta varsinaista tutkimustietoa ei ole. Tutkimuksellisesta näkökulmasta tärkeä jatkotutkimusaihe totaalikieltäytymiseen liittyen olisi tutkia sitä, miksi nykypäivänä kieltäydytään ase- tai siviilipalveluksesta. Mielenkiintoista olisi tutkia myös sitä, miksi toiset totaalikieltäytyjät edelleen haluavat suorittaa vankeusrangaistuksen valvontarangaistuksen sijaan ja miksi toiset taas valitsevat valvontarangaistuksen. Lisäksi yksi jatkotutkimusaihe voisi olla totaalikieltäytyjien kokemukset vankeusrangaistuksesta, sillä vuositasolla on edelleen useita henkilöitä, jotka suorittavat koko tuomion vankeudessa.

Yksi mielenkiintoinen jatkotutkimusaihe olisi myös se, mikä on valvontarangaistuksen merkitys tuomitun perheeseen, asuinkumppaneihin ja muihin läheisiin ihmisiin. Tämä näkökulma ei liity ainoastaan valvontarangaistusta suorittaviin totaalikieltäytyjiin, vaan kaikkiin valvontarangaistusta suorittaviin. Valvontarangaistus vaikuttaa kokonaisvaltaisesti tuomitun elämään, ja sillä väistämättä merkitystä myös tuomitun kanssa asuville ihmisille ja mahdollisesti myös

muulle lähipiirille. Kiinnostavaa olisi tutkia sitä, millaisia ovat valvontarangaistuksen suorittajan kanssa samassa asunnossa asuvien kokemukset siitä, että asunto on ikään kuin vankila toiselle. Tutkimuksessa voisi eritellä sitä, millaisia ovat puolison kokemukset, millaisia esimerkiksi kämppiksen kokemukset tai muiden perheenjäsenten kokemukset.

Sen lisäksi, että tutkimuksessa on tärkeää tuoda esiin tutkimuksen aikana nousseita jatkotutkimusaiheita, tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa myös kehittämissuhteita tutkittavan aiheen näkökulmasta. Tutkimuksessa esitettyjen kehittämissuhteiden tulee nousta tutkimuksen aineistosta ja meidän opinnäytetyössämme tämä tarkoittaa sitä, että kehittämissuhteiden tulee olla haastattelemiemme totaalkiellettyjen kokemuksista esiin nousseita. Subjektivistien kokemusten perusteella konkreettisten kehittämissuhteiden muodostaminen ei ole helppoa, sillä kehittämissuhteet eivät toimi yksilöllisellä tasolla. Aineiston perusteella muodostettujen kehittämissuhteiden tulee olla yleisellä tasolla kehitettäviä, ei yksilön elämää tai pelkästään yksittäisen henkilön tilannetta parantavia.

Tutkimuksemme aihe on siinä mielessä hankala, että kehittämissuhteet, kuten aineistosta esiin nousseet totaalkiellettyjen rangaistuksen pituuden lyhentäminen, rangaistuksen poistaminen kokonaan tai valvontarangaistuksen aikataulurajoitusten muuttaminen niin, että se vastaisi paremmin nykyajan vaihtelevaa työelämää, vaatisivat todennäköisesti lakimuutoksia. Käytännön asioista esille nousivat minuuttiaikataulun korvaaminen aikaliikumalla, joka helpottaisi etenkin kulkua kotoa ulos ja kotiin. Lisäksi tutkimuksen aineistosta käy ilmi, että valtaosalla haastateltavista oli kokemuksia teknisten valvontalaitteiden toimimattomuudesta ja haastateltavat nimesivätkin yhdeksi kehittämiskohteeksi tekniset valvontalaitteet.

Totaalkiellettyjen kokemuksista nousi esiin, että valvontarangaistuksen rajoittavuuteen ja joustavuuteen vaikutti osaltaan valvoja ja valvojan tulkinta valvontarangaistusta koskevista laeista. Tämä on epäkohta, joka nousi esiin opinnäytetyömme aineistosta. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon käytäntöjä tulisi yhteistyön kautta yhtenäistää siten, että lakia tulokittaisiin saman suuntaisesti valtakunnallisesti yhdyskuntaseuraamustoimistosta ja rikosseuraamustyöntekijästä riippumatta. Tämä mahdollistaisi sen, että valvontarangaistuksen lähtökohdat olisivat samat kaikille ja valvoja ei määrittäisi sitä, kuinka rankaiseva tai joustava valvontarangaistus on. Toisaalta tämä tulisi toteuttaa vaarantamatta tarpeellista yksilöllisyyden huomiointia, sillä se on selkeästi valvontarangaistuksen vahvin positiivinen ominaisuus.

Lähteet

Painetut lähteet

Beyens, K., Kaminski, D., & Nellis, M. 2013. Electronically monitored punishment: International and critical perspectives. Abingdon: Roudledge.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 10. painos. Tampere: Vasta-paino.

Hartoneva, A., Mohell, U., Pajuoja, J. & Vartia, M. 2015. Yhdyskuntaseuraamukset ja vankeus. Helsinki: Tietosanoma.

Heikkilä, M & Kautto, M. 2002. Suomalaisten hyvinvointi. Helsinki: Stakes

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2017. Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Tietosanoma.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Toinen, uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Martinovic, M. 2010. The Complexity of punitiveness of electronically monitored sanctions. Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing AG & CO.

Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9., uudistettu laitos. Vantaa: Hansaprint.

Tuomikoski, J. 1989. Aseistakieltäytyjän maailma. Jyväskylä: Gummerus

Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset lähteet

Annala, I., Lappalainen, P., Rautiainen, P. & Salmela, T. 2015. ”Totaalikieltäytyminen on mitä korkeinta lain kunnioittamista”. Oikeus 2015. Viitattu 21.8.2017.
<https://www.edilex.fi/oikeus/15140.pdf>

Ahvenanmaan itsehallintolaki. 1144/1991. Finlex. Viitattu 11.8.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1991/19911144>

Asevelvollisuuslaki. 1438/2007. Finlex. Viitattu 6.7.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Bieri, M. 2015. Military Conscription in Europe: New Relevance. Center for Security Studies, ETH Zurich. Viitattu 5.6.2017.
<http://www.css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/CSS-Analyse180-EN.pdf>

Bungerfeldt, J. & Nellis, M. 2013. Electronic monitoring and probation in Sweden and England and Wales: Comparative policy developments. *Probation Journal*. Viitattu 31.1.2017.
<http://journals.sagepub.com/nelli.laurea.fi/doi/pdf/10.1177/0264550513504530>

Danielsson, P. & Mäkipää, L. 2012. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus sähköisen valvonnan vaikuttavuuteen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 14. Helsinki. Viitattu 6.7.2017.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152499/TTA_114_Danielsson_M_kip___2012.pdf?sequence=1

Danielsson, P. & Mäkipää, L. 2013. Näyttö sähköisen valvonnan vaikuttavuudesta lisääntyy. Haaste 1/2013. Viitattu 31.1.2017.
<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste12013/nayttosahkoisenvalvonnanvaikutavuudestalisaantyy.html>

Europen Bureau of Conscientious Objection. 2015-2016a. Norway. Viitattu 5.6.2017.
<http://www.ebco-beoc.org/norway>

Europen Bureau of Conscientious Objection. 2015-2016b. Denmark. Viitattu 5.6.2017
<http://www.ebco-beoc.org/denmark>

European Bureau of Conscientious Objection. 2015-2016c. Switzerland. Viitattu 5.6.2017.
<http://www.ebco-beoc.org/switzerland>

European Bureau of Conscientious Objection. 2016. Annual Report - Conscientious Objection to Military Service in Europe 2016. Viitattu 5.6.2017.
http://ebco-beoc.org/sites/ebco-beoc.org/files/attachments/2016-EBCO-REPORT-EUROPE_0.pdf

Haaraoja, M & Putkonen, J. 2012. Yhdyskuntaseuraamustoimiston sosiaalityön yhteiskunnalliset ja yksilölliset merkitykset. Sosiaalityön pro gradu tutkielma: Lapin yliopisto.
<https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61452/Haaraoja.Minna%26Putkonen.Jussi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Hallituksen esitys. 128/2012. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi siviilipalveluslain 4 §:n muuttamisesta. Viitattu 6.7.2017.
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_128+2012.pdf

Koskinen, J. 2017. Elämää pannan kanssa: Valvontarangaistus rikoksentekijän näkökulmasta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101586/GRADU-1497861952.pdf?sequence=1>

Kukkonen, M. 2017. Vanhemman vankeus vieraana perheessä. Kokemuksia vanhemman vankeudesta ja sen merkityksestä perheelle ja perhesuhteille. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Viitattu 12.11.2017.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/102136/GRADU-1507559154.pdf?sequence=1>

Laakkonen, K. 2010. ”Vanhemmuus on vastuuta koko perheen elämästä.” Vanhempien käsityksiä vanhemmuudesta, perheestä ja kasvatuksesta nykypäivänä. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Hämeenlinna. Viitattu 12.11.2017.
<https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81440/gradu04193.pdf?sequence=1>

Laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa annetun lain muuttamisesta. 512/2013. Finlex. Viitattu 11.8.2017
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130512>

Laki siviilipalveluslain 4 §:n muuttamisesta. 717/2012. Finlex. Viitattu 6.7.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120717>

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta. 400/2015. Finlex. Viitattu 6.7.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150400>

Laine, T. 2015. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Viitattu 20.9.2017.
https://www.jyu.fi/edpsy/fi/laitokset/okl/koulutusala/ohjausala/haku/ikkunoita_tutkimus_metodeihin_2_laine_timo.pdf

Lappi-Seppälä, T. 2005. Kymmenen kysymystä yhdyskuntaseuraamuksista. Haaste 4/2005. Viitattu 10.11.2017
http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42005_2/kymmenenkysymystayhdyskuntaseuraamuksista_0.html

Läätä, S. 2013. Sosiaalinen hyvinvointi mielenterveyskuntoutujan elämässä. Tutkimus sosiaalisen hyvinvoinnin merkityksestä nuorempien ja varttuneiden mielenterveyskuntoutujien keskuudessa. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Viitattu 12.11.2017.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40975/Gradu_Laati.pdf?sequence=2

Oikeusministeriö. 2007. Sähköinen valvonta. Työryhmämietintö 2007:17. Viitattu 6.7.2017.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76071/omtr_2007_17_sahkoinen_valvonta_114s.pdf?sequence=1

Puolustusvoimat. 2017a. Varusmies. Palvelustehtävät ja paikat. Viitattu 11.2.2017.
<http://varusmies.fi/palvelustehtavat-ja-paikat>

Puolustusvoimat. 2017b. Varusmies. Muut palvelusvaihtoehdot. Viitattu 11.2.2017
<http://varusmies.fi/kutsunnat/muut-palvelusvaihtoehdot>

Rikoslaki. 39/1889. Finlex. Viitattu 6.7.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Rikosseuraamuslaitos. 2013. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 12.11.2017.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi_ ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2015. Valvontarangaistus. Viitattu 17.7.2017.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/esitteet/697aJhOOE/VALRA_sidosryhmille.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Yhdyskuntaseuraamustoimistot. Viitattu 26.7.2017.
<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/yhdyskuntaseuraamustoimistot.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Rikosseuraamuslaitos tilastoja 2016. Viitattu 6.7.2017.
http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/OEnaT5BkF/RISE_Tilastoja_2016.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2017c. Arvot ja strategia. Viitattu 10.11.2017
<http://rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Siviilipalveluskeskus. 2017. Velvolliselle. Viitattu 11.2.2017
<http://www.sivarikeskus.fi/fi/velvolliselle>

Siviilipalveluslaki. 1446/2007. Finlex. 6.7.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20071446>

Suomen perustuslaki. 731/1999. Finlex. Viitattu 6.7.2017.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Vanhemman vankeusrangaistus. Viitattu 5.10.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/vanhemman-vankeusrangaistus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Osallisuus. Viitattu 10.11.2017

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>

Tilastokeskus. 2017. Rangaistukset rikoksittain, 2009-2016 (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena). Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Viitattu 1.11.2017.

http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__oik__syyttr/statfin_syyttr_pxt_001_fi.px/table/tableViewLayout1/?rxid=8795226a-3b2f-48a3-b73a-643d10abefc6

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsittely Suomessa. Viitattu 1.10.2017.

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

United Nations. 2013. International Covenant on Civil and Political Rights. Concluding observations on sixth periodic report of Finland. Viitattu 21.8.2017.

<http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhshDrA9AyYXqXWEv-DClgOPRGuojHipZZRfVvkqVD1wql2BGH85lGytBe%2bMkZO16fRILzRf%2fBHg2egz%2bP6qmP0VHh6JKlgKCy7fFJ5nxEg4gyky>

Julkaisemattomat lähteet

Muiluvuori, M-L. 2017. Tilastoja opinnäytetyöhön. S-posti kiki.tyvi@student.laurea.fi. 15.8.2017.

Raninen, K. 2017. Aseistakieltäytyjäliitto. Järjestösihteerin haastattelu. 20.9.2017. Helsinki.

Kuviot

Kuvio 1: Asevelvollisuudesta ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä sekä siviilipalvelusrikoksesta tuomittuja saapunut vapaudesta vankilaan tai aloittanut valvontarangaistuksen (lkm) vuosina 2009-2016 (Muiluvuori 2017).	11
Kuvio 2: Ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä oikeudessa tuomittujen lukumäärä vuosina 2009-2016 (Tilastokeskus 2017).	21

Liitteet

Liite 1: Saatekirje, opinnäytetyöinfo.....	85
Liite 2: Tutkimuslupahakemus.....	86
Liite 3: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen.....	88
Liite 4: Kuvaus opinnäytetyöstä.....	89
Liite 5: Teemahaastattelurunko.....	90
Liite 6: Sisällön analyysi, merkitys elämään.....	91

Liite 1: Saatekirje, opinnäytetyöinfo

Hei,

Olemme rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijoita ja teemme parhaillaan opinnäytetyötä, jonka aiheena on totaalikieltäytyjien kokemukset valvontarangaistuksesta. Totaalikieltäytyjällä tässä tarkoitetaan henkilöä, joka on saanut tuomion ase- ja/tai siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten valvontarangaistus vaikuttaa tuomitun elämään ja millaisena rangaistuksen suorittaminen koetaan. Tahtoisimme haastatella opinnäytetyöhömmä valvontarangaistusta parhaillaan suorittavia tai hiljattain loppuun suorittaneita henkilöitä. Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa kohderyhmän subjektiivisista kokemuksista, joita voitaisiin hyödyntää asiakastyössä ja mahdollisesti valvontarangaistuksen kehittämisessä.

Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina keväällä ja kesällä 2017. Jos haluat tulla haastateltavaksi, voit ilmoittaa kiinnostuksestasi rikosseuraamustyöntekijälle. Otamme halukkaisiin yhteyttä lähempänä haastatteluajankohtaa, jolloin voimme sopia sopivan ajan.

Ystävällisin terveisin,
Laura Kossila ja Kiki Tyvi

Liite 2: Tutkimuslupahakemus

Opinnäytetyön tekijät: Laura Kossila ja Kiki Tyvi

Koulutusohjelma: Sosionomi (AMK), rikosseuraamusalan koulutusohjelma

Toimipiste: Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan yksikkö

Opinnäytetyön nimi: Totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksesta

Tavoitteet / tutkimusongelma:

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten valvontarangaistus muuttaa tuomittujen elämää sen eri osa-alueilla, millaisena valvontarangaistuksen sisältö koetaan ja miten yhdyskuntaseuraamus-toimisto voi tukea rangaistuksen suorittamista. Tavoitteena on tuoda kuuluviin totaalikieltäytyjien ääni. Toisena tavoitteena on tuottaa tietoa rangaistuksen suorittajan kokemuksista rikosseuraamusalalla työskenteleville, jotta totaalikieltäytyjien tai ylipäättään valvontarangaistuksen parissa työskentelevät saisivat työkaluja ja uusia näkökulmia työskenteleensä.

Tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:

Opinnäytetyön tutkimusote on laadullinen tutkimus, tarkennettuna kokemuksen tutkimus, jossa aineisto kerätään teemahaastattelun avulla haastatteleamalla 8-10 valvontarangaistusta parhaillaan suorittavaa totaalikieltäytyjää. Haastatteluteemat rakentuvat tutkimusongelmien ympärille. Haastateltavien rekrytointi tapahtuu pääosin yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakastyöntekijöiden kautta. Kohderyhmä on pieni, joten on realistista, että haastatteluihin voivat osallistua kaikki, jotka yhteistyökumppanina toimivan yhdyskuntaseuraamustoimiston kriteerit täyttävistä asiakkaista haluavat. Täten tutkimuslupaa Rikosseuraamuslaitoksen Keskuhallintoyksiköstä Tyynen tai Vatin käyttöön ei tarvita. Tiedot mahdollisista haastateltavista saamme yhdyskuntaseuraamustoimiston yhdyshenkilöltä.

Haastatteluihin osallistuminen perustuu haastateltavien vapaaehtoisuuteen ja heiltä kerätään kirjalliset suostumukset opinnäytetyöhön osallistumisesta sekä haastattelumateriaalin käyttöä opin-näytetyössä. Eettiset näkökulmat on huomioitu opinnäytetyön toteuttamisen jokaisessa vaiheessa yksityisyyden suojasta huolehtivilla aineiston anonyymisointitoimenpiteillä. Haastatteluaineisto säilytetään asianmukaisesti, tunnistetiedot poistetaan aineiston litterointivaiheessa ja aineisto tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua. Aineisto analysoidaan ja tutkimusongelmien kannalta keskeisimmät seikat raportoidaan valmiissa opinnäytetyössä siten, että haastateltujen anonymiteetti säilyy. Valmis opinnäytetyö julkaistaan Theseus-tietokannassa sähköisessä muodossa.

Tutkimuslupahakemuksen liitteenä oleva opinnäytetyösuunnitelma on esitetty ja opponoitu Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä opinnäytetyön suunnitelmaseminaarissa

24.3.2017. Teemahaastattelukysymykset on hyväksytty ja ne ovat sekä asianmukaisia että perusteltuja.

Täten anomme lupaa XXX yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalta XXX asiakashaastatteluiden (lkm) toteuttamiseen keväällä 2017.

Paikka ja päivämäärä:

Tutkimusluvan myöntäjän allekirjoitus:

XXX, johtaja, XXX yhdyskuntaseuraamustoimisto

Opinnäytetyön tekijöiden allekirjoitukset:

Laura Kossila

Kiki Tyvi

Liite 3: Suostumus opinnäytetyöhön osallistumiseen

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISEEN

Laurea-ammattikorkeakoulu 2017, Tikkurilan yksikkö

Suostumuslomake allekirjoitetaan kahtena kappaleena, joista toinen jää opinnäytetyön tekijöille ja toinen haastateltavalle itselleen.

Olen tietoinen, että

- Tutkimukseen osallistumiseni on vapaaehtoista.
- Voin peruuttaa osallistumiseni missä vaiheessa prosessia tahansa ilman sen suurempia selityksiä. Peruuttaessani osallistumisen haastattelun avulla saatua materiaalia ja antamiani vastauksia ei käytetä opinnäytetyön tekemisessä.
- Antamani vastaukset eivät ole tunnistettavissa valmiissa opinnäytetyössä eikä niitä voida yhdistää minuun.
- Haastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan. Tutkimuksen valmistumisen jälkeen nauhoitteet ja kirjoitetut litteroinnit hävitetään.
- Henkilötiedot hävitetään, eikä niitä yhdistetä valmiiseen tutkimukseen.
- Kaikki vastaukset ovat luottamuksellisia.
- Haastattelumateriaalia käytetään vain ja ainoastaan opinnäytetyön tarpeisiin ja loppuraportin kirjoittamiseen.

Olen saanut tietoa opinnäytetyön toteutuksesta ja sen tarkoituksesta (kts. Kuvaus opinnäytetyöstä). Suostun opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun. Suostun siihen, että haastattelussa antamiani tietoja ja haastattelun avulla kerättyä materiaalia käytetään opinnäytetyön tarpeisiin sekä opinnäytetyön loppuraportointiin.

Päiväys ja paikka: _____

Opinnäytetyöhön osallistuvan haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys:

_____

Opinnäytetyön tekijöiden allekirjoitukset ja nimenselvennykset:

_____

Laura Kossila

_____

Kiki Tyvi

Liite 4: Kuvaus opinnäytetyöstä

KUVAUS OPINNÄYTETYÖSTÄ

Olemme rikosseuraamusalan sosionomiopiskelijat Laura Kossila ja Kiki Tyvi Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jonka aiheena on Totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksesta. Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa yhteiskunnallisesti hyödyllistä ja käytettävissä olevaa tietoa tuomalla esiin totaalikieltäytyjien subjektiivisia kokemuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta. Valvontarangaistuksen aikaisen työskentelyn kehittämisen näkökulmasta on tärkeää tuoda esiin totaalikieltäytyjien kokemuksia valvontarangaistuksen aikana saamastaan tuesta ja sen tarpeellisuudesta.

Opinnäytetyön aineisto kerätään haastattelemalla valvontarangaistusta parhaillaan suorittavia tai sen suorittamisen vastikään päättäneitä totaalikieltäytyjiä. Haastattelun avulla haluamme selvittää miten valvontarangaistus muuttaa tuomitun elämää sen eri osa-alueilla, miten valvontarangaistuksen sisältö koetaan sekä miten yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminta voi tukea valvontarangaistuksen suorittamista. Haastattelut toteutetaan teemahaastatteluna, mikä tarkoittaa sitä, että haastattelu etenee etukäteen päätettyjen teemojen mukaisesti. Teemahaastattelun tarkoitus on, että haastateltava saa kertoa aihepiiriin liittyvistä kokemuksista mahdollisimman vapaasti.

Haastattelut nauhoitetaan niiden analysointia varten. Nauhoitetut haastattelut ovat vain opinnäyte-työn tekijöiden käytettävissä eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin opinnäytetyön tekemiseen. Opinnäytetyön valmistuttua nauhoitteet tuhotaan. Valmiin opinnäytetyön tuloksista ja tulkinnoista ei ole mahdollista tunnistaa vastaajia.

Haastattelun teemat ovat seuraavat:

Haastateltavan taustatiedot

Valvontarangaistuksen merkitys elämän eri osa-alueilla

Valvontarangaistuksen sisältö

Yhdyskuntaseuraamustoimiston tuki valvontarangaistuksen suorittamisessa

Vapaa sana

Liite 5: Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

- ikä
- missä vaiheessa rangaistusta
- totaalikieltäytymisen syy

Valvontarangaistuksen merkitys elämän eri osa-alueilla

- Millainen merkitys valvontarangaistuksella on ollut työllisyyteen ja koulutukseen?
- Millainen merkitys valvontarangaistuksella on ollut sosiaalisiin suhteisiin ja niiden ylläpitoon?
- Millainen merkitys valvontarangaistuksella ja totaalikieltäytymisellä on ollut siihen, miten sinuun suhtaudutaan?

Valvontarangaistuksen sisältö

- Millaisena koet viikko-ohjelman ja sen suunnittelun?
- Millaisena koet tukipartion toiminnan ja valvontakäynnit?
- Millaisia kokemuksia sinulla on valvontavälineistä?

Yhdyskuntaseuraamustoimiston tuki valvontarangaistuksen suorittamisessa

- Miten yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminta voi tukea valvontarangaistuksen suorittamista?

Vapaa sana

- Mitä muuta haluaisit kertoa?

Liite 6: Sisällön analyysi, merkitys elämään

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Pääluokka
"onhan tää nyt ollut ihan selvä semmonen koettelemus, mut mä oon aika hyvin jaksanu sen takia, että mulla käy tosi paljon vieraita kämpillä" H1	Vieraat auttavat jaksamaan koettelemuksen	Kokemus sosiaalisista suhteista jaksamista edistävänä tekijänä	Kokemus sosiaalisten suhteiden merkityksellisyydestä valvontarangaistuksen aikana
"se rajottaa toimintaa ajassa, jolloin se on selvästi rajoittava tekijä" H2	Valvontarangaistus rajoittaa	Kokemus valvontarangaistuksen rajoittavuudesta	Kokemus valvontarangaistuksen merkityksestä omaan elämään
(Haastattelija: "Nii sehän on aika pitkä aika kuiteski") "On se sillai, mut kyl se sit loppupeleissä ku suhtautuu ite siihen positiivisesti ja menee sen listan mukaan, ni kyllä se on ihan oookoo" H3	Oma positiivinen suhtautuminen valvontarangaistukseen	Kokemus oman suhtautumisen merkityksestä	Kokemus oman suhtautumisen merkityksestä valvontarangaistuksen suorittamiseen
"Mä en oo täyttäny Suomessa mun velvollisuutta miehenä, et se on niinku rangaistus siitä" H4	Rangaistus velvollisuuden täyttämättä jättämisestä	Kokemus velvollisuudesta	Kokemus valvontarangaistuksen merkityksestä itselle
"jos ajallisesti mieltii, et kuin paljon mä oon siihen aikaa tuhlannu ... neljä vuotta kuitenkin sit välillä jo siitä et mä päätin et sit ku se alkaa" H5	Totaalikieltäytymisprosessi oli ajallisesti merkittävä	Kokemus totaalikieltäytymisprosessiin kulu- tusta ajasta	Kokemus totaalikieltäytymisen merkityksestä omaan elämään
"muuten sit se oli asia muiden joukos ... kuhan se tulee sit tehdyks kuitenkin" H6	Asia muiden joukossa	Kokemus valvontarangaistuksesta osana arkea	Kokemus valvontarangaistuksen merkityksestä omaan elämään
"omien elämäntapa- valintojen seurauksena ja sitten tästä joustavuudesta johtuen niin se ei vaikuttanut kauheen paljoo" H7	Ei vaikuttanut paljoo	Kokemus siitä, ettei valvontarangaistus vaikut- tanut omaan elämään	Kokemus valvontarangaistuksen merkityksestä omaan elämään

”kyl se niin paljon rajoittaa elämää ja aika paljon vaikuttaa vähän kaikkeen ... ihan eri kuin et ois mennyt vankeuteen, et kyl kuitenkin siin pystyy vielä hoitaa niitä kaikkii osa-alueita, mut se vaan jonkin verran rajoittaa niitä kyllä” H8	Rajoittaa kaikkia elämän osa-alueita, mutta niitä pystyy hoitamaan	Kokemus valvontarangaistuksen rajoittavuudesta	Kokemus valvontarangaistuksen merkityksestä omaan elämään
”suoritin armeijaa ja siviilipalvelusta yhteensä 180 päivää, että katsoin että olen suorittanut sen velvollisuuden ... ja otin tämän vaihtoehdon. Että kyllä se oli niinku mahdollisuus sitten tavallaan jatkaa elämää” H9	Velvollisuus katsottiin suoritetuksi Valvontarangaistus oli mahdollisuus jatkaa elämää	Kokemus velvollisuudesta ja kokemus rangaistuksesta mahdollisuutena	Kokemus valvontarangaistuksen merkityksestä omaan elämään